

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU PROGRAMI

İSLÂM HUKUKUNDA HİSİMLİK
VE
OLUŞTURDUĞU EVLENME ENGELLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA KALENDER

HAZİRAN - 2000

RİZE

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKUNDA HİSİMLİK
VE
OLUŞTURDUĞU EVLENME ENGELLERİ

MUSTAFA KALENDER

Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce
Bilim Uzmanı (Temel İslam Bilimleri)
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 06 / 06 / 2000
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 29 / 06 / 2000

Tez Danışmanı : Prof. Dr. S. Kemal SANDIKÇI
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Kemal YILDIZ
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. H. Ahmet ÖZDEMİR
Enstitü Müdürü : Prof. Dr. A. Zafer GÖKÇAKAN

HAZİRAN - 2000
RİZE

ÖNSÖZ

Hukuk kuralları, toplum hayatının düzenlenmesinde insanların haklarını ve sorumluluklarını belirleyen önemli unsurlardır. Bu kurallardan bir kısmı, bizzat kanun koyucu tarafından sınırları çizilmiş, kesin hükümler ifade ederken diğer bir kısmı ise zamanla ortaya çıkan yeni gelişme ve oluşumlar karşısında insanların menfaat ve maslahatları doğrultusunda uyarlanabilecek içtihatlarla açık bırakılmıştır.

Davranışlarından sorumlu tutulan insan, toplum hayatında, aile içerisinde ve ferdi yaşamında hayatını bu kurallara göre düzenlemekle yükümlüdür. O halde, toplumun temel direği sayılan sağlıklı ailenin oluşması için kesin veya içtihadı açık bu hukuk kurallarının ortaya koyduğu evlenme engellerinin bilinmesi, sağlıklı ailenin oluşturulması ve toplumun huzur ve düzeni açısından gereklidir.

Yaptığımız araştırmalar sonucu evlenme engelleri konusunda müstakil bir çalışmanın yapılmamış olduğu ortaya çıktı. Başlangıçta çalışmamızı olumsuz yönde etkileyecek bir çok husus gözükmesine rağmen ileride yapılabilecek araştırmalara bir başlangıç teşkil etmesi amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Çalışma, KTÜ Merkez Kitaplığı, İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi ve kendi imkanlarımızla temin edebildiğimiz kaynaklarla gerçekleştirilmiştir. Müracaat edip yararlandığımız bütün kaynaklar bibliyografyada verilmiştir.

Bu çalışmada, günlük hayatımızda son derece önemli bir yer tutan "*Hurmet-i Musâhare*" konusunu "*Hısımlık ve oluşturduğu evlenme engelleri*" şeklinde genişleterek ele aldık. Çalışma bir giriş ve iki ana bölüm olmak üzere üç kısımda ele alınmıştır.

Giriş bölümünde akrabalık, önemi ve çeşitleri incelenerek ele aldığımız konunun sınırları belirlenmiştir. Çünkü "*Hurmet-i Musâhare*", akrabalık, nikâh ve zina gibi bir çok konu ile yakından ilgilidir. Bu sebeple akrabalık, akrabalığın çeşitleri ve önemi giriş bölümünde kısaca verilmiştir.

Birinci bölümde, hısımlığın oluşması, evlenme engeli oluşturmaları ve sona ermesi incelenmiştir. Özellikle evlenme engelini oluşmasında belirleyici bir kavram olan "*Nikâh*" kelimesinin anlamı hakkında yapılan tartışmalara bağlı olarak hurmetin oluşması ve evliliğin sona ermesi halinde hurmetin devam edip etmeyeceği konular ele alınmıştır.

İkinci bölümde, hısımlık yoluyla oluşan akrabalar ve bu akrabaların oluşturduğu evlenme engeli ile gayri meşrû fiiller sonucu evlenme engellerinin oluşup oluşmaması ele alınmıştır. Bu bölüm iki ana başlık altında toplanmıştır. Birinci başlıkta meşrû bir nikâhla meydana gelen evlilik sonucu sürekli evlenme engeli oluşan üvey anne, kayınvalide, üvey kız, gelin ve geçici evlenme engeli bulunan, kadının kız kardeşleri ile hala ve teyzeleri ele alınmıştır. İkinci ana başlık altında ise gayri meşrû fiiller olarak tanımladığımız zina, bakma ve dokunma, livâta, bâtil ve fâsit evlilik ve evlat edinme gibi fiillerle evlenme engeli oluşup oluşmayacağı konularında ileri sürülen görüşler ve delilleri ele alınmıştır.

Sonuç ve değerlendirme bölümünde hakkında kesin hüküm ifade edilen hususlar ile tartışma konusu olan fiiller ifade edilmiş ve bu tartışmalar sonucu elde edilen hüküm ve sonuçlar belirtilmiştir.

Çalışma konusunun belirlenmesinde ve çalışmalarımız sırasında değerli mesai ve görüşlerini bizden esirgemeyen tez danışmanım KTÜ Rize İlahiyat Fakültesi Dekanı sayın *Prof. Dr. S. Kemal SANDIKÇI*'ya şükranlarımı arz ederim. Ayrıca her fırsatta tezi dikkatle inceleyip gerekli düzeltme ve önerilerde bulunan İslâm Hukuku Anabilim Dalı Başkanı sayın *Yrd. Doç. Dr. Kemal YILDIZ* 'a ve katkısı bulunan diğer hocalarıma da teşekkür ediyorum.

Rize, Haziran, 2000

Mustafa KALENDER

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	IX
SUMMARY	X
KISALTMALAR.....	XI

G İ R İ Ş

AKRABALIK VE ÇEŞİTLERİ

I. AKRABALIK.....	2
A. Akrabalığın Tanımı.....	2
B. Akrabalık Bağının Önemi.....	3
II. AKRABALIĞIN ÇEŞİTLERİ.....	7
A. Sürekli Evlenme Engeli Oluşturan Akrabalıklar	8
1. Nesep Akrabalığı.....	8
2. Süt Akrabalığı	8
3. Hısım Akrabalığı.....	9
a. Yakın Hısımlar	10
b. Uzak Hısımlar	10
B. Geçici Evlenme Engeli Oluşturan Hısımlık Ve Diğer Durumlar.....	10
1. Kadının Kız Kardeşleri İle Hala Ve Teyzeleri.....	10
2. Din Farkı.....	11
3. Üç Talakla Boşanma	11
4. Başkasıyla Evli Bulunma.....	11
5. Beşinci Bir Kadınla Evlenme	11
III. EVLİLİK ENGELİ OLUŞTURAN HİSİMLİĞİN TARİHİ SÜRECİ	12

BİRİNCİ BÖLÜM

(HURMET-İ MUSÂHARE)

HİSİMLAR ARASINDA EVLENME ENGELİNİN

OLUŞMASI VE SONA ERMESİ

I. HİSİMLİK	15
A. Hısımlık Ve Hurmet-i Musâhare'nin Tanımı	15
B. Hısımlık Ve Hurmet-i Musâhare'nin Hikmeti.	16
II. HİSİMLİĞİN OLUŞMASI	19
A. Nikâh Akdi Sonucu Oluşan Hısımlık	19

1. Nikâh'ın Tanımı Ve Mahiyeti.....	19
2. Nikâhla Hısımlığın Oluşması.....	20
a. Akit Ve Cinsel İlişki Anlamlarında Müsterek Bir Lafız Olarak Nikâh.....	20
b. Akit Anlamında Nikâh.....	20
c. Cinsel İlişki Anlamında Nikâh.....	22
3. Nikâh Ve Halvetle Hısımlığın Oluşması.....	25
a. Halvetin Tanımı.....	25
b. Halvetin Çeşitleri.....	25
1) Halvet-i Sahiha.....	26
2) Halvet-i Fâside.....	28
B. Nikâh Akdi Olmadan Meydana Gelen Füller Sonucu Oluşan Hısımlık	28
1. Cariyelik Yoluyla Hısımlık.....	28
2. Gayri Meşrû İlişkiler Sonucu Hısımlık	29
a. Zina.....	29
b. Cinsel Tahrik Oluşturan Bakma Ve Dokunma	30
c. Livâta	31
d. Bâtıl Ve Fâsit Evlilik	32
e. Evlatlık.....	33
III. HISIMLIĞIN SONA ERMESİ	34
A. Hısımlık Bağının Geçici Olması.....	34
1. Boşanma	34
2. Muhâlea	35
3. Tefrik Ve Fesih	35
4. Ölüm.....	36
B. Hısımlık Bağının Sürekli Olması	36

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

MEŞRÛ VE GAYRİ MEŞRÛ FİLLER SONUCU OLUŞAN HISIMLIK VE EVLİLİK ENGELLERİ

I. MEŞRÛ FİLLERLE OLUŞAN HISIMLIK VE EVLİLİK ENGELLERİ.....	38
A. SÜREKLİ EVLENME ENGELİ BULUNAN HISIMLAR.....	38
1. Üvey Anne – Evlat Hısımlığı.....	39
a. Tanımı	39
b. İslâm Öncesi Uygulamalar	39
c. Evlenme Engeli Oluşturması ve Delilleri	41
d. Üvey Anne İle Evlenmenin Cezası.....	43
2. Kayınvalide – Damat Hısımlığı.....	44
a. Tanımı	44

b. Evlenme Engeli Oluşturması.....	44
1) Evlenme Engelinin Akitle Oluşacağı Görüşü Ve Delilleri	45
2) Evlenme Engelinin Cinsel İlişki İle Oluşacağı Görüşü Ve Delilleri	47
3) Zeyd b. Sabit'in Görüşü	49
c. Görüş Ve Delillerin Değerlendirmesi	50
3. Kız - Üvey Baba Hısımlığı	52
a. Tanımı	52
b. Evlenme Engeli Oluşturmasının Şartları Ve Delilleri	52
1) Kızın Annesi ile Zıfafa Gerçekleşmesi	53
2) Üvey Kızın Babanın Bakımında Kalması	54
4. Gelin - Kayınpeder Hısımlığı	56
a. Tanımı	56
b. Evlenme Engeli Oluşturması ve Delilleri	57
B. GEÇİCİ EVLENME ENGELİ BULUNAN HİSİMLAR	59
1. Kadının Kız Kardeşleri İle Oluşan Hısımlık	60
a. Tanımı	60
b. Evlenme Engeli Oluşturması Ve Delilleri	60
c. Süt Kız Kardeşlerin Aynı Nikâhta Birleştirilmesi	62
d. İddet Bekleyen Kadının Kız Kardeşi İle Nikâh	62
2. Kadının Hala Ve Teyzesiyle Oluşan Hısımlık.....	64
a. Hala ve Teyzenin Tanımı	64
b. Kadının Hala ve Teyzesi İle Oluşan Evlenme Engeli ve Delilleri	64
c. İddet Bekleyen Kadının Hala Veya Teyzesi İle Nikâh	66
3. Mahremleri Birleştirme Konusunda Oluşan Diğer Maniler	67
a. Kadın İle Üvey Kızı Aynı Nikâhta Birleştirme	67
b. Cariye Olarak İki Kız Kardeşi Bir Nikâhta Birleştirme	68
c. Hala ve Teyze Kızlarını Aynı Nikâhta Birleştirme	69
d. İki Hala Veya İki Teyzeyi Aynı Nikâhta Birleştirme.....	70
II. GAYRİ MEŞRÛ FİLLER SONUCU OLUŞAN EVLİLİK ENGELLERİ	72
A. ZİNA (EVLİLİK DIŞI CİNSEL İLİŞKİ).....	72
1. Tanımı Ve Mahiyeti	72
a. Hayatta Olan Kişi İle Zina	74
1) Evlenme Engeli Oluşturması Hakkında Görüşler Ve Delilleri	75
a) Zina Mutlak Olarak Hurmet Oluştur Görüşü Ve Delilleri	75
b) Zina Mutlak Olarak Hurmet Oluşturmaz Görüşü Ve Delilleri	76
c) Zina İle Erkeğin Nesli Kadına Haram Olur Görüşü Ve Delili	78
d) Hala ve Teyze İle Zinanın Hurmet oluşturacağı Görüşü.....	79
2) Görüş Ve Delillerin Değerlendirilmesi	79
b. Hısımların Zinası Ve Evlenme Engeli	81
c. Şüphle İle Vuku Bulan Zina	82
d. Ölü Bir Kadınla Zina	83

2. Cinsel İlişki Olmadan Meninin Üreme Organına Akıtılması	84
3. Zinadan Doğan Kız İle Evlenme Engeli	84
B. CİNSEL TAHRİK OLUŞTURAN BAKMA VE DOKUNMA	87
1. Tanımı	87
2. Dokunma Ve Bakmanın Hısımlık Oluşturması	88
a. Dokunma Ve Bakma Hurmet Oluşturur Görüşü Ve Delilleri	88
b. Dokunma Ve Bakma Hurmet Oluşturmaz Görüşü Ve Delilleri	91
3. Bir Vasıta İle Kadının Fercine Bakma	92
4. Tedavi Amacıyla Bakma Ve Dokunma	93
5. Görüş Ve Delillerin Değerlendirmesi	93
C. LİVÂTA (Homoseksüellik)	95
1. Tanımı ve Hükümü	95
2. Livâta'nın Evlenme Engeli Oluşturması	96
D. BÂTİL VE FÂSİT EVLİLİK	97
1. Tanımı	97
2. Evlenme Engeli Oluşturma Durumları	97
E. EVLAT EDİNME	98
1. Tanımı	98
2. İslâm'dan Önce Evlatlığın Konumu	99
3. Evlatlıkların Evlenme Engeli Oluşturması	100
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	102
BİBLİYOGRAFYA	106
ÖZGEÇMİŞ	114

ÖZET

Çalışmamızda evliliğe mani şartlardan biri olan “*Hürmet-i Musâhare*” konusunu ele aldık. Amacımız konu hakkında söylenenleri toplu olarak göz önüne getirmek ve tartışmalı konular etrafındaki şüpheleri asgariye indirmektir. Bu amaçla İslâm Hukuku açısından söylenenleri delilleriyle beraber ifade ettikten sonra konunun Medeni Hukuk açısından da durumunu belirtmeye çalıştık.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde akrabalığın önemi ve çeşitlerini ele aldık. Neseb, süt emme ve hısımlık olmak üzere insanların üç şekilde birbirlerine akraba olduklarını belirttik. Bu arada evlilik yoluyla hısımlık olan kayınvalide, üvey evlat, üvey anne ve gelinin sürekli evlilik engeli oluşturduğunu, karının kız kardeşleri ile hala ve teyzelerinin de geçici evlilik engeli bulunan hısımlar olduğunu belirttik.

Birinci bölümde hısımlar arasında evlilik engelini oluşması ve sona ermesi durumunu ele aldık. Nikâh kavramının ifade ettiği anlam ve hurmet oluşturmada konusunda yapılan tartışmalara değindik. Nikâhın dışında gayri meşrû cinsel ilişki ile hısımlığın oluşması hakkında söylenenleri de ifade ettik. Bu arada nikâh bağının bozulmasıyla bu nikâhla oluşan bazı evlilik engellerinin de sona erdiğini belirttik.

İkinci bölüm çalışmamızın asıl kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde evlilik engeli bulunan şahısları ele aldık. Bunları da meşrû fiiller sonucu sürekli ve geçici evlenme engeli oluşan hısımlar ve gayri meşrû fiiller sonucu oluşan evlilik engelleri diye iki ana başlık altında topladık. Birinci başlık altında yer alan üvey anne, kayın valide, üvey kız ve gelin sürekli evlenme engeli bulunan akrabaları oluştururken, kadının kız kardeşleri ile hala ve teyzeleri de geçici evlenme engeli bulunan hısımları oluşturmaktadır. Bunlar hakkında çoğunluğun ittifakı olmakla beraber nadiren ihtilafların vuku bulduğunu da belirttik.

İkinci başlıkta ele aldığımız; zina, dokunma ve bakma, livâta ve bâtil ve fâsit evlilik konuları ise, evlenme engeli oluşturmada ihtilaflı hususlardır. Gayri meşrû cinsel ilişkinin evlenme engeli oluşturduğu hakkındaki görüşler tercihe daha uygun görülmüştür. Ancak cinsel ilişki dışında dokunma ve bakma durumlarında, yapılan fiil çirkin görülmekle beraber, failleri arasında bir evlenme engelini ortaya çıktığı hakkındaki görüş, günümüz şartları, teknolojik gelişmeler ve delillerin manaya delaleti de göz önünde bulundurularak çoğunluk tarafından tercih edilmemiştir.

SUMMARY

I studied "*Hurmet-i Musâhare*" having hinder conditions in the view of marriage. My aim is to surface all of the hypothesis and minimize the doubts on the topics having disputatious opinion. I searched hypothesis with its evidence on the point of Islamic-Law then from the point of Civil-Law.

This study consists of preface and two chapters. In the preface, I studied the importance of kinship and its varieties. It is pointed out in this search that the kinship can be formed in three way; ancestry, suckling, and kinship. Moreover, mother -in- law, step children, step mother and daughter-in law are said to be having a permanent prohibition to marriages but sister -in-law and aunt (wife's mother's sister / father's sister) are formed as temporary prohibition to marriage.

In the first chapter, how the prohibition of marriage formed and how it is abolished are discussed. It is also discussed the meaning of the marriage as a term and arguments on how to happen unlawful situations. And kinship coming from adultery is also studied. That how does the prohibition of marriage after getting divorced abolish openly explained.

The second chapter is the main body of the study. In this chapter, prohibitions on people to marry one other is tried to be explained. I studied topics under two title; permanent prohibitions and temporary prohibitions to marriage originating from lawful marriage, and prohibitions originating from adultery. Under the first title, step mother, mother-in-law, step daughter and daughter -in-law, aunt are examined as kinships having permanent prohibition to marriage, and sister-in-law, and aunt of wife are examined as kinships having temporary prohibition to marriage. That there is mostly agreement and rare disagreement on this topic is pointed out.

There is a disagreement on the topic studied in the second chapter, adultery, touch, gaze, pederasty, false marriage and invalid marriage. Adultery is agreed that it is a prohibition to marriage and this opinion is preferred by most scholars. Although the gaze and the touch are disapproved, because of contemporary conditions, they are not said to be the prohibition to the marriage.

KISALTMALAR

a. e.	: Aynı Eser
a. y.	: Aynı yer
Ans.	: Ansiklopedisi
b.	: Bin, İbn.
bkz.	: Bakınız
DİA	: Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Fak.	: Fakültesi
h.	: Hicrî
HAK	: Hukuk-i Aile Kararnamesi
haz.	: Hazırlayan
hz.	: Hazretî
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
m.	: Milâdî
mad.	: Madde, maddesi
MK	: Medeni Kanun
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik eden
thrc.	: Tahrir eden
trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
v.	: Vefat tarihi
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
y. y.	: Basım Yeri yok
yay.	: Yayınları, yayınevi

GİRİŞ

AKRABALIK VE ÇEŞİTLERİ

I. AKRABALIK

A. Akrabalığın Tanımı

Türkçe’de kullandığımız “*akraba*” kelimesi, aslen Arapça olan “*karube*” fiilinden türetilmiştir. “*Karube*”, sözlükte yaklaşmak, yakınlaşmak anlamına gelmektedir. Akraba kelimesinin türetildiği “*karîb*” kelimesi ise zaman, yer ve nesep itibarıyla yakın olan şey manasına gelmektedir. Yine “*karîb*” kelimesinin çoğulu olarak kullanılan “*Akraba*” ile eş anlamlı olarak “*zû’l-kurbâ*”, “*zû’l-karâbe*” ve “*zevû’l-kurbâ*” terkipleri de kullanılmıştır. Bunların yanı sıra “*âl*”, “*ehl*” ve “*aşîref*” kelimeleri de zaman zaman akraba anlamında kullanılmaktadır¹.

Halk dilinde “*hısım*” veya “*hısımlık*” diye de tabir ettiğimiz “*akraba*” kelimesi, aynı soydan gelen yakın kimseleri ifade etmekle beraber, anne, baba, nine ve dedeler (*usûl*), çocuk ve torunlar (*fürû*), kayınvalide, kayınpeder, baldız, amca, dayı ve teyze gibi usûl ve fürû’un dışında, kendileriyle nesep, emzirme ve hısımlık bağlarından herhangi biriyle yakınlık kurulan kişilerin tamamını içerisine almaktadır. Ancak anne, baba ve çocuklar için akraba tabiri yerine daha çok aile veya aile fertleri ifadesi kullanılmaktadır².

Kur’ân-ı Kerîm’de akrabalığı ifade etmek üzere “*zî’l-kurbâ*”³, “*zevî’l-kurbâ*”⁴, “*el-akrabûn*”⁵, “*ulû’l-kurbâ*”⁶ ve “*ulû’l-erhâm*”⁷ terkipleri kullanılmıştır. Bunlardan babaya dayalı soy yakınlığı olanlara İslâm Hukukunda “*Asabe*”⁸, anneye dayalı soy yakınlığı olanlara da “*Zevî’l-Erhâm*”⁹ adı verilmektedir.

¹ İbni Manzûr, *Lisânu’l-arab*, I, 662 ; Fîrûzâbâdî, *Kamûsu’l-muhît*, I, 269-270 ; İsfahânî, *el-Müfredât*, 601 ; *el-Mevsû’atü’l-fikhiyye*, XXXVII, 200 ; Akyüz, *Akraba*, DİA., II, 285-286 ; Ateş, *Kur’an Ansiklopedisi*, II, 132.

² İbni Manzûr, *Lisanu’l-arab*, I, 663 ; Akyüz, *Akraba*, DİA., II, 286 ; Ateş, *Kur’an Ansiklopedisi*, II, 133.

³ Bakara 2 / 83 ; Nahl 16 / 90.

⁴ Bakara 2 / 177.

⁵ Bakara 2 / 180, 215 ; Nisa 4 / 7,33.

⁶ Nisa 4 / 8.

⁷ Enfal 8 / 75 ; Ahzab 33 / 6.

⁸ Yazır, *Fıkıh Istılahları Kâmusu*, I, 105 ; Şafak, *Hukuki Terimler Sözlüğü*, 38 .

⁹ Yazır, *Fıkıh Istılahları Kâmusu*, V, 486 ; Şafak, *Hukuki Terimler Sözlüğü*, 38 ; Döndüren, *İslâm Hukuku*, 433.

Fıkıhî bir terim olarak akrabalık, nesep, süt emme veya evlilik yoluyla kişiler arasında kurulan yakınlığı ifade etmektedir. Akrabalık bağı ile yakınlaşan fertlerden her birine de “*akrabâ*” veya “*hısım*” denilmektedir¹⁰. Akrabalık yoluyla kişiler arasında bir takım hak, vazife ve sorumluluklar oluşur ki bunlara da, “*Akrabâlık Hukuku*” denilmiştir¹¹.

Türk pozitif hukukunda da, kan, evlat edinme veya evlilik yoluyla kişiler arasında belirli bir yakınlık bağının kurulması anlamında akrabalık ve hısımlık tabirleri kullanılmıştır. Ancak İslâm Hukukuna göre süt emen ve emzirenler arasında oluşan yakınlık ise, Pozitif Hukuk bakımından akrabalık sebebi sayılmamıştır¹².

Buna göre hısımlık ve akrabalık tabirleri, kullanıldığı yer, zaman, kişi ve hukuk sistemine göre farklı anlamlar ifade etmektedirler. Her ne kadar “*akrabalık*” ve “*hısımlık*” kelimeleri aynı anlamda kullanılsa da biz bu çalışmamızda; fıkıhî anlamda aralarında hukuki yakınlık ve evlenme engeli oluşan kişileri ifade etmek için “*hısım*” ve “*hısımlık*”, kavramlarını, genel anlamda yakınlığı ifade etmek için de “*akrabâ*” ve “*akrabalık*” kavramlarını kullanmayı tercih ediyoruz.

B. Akrabalık Bağının Önemi

Akrabalık, insan hayatının inkâr edilemez bir gerçeğidir. İnsanlık tarihinde akrabalık Hz. Adem’le (a.s.) başlamış, ondan sonra gelen diğer peygamber ve toplumların hayatlarında da vazgeçilmez bir müessese olma özelliğini günümüze kadar korumuştur. Toplumun temel taşı olan aile, akrabalık bağlarının kurulduğu yegane kurumdur. Bu nedenle aile ve akrabalık, çoğu kez beraber ele alınmıştır. Semavî dinler de akrabalığın korunması ve devamı için aile kurumuna önem vermişlerdir¹³.

Diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslâm hukuku da akrabalık ilişkilerinin hısımlık yoluyla devam ettirilmesi ve korunmasına çok önem vermiştir. Kur’an-ı Kerimde: “*İnsanı sudan yaratarak, ona soy ve sıhrıyyet (hısımlık) veren O’dur. Rabb’in her şeye kadirdir*”¹⁴ buyurulmak suretiyle nesep ve hısım akrabalığının bizzat Allah (c.c.) tarafından kurulduğu ifade edilmektedir. Kurulan bu akrabalığın devamı ve

¹⁰ Köten, *Akraba*, Şamil İslâm Ans., I, 91.

¹¹ Erdoğan, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 152,231 ; Akyüz, *Akraba*, DİA., II, 286.

¹² MK., (82-240). Mad. ; Zevkliler, *Aile hukuku*, 314-315.

¹³ Levilliler, 18 / 6-18 ; Tekvîn, 29 / 13-21 ; Matta, 15 / 1-9 ; Markos, 7 / 1-13 .

¹⁴ Furkan 25 / 54

korunması için de: “*Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’tan (c.c.) ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının*”¹⁵, “*Allah’a (c. c.) kulluk edin, ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabalara, yetimlere, düşkünlere, yakın ve uzak komşuya, yanınızdaki arkadaş, yolcuya ve size hizmet eden kimselere iyilik edin*”¹⁶ buyurmaktadır. Bir başka ayette de: “*Akrabalarına, düşküne ve yolcuya hakkını ver. Elindekileri de tamamen saçıp savurma*”¹⁷ buyurmuştur.

Sıla-i Rahîm dediğimiz, akrabalık ilişkilerinin canlı tutulması, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hadis-i şeriflerinde de Allah’ın emri¹⁸ olarak dile getirilmiştir. Buhârî’nin rivayet ettiği bir hadiste : “*Akrabalarına misli ile sıla-i rahim yapan kimse asıl sılacı değildir. Fakat hakiki sılacı kendisinden akrabalık sıla ve ihsanı kesildiği halde sıla ve ihsanda bulunan kimsedir*”¹⁹ buyurularak akrabalık ilişkilerinin devam ettirilmesi istenmektedir. Hatta bu ilişkilerin devamı Allah’ın (c.c.) rahmetine nail olma sebeplerinden biri olarak görülmüştür²⁰. diğer bir hadîs-i şerifte de : “*Yakınlarından ilgisini kesen cennete giremez*”²¹ buyurularak akrabalık ilişkilerini devam ettirmek cennete girmeye bir vesile olarak gösterilmiştir.

Akrabalık, İslâm hukukunun beş temel prensibinden biri olan “*nesli koruma*” açısından da önemlidir. Yaratılış gereği bütün insanların fitratında nesli koruma ve devam ettirme arzusu mevcuttur. İslam hukuku bu arzuyu, meşrû bir aile yuvasının hukukî kurallarını tespit etmek suretiyle güvence altına almıştır. Nitekim Kur’ân-ı Kerîmde: “*Sizden bekârları ve kölelerinizle cariyelerinizden sâlih olanları evlendirin. Eğer onlar yoksul iseler, Allah onları fazlu kereminden zenginleştirir.*”²² ve “*Ey İnsanlar! Biz sizi tek bir erkek ve bir kadından yarattık. Ve sizi kavimler ve kabileler haline getirdik ki birbirinizi tanıyabilesiniz. Şüphesiz Allah katında en üstün olanınız O’na karşı derin bir sorumluluk bilincine sahip olanınızdır.*”²³ buyurulmak suretiyle bütün insanların kalıtsal bir üstünlüğe sahip olmadan birbirlerine akraba olduklarını ve nesillerini devam ettirme arzularını meşrû bir aile kurma yoluyla sürdürmeleri

¹⁵ Nisâ 4 / 1.

¹⁶ Nisâ 4 / 36.

¹⁷ İsrâ 17 / 26.

¹⁸ Buhari, *Edeb*, 8.

¹⁹ Buhârî, *Edeb*, 15.

²⁰ Tirmizî, *Birr ve’s-sıla*, 9 ; Ebû Dâvud, *Zekât*, 45 .

²¹ Buhârî, *Edeb*, 11 ; Müslim, *Birr ve’s-sıla ve’l-âdâb*, 19 ; Tirmizî, *Birr ve’s-sıla*, 10.

²² Nûr 24 / 32.

²³ Hucurât 49 / 13

gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca İslâm, nesli ve akrabalık bağlarını korumaya yönelik bir tedbir olarak, aile ve akrabalık ilişkilerini tahrip edici akımlara karşı da mü'minleri uyarmıştır²⁴.

Akrabalık, sosyal dayanışma ve yardımlaşma açısından da önemli bir bağdır. Bütün toplumlarda görülen kendi akrabalarını koruma ve gözetme duygusu, İslâm hukukunda da yerini korumuştur. İslâm, zekât ve sadakaların dağıtılmasında bile muhtaç olmaları halinde yakın akrabaların gözetilmesini, en yakından başlamak suretiyle ihtiyaç durumlarına göre yardımların dağıtılmasını tavsiye etmiştir. Bu sayede akrabalar ağır ailevî yük ve sorumluluklar altında ezilmekten birbirlerini korurlar. Hayatın sıkıntılarına karşı beraber mücadele eder, birbirlerini madden ve manen güçlendirirler. Bu konuda Hz Peygamber'le (s.a.v.) bir sahabe arasında geçen şu konuşma akrabayı gözetme açısından önemlidir. Hz. Peygamber (s.a.v.): -“*Ey Mü'minler! Sadaka veriniz*” diye buyurunca, ashabdan biri: -“*yanımda bir dinar var*” dedi. Bunun üzerine peygamber (s.a.v.) : -“*Onu kendine harca*” buyurdu. Sahabe : -“*Yanımda bir başka dinar daha var*” diyence, Resûlullah (s.a.v.): -“*Onu da karına tasadduk et*” buyurdu. Sahabe : -“*Yanımda bir başka dinar daha var*” diyence, Resûlullah (s.a.v.) : -“*Onu da çocuklarına tasadduk et*” buyurdu. Sahabe : -“*Yanımda bir dinar daha var*” dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) : -“*Sen bu hususta daha basîretlisin*”²⁵, yani sadakanı vereceğin yeri buna göre gözetirsin, demek suretiyle maddi bakımdan akrabalar arasındaki ilişkinin önemine dikkat çekmiştir²⁶.

Akrabalık, insanlar arasında ülfet, sevgi, kaynaşma, güven ve saygının ilk adımıdır. Bu nedenle insan kendi soyunun ve neslinin övülmesinden, methedilmesinden sevinir, kınanmasından ise üzülür. Akrabalık bağı sebebiyle insan önce kendi yakınlarıyla, daha sonra da toplumla kenetlenerek sağlam ve sarsılmaz bir düzen ve intizam kurulmuş olur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadislerinde mü'minleri birbirlerine merhamet ve lütufta bir cesede benzetirken²⁷, bir başka hadislerinde: -“*Fatıma (r.a.) benim bir parçamdır. Ona eziyet veren şey bana da eziyet verir*”²⁸ buyurmuştur.

²⁴ Bakara 2 / 204-205.

²⁵ Ebû Dâvud, *Zekât*, 45 ; Nesâî, *Zekât*, 54.

²⁶ Uludağ, *Emir ve Yasakların Hikmeti*, 160-163.

²⁷ Buhârî, *Edep*, 11.

²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 194.

Mâverdi(v. 450/1058), insanlar arasındaki ülfetin sebeplerini izah ederken din, akrabalık, sevgi ve sadakat gibi kavramlar üzerinde durarak, akrabalık sayesinde, önceden mevcut olan düşmanlıkların ortadan kalkabileceğine işaret etmektedir²⁹.

Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.v.), "*Safiyye*"³⁰ ile evlenme sebeplerinden birinin de Yahudilerle aralarındaki düşmanlığı kaldırılmak olduğu ve Safiyye'nin bu evlilikten sonra Yahudilere büyük ölçüde yardımlarda bulunduğu ileri sürülmektedir. Ancak bu hısımlık bağı, akraba ve kabîleler arasında had safhaya ulaşp taraftarlığa dönüşürse, kavgalara ve hatta savaşımlara da neden olabilir. Nitekim cahiliyye döneminde haksız bile olsa kendi kabîle fertlerini savunma yüzünden kabîleler arasında uzun süreli iç savaşlar³¹ yapılmıştır³².

Akrabalık bağı, insandaki haya ve edep duygusunu geliştirir. Toplumda insanlar birbirlerine daha çok saygı gösterir, suç işleme oranını azaltır. Çünkü insanın sürekli karşılaşacağı kişiler karşısında takınacağı tavırla, nadiren göreceği kişilere karşı takınacağı tavır farklı farklıdır. Akrabalara karşı sorumluluk hissi manevî bir polis vazifesi görür. Büyük akrabalara gösterilecek saygı ve küçüklere gösterilecek sevgi de ister istemez insanı sorumluluk sahibi yapar. Bu da, toplumda düzen ve intizamın sağlanması, istenmeyen, kötü sonuçlar doğurabilecek huzursuzluk ve problemlerin önlenmesi bakımından önemlidir³³.

Ayrıca akrabalık, insanda mevcut olan her insanın tek bir nefisten yaratıldığı duygusunu güçlendirir. İnsanların birbirlerine karşı övünme ve kibirlenme arzularını

²⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, IX, 134-135 ; Mâverdi, *Edebi'd-dünyâ ve'd-dîn*, (trc.,Abidin Sönmez, Selahattin Kip), 160.

³⁰ "*Safiyye*" : Hayber'in fethinden sonra Hz. Peygamber'in (s.a.v.) evlendiği hanımıdır. Anne tarafı Kureyza yahudilerinden olan Safiyye, baba tarafından Hayberli Yahudi reisi Huyey'in kızıdır. Taberî'nin ifadesine göre Kureyza ve Hayber Yahudilerinin efendilerinin kızı olan Safiyye ile Hz. Peygamberin evlenme sebeplerinden biri de Yahudi toplumuyla Müslüman toplumun aralarını düzeltme olduğu rivayet edilmektedir. (bkz. Taberî, *Tarih*, III, 18 ; Kehhale, *A'lâmu'n-nisa*, II, 333-337 ; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, (trc., Salih Tuğ), II, 740 ; a. e., I, 642)

³¹ İslâm öncesi Araplar çocuklarını kabilecilik şuuruyla yetiştiriyorlardı. Her fert kendi kabîle fertlerini diğer kabîlelerden üstün tutar, kabilesi ile övünürdü. Bu yüzden toplumda sık sık vuku bulan savaşlarda çok kan dökülmüş ve bu düşmanlık gelecek nesillere de kan davası suretiyle intikal etmişti. Kadın ve çocukların da katıldığı bu savaşlarda her köy ve şehir ahalisinin ayrı ayrı komutan ve bayrakları olurdu. Ancak düzenli ordu olmadığı için herkes kendi akraba ve kabilesini korumaya çalışırdı. (Bkz. Cevad Ali, *el-Mufasssal fi tarihi'l-arabi kable'l İslam*, V, 412 ; Emin, *Duha'l-İslâm*, I, 17-48.)

³² Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 21 ; Zeydan, *el-Medhal*, 17.

³³ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, IX, 135 ; Serîti, *Ahkâmu'z-zevâc*, 75 ; Aşur, *İslâm Hukuk Felsefesi*, (trc., Mehmet Erdoğan, Vecdi Akyüz), 252-253.

kırar. Toplumun ahlâken yücelmesi ve tevâzu esasına dayalı güzel davranışlar sahibi olmalarında da etkin bir rol oynar³⁴.

İnsan, dünyada olduğu gibi âhirette de akraba ve sevdikleriyle beraber olmak ister. Mü'min olarak salih amel işlemeleri durumunda insanların bu isteklerinin âhirette de gerçekleştirileceği bizzat Kur'ân-ı Kerîm tarafından haber verilmektedir³⁵. O halde insan için akrabalık, hem dünyasını hem de ahretini ilgilendiren vazgeçilmez bir unsundur.

II. AKRABALIĞIN ÇEŞİTLERİ

İslâm hukuku, sağlıklı bir toplumun oluşması için son derece önemli olan akrabalığı, ailenin meşrû bir şekilde kurulması açısından da ele alır. Meşrû bir ailenin oluşması için kıyılan nikâhta şu şartların bulunması gerekir:

Birincisi esasa ait olan şartlardır. Bunlar evliliğin muteber olması için gerekli olan olumlu ve olumsuz şartlardır ki, bu şartlardan birinin yokluğu veya eksikliği oluşacak olan ailenin meşrûiyetini ortadan kaldırır.

İkincisi şekle ait olan şartlardır. Şekil şartları daha çok yapıcı nitelikte veya isbatı temine yönelik olan formalitelerden ibarettir. Nikâhta, evlenecek adayların iradelerini açıkça beyan etmeleri, iradenin açıklanması anında şahitlerin bulundurulması, icab ve kabulden önce nikâhın ilan edilmesi ve hutbe okunması gibi şartlardır ki, bunların teferruatına girmiyoruz³⁶.

Esasa ait olan şartlar da kendi arasında iki kısma ayrılmaktadır:

Birincisi olumlu şartlardır ki bunlar, evlenecek kişilerin ayrı cinsten olması, kendilerinin veya hukûkî temsilcilerinin evliliğe razı olması, nikâhın iki şahit huzurunda kıyılması gibi şartlardan ibarettir.

İkincisi de olumsuz şartlardır ki bunlar, fıkıh kitaplarımızda “*muharremât*” diye isimlendirilen evlenme engelleridir. Çalışmamızın temel konusunu teşkil eden “*Hurmet-i Musâhare*” de bu olumsuz şartlardan bir tanesidir³⁷.

³⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, IX, 132 ; Aşur, *Hukuk Felsefesi*, 251 ; Zeydan, *el-Medhal*, 17.

³⁵ Ra'd 13 / 23 ; Mü'min (Gâfir) 40 / 8.

³⁶ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 324-326 ; Döndüren, *İslam Hukuku*, 243-249.

³⁷ *el-Mevsû'atu'l-fıkhiyye*, XXXVII, 201 ; Bilmen, *İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 27-29.

“*Muharremât*” İslâm hukukunda, “*kendileriyle evlenilmesine engel bulunanlar*” veya “*nikâhlanma ve cinsel yararlanmayı özel şartlar altında geçici veya sürekli olarak engelleyen durum ve münasebetler*” olarak tarif edilmiştir. Bu şekildeki yakınlıktan dolayı evlenmeleri haram olan kadın ve erkeklerden her birine de “*mahrem*” adı verilmektedir³⁸.

Biz burada olumsuz şartlardan biri olan “*Hurmet-i Musâhare*”yi ele alacağız. Ancak Musâhare’nin yerini tespit etme bakımından diğer olumsuz şartlara da kısaca temas etmeyi düşünüyoruz. Bu şartları, “evlenecek olan kişiler arasında hısımlık bulunmaması” şeklinde özetleyebiliriz. Evlenme engeli oluşturan bu akrabalıkları da sürekli evlenme engeli oluşturan, ve geçici evlenme engeli oluşturan akrabalıklar olmak üzere iki başlık altında toplamak mümkündür³⁹.

A. Sürekli Evlenme Engeli Oluşturan Akrabalıklar

Aralarında yakınlık bulunduğundan dolayı sürekli evlenme engeli bulunan kişiler Kur’an-ı Kerîmde belirtilmiştir. Bu kişileri nesep, süt ve hısım (sıhrî) akrabaları olmak üzere üç başlık altında toplayabiliriz.

1. Nesep Akrabalığı

Nesep akrabalığına kan akrabalığı da denilmektedir. Kan bağı ile birbirine bağlı olan kadın ve erkeğin birbiriyle evlenmeleri yasaklanmıştır. Kişinin, annesi, babası, çocukları, kardeşleri ve bunların usûl ve fûrûu kan bağı sebebiyle evlenmesi haram olan akrabalarıdır. Bunlar arasında evlenme yasağının bulunması sadece dinin değil, aynı zamanda akl-ı selîm ve fitratın da gereğidir⁴⁰.

2. Süt Akrabalığı

Arapça ifadesiyle “*karâbetu’r-radâ*” dediğimiz süt akrabalığı, bir kadının kendisinden olmayan bir çocuğa süt emzirmesiyle, kadınla çocuk arasında meydana gelen akrabalığa denilmektedir. Aralarında süt akrabalığı oluşan kişilerin birbiriyle evlenmeleri “*sizi emziren süt anneleriniz ve süt kardeşlerinizle evlenmeniz de size*

³⁸ *el-Mevsû’atu’l-fıkhiyye*, XXXVII, 209 ; Bilmen, *İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 8 ; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukûku*, I, 313 ; Erdoğan, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 268,322.

³⁹ Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 200 ; Döndüren, *İslâm Hukûku*, 211.

⁴⁰ Kâsânî, *el-Bedâi’*, III, 405 ; Dıhlavî, *Hüccetullâhi’l-bâliğa*, II, 699 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 206.

*haram kılındı.*⁴¹ ayet-i kerîmesiyle yasaklanmıştır. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) rivayet edilen bir hadiste de : “*Doğum sebebiyle haram olanlar, emzirme sebebiyle de haram olurlar*”⁴² buyurulmuştur.

Buna göre kişinin; süt anne, baba, dede, nine, süt çocuklar ve torunlar, süt anne ve babanın neseb ve süttten olan çocuk ve torunları, süt hala ve teyzeler, eşin süt anne ve ninesi, eşin süttten olan kız çocukları ve torunları, süt baba ve dedenin süt anne ve nine olmayan eşleri ve süttten olan fûrûun eşleri ile evlenmesi yasaktır⁴³.

İslam hukuku süt emenlerle emzirenler arasında oluşan süt akrabalığını evlenme engeli olarak kabul ederken, ülkemizde uygulanmakta olan Pozitif Hukuk sisteminde süt akrabalığı, medeni kanunun İsviçre'den alınışı sırasında evlenme engeli olarak kabul edilmiş iken daha sonra bu hüküm kaldırılmıştır⁴⁴.

3. Hısım Akrabalığı

Meşrû evlilik sonucu eşler arasında hukuki bir bağ oluşur. Bu bağa , “*sihriyet*”, “*musâhare*” veya “*Hısımlık*” denilmektedir. Evlilik bağı sebebiyle eşler arasında kurulan hısımlık kişiye, evlendiği kadının annesini ve üvey kızlarını sürekli olarak, evlendiği kadının kız kardeşlerini ve hala ve teyzelerini de geçici olarak haram kılar. Yine kişinin oğluyla evlenen gelinleri ve babasıyla evlenen üvey anneleri kendisine sürekli olarak haram olur. Bu şekilde aralarında mahremiyet oluşan kişilere “*hukuki akraba*”, “*hısım*” veya “*sihriyet*” sebebiyle mahrem olanlar denilmektedir⁴⁵.

Hısımlık, Türk Pozitif Hukukunda da bir evlenme engeli olarak kabul edilmiş ve Medeni Kanunun 18 ve 92. Maddelerinde ele alınmıştır⁴⁶.

Hısım akrabalığı, sebep olduğu sonuçlar itibariyle iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunları yakın hısımlar ve uzak hısımlar diye iki başlık altında toplamak mümkündür.

⁴¹ Nisa 4/ 23.

⁴² Ebû Dâvud, *Nikâh*, 7 ; [Aynı anlamda bir hadis de İbni Abbas (r.a.) tarafından : “*Neseben haram olan, emzirmeden de haram olur*” şeklinde rivayet edilmiştir. (Beyhâkî, *Ma'rifetü's-sünen*, X, 96)].

⁴³ Kâsânî, *el-Bedâi'*, III, 428 ; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 316-317 ; Döndüren, *İslâm Hukûku*, 216.

⁴⁴ Velidedeoğlu, *Türk Medeni Kanunu*, I. 48 ; Feyzioğlu, *Aile Hukuku*, s. 115.

⁴⁵ Kâsânî, *el-Bedâi'*, III, 411-417 ; Zeydan, *el-Mufassal*, VI, 200 ; Ünal, *Musâhare* , Şamil İslâm Ans., IV, 288.

⁴⁶ *Türk Medeni Kanunu*, Mad. 18, 92 ; Velidedeoğlu, *Türk Medeni Kanunu*, I, 48-49.

a. Yakın Hısımlar

Kişinin kayınvalidesi, üvey kızı, oğlunun hanımı ve babasının evlenmiş olduğu hanımları yakın hısımlarıdır. Bu sayılan yakın hısımlarla evlilik ebedî olarak kendisine haram kılınmıştır. Her hangi bir sebeple oluşan bu haramlık, kişinin nikâh bağının bozulması veya ölümünden sonra da devam eder, bir daha sona ermez⁴⁷.

b. Uzak Hısımlar

Uzak hısımlar aslında geçici evlenme engeli oluşturan akrabalarlardır. Ancak hısımlık kavramını bir bütün olarak vermek maksadıyla bunlara burada yer vermeyi uygun gördük. Civar hısımlar adını da verdiğimiz bu akrabalar, evlenilen kadının, kız kardeşleri ile hala ve teyzeleri ve bunların kızlarından ibarettir. Kadınla kız kardeşinin veya hala ve teyzesinin bir nikâhta toplanması hukuken yasaklanmıştır. Ancak kadının hala ve teyzesinin kızları gibi aynı nikâhta birleşmelerine engel teşkil etmeyen uzak hısımları da vardır⁴⁸.

Hısımlık ve engel oluşturduğu evlenme, tezimizin temel konusunu oluşturmaktadır. Burada yakın konularıyla beraber hakkında kısaca bilgi vermekle yetiniyoruz. İleride bütün yönleriyle tekrar ele alınacaktır.

B. Geçici Evlenme Engeli Oluşturan Hısımlık Ve Diğer Durumlar

Aralarında geçici evlenme engeli bulunan kişilerin bir kısmı hısımlık dolayısıyla haram kılınmışken, diğerleri başka sebeplerden dolayı haram kılınmıştır. Hısımlık veya başka sebeplerden dolayı aralarında geçici evlenme engeli oluşan bu kişileri beş başlık altında ele alabiliriz. Ancak konumuzun sınırlarını aşacağı için bunların teferruatına girmeyeceğiz.

1. Kadının Kız Kardeşleri İle Hala Ve Teyzeleri

İslâm hukukunda bir erkeğin belirli şartlarda birden fazla kadınla evlenmesi mümkündür. Ancak kadının kız kardeşleri veya hala ve teyzelerinin aynı nikâh altında birleştirilmesi aralarında oluşan geçici hısımlık dolayısıyla haram kılınmıştır. İki kız kardeşin aynı nikâhta birleştirilmesi Kur'an nassıyla⁴⁹ yasaklanırken, kızla hala ve

⁴⁷ Aşur, *İslâm Hukuk Felsefesi*, 254-255.

⁴⁸ Aşur, *İslâm Hukuk Felsefesi*, 254-255.

⁴⁹ Nisa 4 / 23.

teyzesinin aynı nikâhta birleştirilmesi de sünnetle⁵⁰ yasaklanmıştır. Bunlarla meydana gelen akrabalık belirli şartlarda ortaya çıkan akrabalıktır. “*Hurmet-i Muvakkate*” veya “*civar hısımlık*” da denilen bu akrabalık, onu meydana getiren şartın ortadan kalkmasıyla sona erer. Bu sebeple bu hısımlığın evlenme engeli oluşturma durumları da geçicidir⁵¹.

2. Din Farkı

Evlenecek kişilerin ayrı dinden olmaları belirli şartlarda evlenme engeli olarak görülmüştür. Müslüman bir erkeğin, müslüman ve ehli kitap bir kadınla evlenmesi caiz görülürken, müşrik veya dinsiz bir kadınla evlenmesine müsaade edilmemiştir⁵². Buna mukabil İslâm hukukçuları, müslüman bir kadının müslüman olmayan bir erkekle ehli-i kitap bile olsa evlenmesine müsaade edilemeyeceğini belirtmişlerdir⁵³.

3. Üç Talakla Boşanma

Bir erkek üç kere boşanmış olduğu bir kadınla tekrar evlenemez. Üç kez boşama halinden sonra eşler için geçici evlenme engeli oluşturur. Bu engelin ortadan kalkıp kadının yeniden kocasına dönebilmesi için tabii şartlarda “hülle” olayının gerçekleşmesi gerekir. Bu da kadının bir başkasıyla normal şartlarda evlenmesi ve normal şartlarda bu evliliğin de sona ermesi demektir. Kadın bundan sonra iddet bekler ve iddet bittikten sonra ancak birinci kocasıyla tekrar evlenebilir⁵⁴. Dolayısıyla kesin boşama geçici de olsa bir evlenme engelidir.

4. Başkasıyla Evli Bulunma

Bir başkasıyla nikâhlı bulunma veya boşanmış olup da iddet bekleme süresi içinde olma hali de, geçici evlenme engeli oluşturan durumlardandır. Bu durumda olan kadınla evlenmek, ancak söz konusu iddet durumu sona erdiğinde mümkündür⁵⁵.

5. Beşinci Bir Kadınla Evlenme

İslâm Hukuku, belirli şartlarda birden fazla kadınla evliliğe (*Taaddud-i Zevcât*) cevaz vermekle beraber, bu cevazı dört kadınla sınırlandırmıştır. Dört kadınla aynı anda

⁵⁰ Buhârî, *Nikâh*, 27 ; Nevevî, *Serhu'l-Müslim*, IX , 191.

⁵¹ Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamûsu*, II, 9.

⁵² Bakara 2 / 221 ; Maide 5 / 5.

⁵³ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukûku*, I, 318.

⁵⁴ Bakara 2 / 229-230 ; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukûku*, I, 318.

⁵⁵ Nisa 4 / 24 ; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukûku*, I, 318.

evli bulunan bir kişi bunlardan biri ayrılmadıkça veya ölmedikçe beşinci bir kadınla evlenemez⁵⁶.

III. EVLİLİK ENGELİ OLUŞTURAN HİSİMLİĞİN TARİHİ SÜRECİ

Anlayış ve uygulama bakımından farklı şekillerde gözükmese de bütün toplumlarda hısımlık bağlarının kurulması ve geliştirilmesine çaba sarf edilmiş ve belirli ölçülerde akrabalar arasında evlenme engelleri konulmuştur. Bütün semavi dinler de bu gerçeği kabul etmiştir⁵⁷.

Evlenme ihtiyacı insanda yaratılıştan var olan fitrî bir olgudur. Hısımlık ve aile kurumu, bu olguya uygun olarak ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'le (a.s.) başlayıp nesiller boyu devam ederek günümüze kadar gelmiştir. Kur'an-ı Kerîm de bu gerçeği değişik ayetlerde bize haber vermektedir⁵⁸.

Kur'an-ı Kerîm bir yandan *“Ey İnsanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok kadın ve erkek meydana getiren Rabb'inize hürmetsizlik etmekten sakının.”*⁵⁹, *“Allah size kendinizden eşler var eder. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar var eder.”*⁶⁰, *“Onun ayetlerinden biri de, size kendi nefislerinizden onlarla teskin olacağınız eşler yaratması ve onlarla aranıza sevgi ve merhamet koymasidir.”*⁶¹ gibi akrabalığın ilk insanla başlaması, devamının sağlanması ve gayelerinden bahsederken, diğer taraftan *“İnsanı sudan yaratarak ona soy sop veren odur. Rabb'in her şeye kadirdir.”*⁶², *“Babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin.”*⁶³ ve *“Size, analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeşlerinizin kızları, kız kardeşlerinizin kızları, sizi emziren süt anneleriniz, süt kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızın yanınızda kalan üvey kızlarınız, öz oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi bir arada*

⁵⁶ Nisa 4 / 3 ; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukûku*, I, 318.

⁵⁷ Levilliler, 18 / 6-18 ; Tekvîn. 29 / 13-21 ; Matta, 15 / 1-9 ; Markos, 7 / 1-13 ; Ebû Zehra, *Ahvâlü's-şahsiyye*, 66.

⁵⁸ Bakara 2 / 35 ; Ali İmran 3 / 33 ; A'raf 7 / 19 ; Meryem 19 / 58 .

⁵⁹ Nisa 4 / 1.

⁶⁰ Nahl 16 / 72.

⁶¹ Rum 30 / 21.

⁶² Furkan 25 / 54.

⁶³ Nisa 4 / 22.

*almanız haram kılındı.*⁶⁴ buyurmak suretiyle aralarında evlenme engeli bulunan kadın ve erkekleri de haber vermektedir.

İptidâi toplumlarda bile akrabalıktan kaynaklanan bazı evlenme engelleri mevcuttu. Bunlardan aynı toteme mensup olanların birbirleriyle evlenmelerinin yasak olduğu bilinmektedir⁶⁵.

Eski İran hukukunda kadın evde hurmet görmekle beraber, evlilik ve evlenme yasağı konularında dini kitapları olan “*Avesta*”da bu konudan pek söz edilmemiştir. Buna rağmen çok kadınla evlenme ve kardeşlerin birbirleriyle evlenmeleri ise caiz görülmüştü. Aynı durum eski Mısır ve İspanya’da da mevcuttu⁶⁶.

İslam öncesi cahiliyye döneminde farklı uygulamalarla karşılaşıyoruz. Anne, kız, hala ve teyze gibi akrabalarla evlenme yasaktı. Kadınlar da usûl ve fûrûları yanında amca ve dayılarıyla evlenemezlerdi. Buna rağmen baldızla evlenme ve hoş karşılanmasa bile kocası ölen üvey anne ile büyük oğulun evlenmesi serbestti⁶⁷.

Cahiliyye döneminde evlatlıklar da nesebe ilhak edilir, nesep bağı olan öz evlatlar gibi mirasa ortak olur ve evlenme engeli oluşturan akrabalarından sayılırlardı⁶⁸.

Bugün evlenmeden doğan hısımlık, Türkiye ve Almanya gibi İsviçre’den alınan pozitif hukuku uygulayan bir çok ülkede evlenme engeli olarak kabul edilirken, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Rusya gibi bazı ülkelerde evlenme engeli olarak kabul edilmemektedir⁶⁹.

Türk pozitif hukukunda, nesep, hısımlık ve evlat edinme, evlenme engeli oluşturan akrabalıklar olarak kabul edilmiştir. Ancak bu evlenme engelini rağmen bir evlatlıkla evlilik yapılmışsa, evlilik bağı değil evlatlık bağının sona erdirilmesine hükmedilmektedir. Yine Medeni Hukukta hısımlık evlenme engeli olarak kabul edilirken, süt akrabalığı evlenme engeli oluşturan akrabalar arasında sayılmamıştır⁷⁰.

⁶⁴ Nisa 4 / 23.

⁶⁵ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukûku*, I, 314.

⁶⁶ Karaman, *Hukuk Tarihi*, 12 ; Döndüren, *İslâm Hukûku*, 211.

⁶⁷ Zeydan, *el-Medhal*, 24-25 ; Karaman, *İslâm Hukûkunun Oluşumu*, Asr-ı Saadet’te İslâm, III, 27.

⁶⁸ Tabbara, *İlmin Işığında İslâmiyet*, (Trc. : Mustafa Öz), 379.

⁶⁹ Feyzioğlu, *Âile Hukuku*, s. 115 ; Tekinay, *Türk Âile Hukûku*, 77 ; Karaman *İslâm Hukûku*, I, 316 ; Karaman, *İslâm Hukûkunun Oluşumu*, Asr-ı Saadet’te İslâm, III, 27.

⁷⁰ *Türk Medeni Kanunu*, Madde 18, 92 ; Velidedeoğlu, *Türk Medeni Kanunu*, I, 48 ; Zevkliler, *Âile hukûku*, 315 ; Tekinay, *Türk Âile Hukûku*, 83-84 ; Feyzioğlu, *Âile Hukûku*, 115.

BİRİNCİ BÖLÜM

(HURMET-İ MUSÂHARE)

HİSİMLER ARASINDA EVLENME ENGELİNİN OLUŞMASI
VE SON AÇIKLAMASI

I. HISIMLIK

A. Hısımlık Ve Hurmet-i Musâhare'nin Tanımı

Halk dilinde kullandığımız hısımlık kavramı, Arapça'da dâmat ve enişte anlamına gelen “*Sıhr*” kelimesinin karşılığıdır. Ancak bu anlamı ifade eden farklı Arapça tabirler de kullanılmıştır. Evlilik yolu ile meydana gelen akrabalığı ifade etmek için “*Musâhare*” ve “*sıhr*” kavramları kullanılırken, bir âileden kız alan kimsenin aile fertleri için “*haten-ehat*”, kadının aile fertleri için de, “*sıhr-eshâr*” tabir edilmiştir. Hatta kaynaklarımızda “*haten*” ve “*sıhr*” kelimelerinin karşılıklı olarak aynı anlamı ifade etmek için kullanıldığını da görmekteyiz⁷¹.

İslâm hukukunda, sahih bir nikâh akdiyle evlenen erkek ve kadının usûl ve fûrû'ları ile bu eşler arasında, karşılıklı olarak bir yakınlık meydana gelir. Evlenme engeli oluşturan bu yakınlığa “*Sıhriyyet veya Musâhare*” adı verilmektedir. Modern hukukta, da evlilik yoluyla meydana gelen yakınlık için “*sıhrî hısımlık*”, “*hukukî akrabalık*” veya “*kayın hısımlığı*” terimleri kullanılmıştır⁷².

Hurmet-i Musâhare teribinin birinci kelimesi olan “*Hurmet*” de, Arapça'da izin verilmemek, yasak olmak, yoksun ve mahrum bırakmak ve aforoz etmek gibi bir çok manaya gelen “*harume*” fiilinden türemiş bir mastardır. Kök anlamlarına ilave olarak hurmet, mümkün olmamak ve saygı duymak manalarını da ifade etmektedir⁷³.

Fıkhi bir terim olarak, “*Hurmet-i Musâhare*”: “evlilik sonucu hısımlık olanlar arasında meydana gelen evlenme engeli” demektir. Bir başka ifadeyle “sıhriyete dayanan haramlık sonucu oluşan evlenme engeli”dir. Dolayısıyla “*Hurmet-i Musâhare*”, akrabaları bir birine bağlayan hukukî bir vasıta durumundadır ki, bu bağın oluşmasıyla önceden evlenmelerinde bir engel bulunmayan erkek ve kadın birbirinin mahremi olur ve aralarında evlenme engeli oluşur⁷⁴.

⁷¹ İbni Manzûr, *Lisânu'l-arab*, IV, 471 ; a. e., XIII, 138 ; İsfahânî, *el-Müfredât*, 424 ; *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye*, XXXVII, 367 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 207. ; Ünal, *Musâhare*, Şamil İslâm Ans., IV, 288.

⁷² Bederân, *Fıkhu'l-mukâren*, 85 ; Ünal, *Musâhare*, Şamil İslâm Ans., IV, 288 ; Zevkliler, *Aile Hukuku*, 323-324.

⁷³ İbni Manzûr, *Lisânu'l-arab*, VI, 141-142 ; İsfahânî, *el-Müfredât*, 164-165 ; Demirci, “*Haram*”, DİA., XVI, 97-101.

⁷⁴ Yazır, *Fıkıh İstılahları Kamusu*, II, 381 ; Bilmen, *İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 9 ; Adevî, *Ahkâmî'n-nisâ*, III, 86.

Son devir Hanefî hukukçularından Ömer Nasûhi Bilmen de, Hurmet-i Musâhare'yi: “*Bir aileden kız almak suretiyle meydana gelen damatlık, kayınvalidelik, kayınpederlik gibi hısımlıktır ki, nikâhın sıhhatine manidir*” şeklinde tarif etmiştir⁷⁵.

Hısımlık, neseb akrabalığından sonra insanları birbirine bağlayan ikinci derecede önemli bir bağıdır. Çünkü kadınla erkeğin evlenmesinden sonra meydana gelen bir yakınlıktır. Neseb akrabalığı ise evlilik akdinden önce kişiler arasındaki kan bağından kaynaklanan bir akrabalıktır. Bu sebeple neseb bağı sıhriyet bağından daha kuvvetli ve daha önemlidir⁷⁶.

B. Hısımlık Ve Hurmet-i Musâhare'nin Hikmeti.

Kur'ân-ı Kerîm olayları ve hükümleri açıklarken bazen bu olay ve hükümlerin sebep ve sonuçlarından da bahseder. Bu anlamda olayların varlık sebebi ve hükümlerini gayeleriyle beraber açıklamaya “*hikmet*” denilmiştir⁷⁷. Kur'ân-ı Kerîmde buna uygun birçok örnek bulmamız mümkündür⁷⁸. İslâm hukukçuları da, Kur'ân'ın bu metoduna uygun olarak insan fiillerindeki nihâî gayeleri ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu sebeple aile hukuku açısından evlenme engeli oluşturan hısımlığın hikmetlerinden kısaca bahsetmemiz yerinde olur.

Hısımlık, neseb bağı gibi tarafları bir birine mahrem kılan bir bağıdır. Bu sebeple Musâhare'nin meydana getirdiği evlenme engeli, akrabaların bir arada bulunabilmesi, beraber yolculuk yapabilmesi ve akrabalık bağlarını kuvvetlendirmesi gibi sosyal münasebetler açısından bir nimet ve kolaylıktır⁷⁹.

Toplumsal hayatın gereği insanlar bir arada yaşamak zorundadırlar. Evlilik olayı kadını erkeğin ailesinden, erkeği de kadının ailesinden birer fert yapar. Bu birlikteliğin gereği olarak kadınla erkeğin birbirlerine olan ihtiyaçları yapay ve geçici olmayıp tabîi

⁷⁵ Bilmen, *İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 9 ; Yazır, *Fıkıh İstılahları Kamusu*, III, 471.

⁷⁶ Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 207.

⁷⁷ Erdoğan, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 155.

⁷⁸ Âli İmrân 3 / 191. “*Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün değişmesinde akıl sahipleri için bir takım ayetler vardır*” ; Mu'minûn 23 / 115. “*Sizi boşuna yarattığımızı ve bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?*” ; Ankebut 29 / 45 “*Ey Muhammed! Kitap'tan sana vahyolunanı oku; Namaz kıl ; Çünkü namaz hayasızlıktan ve fenalıktan alıkor.*” vb. örnekleri çoğaltmak mümkündür.

⁷⁹ Hallâf, *Ahvalü's-Şahsiyye*, 46.

ve sürekli. Akrabalar arasında ortaya çıkan bazı ihtiyaçların giderilmesi açısından da Hurmet-i Musâhare önemli bir fonksiyon görevini yerine getirmektedir⁸⁰.

Eşlerin aileleri arasında sıhriyetle oluşan yakınlığın ileride sebep olabileceği çirkin fiiller bu yasakla beraber engellenmiş olur. Fıtraten insan, bir bakışta bile kadına aşık olabilecek şekilde yaratılmıştır. Sürekli baş başa kalabileceği kişilerle arasında böylesi bir engelin konması ileride vuku bulması muhtemel kötülüklerin engellenmesi açısından gayet tabî ve gereklidir⁸¹.

Mahrem olanların bir birleriyle nikâhlanması, aralarındaki sevgi, saygı, hurmet ve dostluğu kaldırır, kabalık meydana getirir. Bu kabalık yakınlar arasında husumet, niza, çekişme ve hatta büyük kavgalara sebep olur. Sonucu ölümlere kadar varabilen bu kavgalar da “*Sıla-i Rahîm*”in kesilmesine, fitne ve düşmanlığın yayılmasına neden olur. Fitne, düşmanlık ve sıla-i rahîm’in kesilmesi ise dinen yasaklanmış, meşrû olmayan fiillerdir⁸².

Anne-Baba, evin büyükleri olarak çocuklarına karşı müşfik ve merhametli olmaları gerekir. Babanın, boşanan oğlunun hanımıyla evlenmesi, evladın da babanın hanımıyla evlenmesi, aralarındaki bu şefkatlik ilkesine aykırıdır. Anne ve kızı için de aynı durum söz konusudur. Dolayısıyla bunların arasında hukuken bir evlilik caiz görülemez⁸³.

Kadınlar yaratılışları icabı çok hassastırlar. Küçük hadiseler bile harekete geçmelerine, nefret duygularının kabarmasına ve sıkıntıya düşmelerine sebep olabilir. Akrabalar arasında böylesi bir durumun olması, yabancı olanlardan daha kötü sonuçlar da doğurabilir. Bu da toplumun temel taşı olan ailenin yıkılması anlamına gelir⁸⁴.

Kızların nikâhı her halükârda annelerin nikâhını kocaya haram kılarken, annelerin nikâhı ancak cinsi yakınlık durumunda kızların nikâhını kocaya haram kılmaktadır. Bunun sebebine gelince; annenin çocuğuna şefkati, çocuğun anneye olan şefkatinden daha fazladır. Bu da kendi nefislerini bir birlerine tercih etmede annelerin daha önde olduğunu gösterir. Dolayısıyla İslâm Hukuku aile hukuku sahasındaki hukuk

⁸⁰ Uludağ, *Emir Ve Yasakların Hikmeti*, s. 158.

⁸¹ Dıhlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, II, 408.

⁸² Kâsânî, *el-Bedâi'*, III, 411 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 206.

⁸³ Bilmen, *Istilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 99.

⁸⁴ Bilmen, *Istilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 99.

normlarını belirlerken anne-kız arasındaki bu duygusal bağı da göz önünde bulundurmıştır⁸⁵.

Hurmet-i Musâhare, şüphesiz bir takım toplumsal yararları da beraberinde getirmektedir. Evlilikten sonra eşlerin anne, baba ve çocuklarının birbirine mahrem olması, birbirlerini ziyaret etmeleri, birbirlerinin yanında yalnız olarak kalmaları ve tesettüre riayet etmeleri gibi durumlarda bir çok kolaylıklar sağlamıştır. Evlenme yasağının kalkması durumunda eşin ya evde yalnız başına kalması veya mahremiyet olmadan bir birlerini serbestçe ziyaret etmesi söz konusu olacaktır ki bu durum kadının bazı şeytânî ve nefsânî durumlarla karşı karşıya kalmasına imkân verir. Evlenme engeli ile hem cinsel yararlanma kapıları kapanmış, şehvetler kırılmış olur, hem de eşlerin ailelerinin bir birleriyle sosyal münasebet kurmak suretiyle yardımlaşma dayanışma kurmaları temin edilmiş olur. Bu da erkek tarafın âdil olması, kadının haklarının korunması ve ailenin bekası açılarından son derece önemlidir⁸⁶.

Hısımlar arasında evlilik engeli konmasının nedenlerinden biri de tıbbî açıdan sağlıklı ailenin kurulması ve korunmasıdır. Neslin devamı ve korunması bakımından ailenin sağlıklı olması son derece önemlidir. Çünkü ailevi ve irsî hastalıklar bu yolla daha kolay yayılma ve gelişme imkânı bulmaktadır. Çocuk bedenindeki her hücre için anneden bir, babadan da bir kromozom alır. Bu kromozomlar çocuğun irsiyet unsurlarını ve özelliklerini tayin ederler. İrsî kusurların sadece birinci derece anne-babadan değil ikinci, üçüncü, dördüncü ve daha yukarı derecede babalardan gelen genler vasıtasıyla da taşındığı bilinmektedir. Bu maksatla İslâm yakın akrabalarla evliliği yasaklamakla beraber neseben uzak kişilerin birbirleriyle evlenmesini tavsiye etmiştir. Akraba evliliğinin tıbbî sakıncaları da düşünüldüğünde, aile sağlığını koruma açısından Hurmet-i Musâhare'nin önemi daha bariz bir şekilde anlaşılacaktır⁸⁷.

⁸⁵ Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 99.

⁸⁶ Serahsî, *el-Mebhut*, IV, 198 ; Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 99.

⁸⁷ Cebeci, *Yakın Akrabâ Evliliği*, 44-63 ; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 313 ; Yıldırım, *Asrın Kur'an Tefsiri*, III, 1361-1263 ; Ateş, *Evlenme ve Boşanma*, 4.

II. HİSİMLİĞİN OLUŞMASI

Hısımlığın oluşması temelde nikâh akdinin gerçekleşmesine bağlıdır. Ancak hukuki olmayan fiiller, kadınla erkeğin nikâhsız olarak yalnız başına, bir arada kalmaları veya gayri meşru cinsel ilişkide bulunmaları gibi durumlarda hısımlık meydana gelip gelmeyeceği de İslâm hukukçuları arasında tartışılmıştır. Bu sebeple hısımlığın oluşmasını, nikâh kavramına bağlı olarak, nikâh akdi sonucu meydana gelen hısımlık ve nikâh akdi olmadan meydana gelen ilişkiler sonucu oluşan hısımlık olmak üzere iki başlık altında ele alabiliriz.

A. Nikâh Akdi Sonucu Oluşan Hısımlık

Hısımlığın oluşmasında rol oynayan en önemli kavram şüphesiz nikâh kavramıdır. Gelin, kaynana ve üvey anne için sadece nikâhla hısımlık oluşurken, üvey kızlarla hurmetin oluşması için annesiyle nikâhtan sonra halvet veya cinsel ilişkinin meydana gelmesi gerekmektedir. Evlenme engeli oluşturması bakımından nikâh kelimesinin ifade ettiği anlam hakkında İslâm alimlerinin ortaya koyduğu içtihadî yaklaşımları bu başlık altında ele almak istiyoruz.

1. Nikâh'ın Tanımı Ve Mahiyeti.

Sözlükte “*nekeha*” fiilinden türemiş bir mastar olan nikâh, toplamak, bir araya getirmek, kocaya varmak, cinsel ilişkide bulunmak ve akit anlamlarına gelmektedir⁸⁸.

Terim olarak, “sahih bir akit neticesinde evlenmelerine engel bulunmayan kadınla erkeğin hayatlarını birleştirmelerine” nikâh denilmektedir. Fıkıh kitaplarımızda: “evlenme akdinden ibarettir”, “*kasden mülki mut’ayı müfid olan bir akittir*”⁸⁹ ki bu akitle kadınla erkek arasında bir takım hak ve sorumluluklar kurularak kadın ve erkeğin bir birinden meşru surette yararlanmalarını mümkün kılar. Veya “*evlenmeleri yasak*

⁸⁸ İbni Manzûr, *Lisânu’l-arab*, II, 625 ; Fîrûzâbâdî, *Kamûsu’l-muhît*, I, 502 .

⁸⁹ *Mut’a*, kelime anlamıyla istifade edilen şey, azık ve faydalanma manasına gelir. Terim olarak da kocanın boşadığı karısına vereceği üç veya beş parça elbiseden ibarettir. Nikâh akdi ile koca karısına bakma ve kadınlığından yararlanma hakkına sahip olduğu için bu istihkaka “*Mülki Mut’a*” denmiştir. Bununla kadının kendisini satın almış olmaz. Fakat yararlarına sahip olur. Buna mukabil bir de “*mülki rakabe*” vardır ki, bu da bir şeyin hem kendisine hem de yararlarına sahip olma demektir. bunun içindir ki bir cariye satın alan kişi hem cariyenin kendisine, hem de yararlarına sahip olur. Nikah akdi olmadığı halde onunla cinsel ilişkide bulunabilir. (Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 11 ; Erdoğan, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 331.)

olmayan kadın ve erkek arasında müşterek hayat ve nesli devam ettirmek için kurulan hukûkî bağ”, “aslen akit mecazen cinsel ilişki” şeklinde tarifler de yapılmıştır⁹⁰.

2. Nikâhla Hısımlığın Oluşması

Şartlarına uygun olarak yapılan sahih bir nikâh akdi ile hurmetin oluşması konusunda alimler arasında icma vardır. Ancak “*nikâh*” kelimesinin anlamı konusunda farklı içtihatlar mevcuttur. İslâm hukukçularını hurmetin oluşması konusunda bu farklı içtihat ve yorumlara sevk eden şey, nikâh kelimesinin taşıdığı farklı anlamlarıdır. Cinsel ilişki ve akit anlamlarında hakikat veya mecaz ifade etmesine göre fakihlerin ortaya koyduğu görüşleri üç başlık altında ele alabiliriz.

a. Akit Ve Cinsel İlişki Anlamlarında Müşterek Bir Lafız Olarak Nikâh

Bazı İslâm hukukçuları “*Nikâh*” kelimesinin Kur’ân-ı Kerîm’de bazen “*akit*”, bazen de “*cinsel ilişki*” anlamında kullanıldığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla nikâhın bu anlamlardan sadece biri için kullanılamayacağını, her ikisi anlamında müşterek bir hakikat ifade etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu görüş Pezdevi ve diğer usulcülerin görüşüdür⁹¹.

Bu nazarla bakıldığında nikâh : “eklemek, katmak, ilave etmek” manalarına gelir ki, Kur’ân-ı Kerîmde “*babalarınızla evlenmiş olan kadınlarla evlenmeyin*” buyruğu da, hem babalarla nikâh akdi yapmış kadınları, hem de cinsel birleşmede bulunanları kapsamı içerisine almış olur. Bu sebeple babaların nikâhladığı kadınlarla oğulların evlenmesini yasaklamak, hem babaların nikâhsız cinsel ilişkide bulunduğu kadınların, hem de nikâh akdi ile ilişki kurdukları bütün kadınların, oğullarla nikâh ve cinsel ilişkide bulunmalarının men edilmesi demektir. Dolayısıyla hısımlığın oluşmasında nikâh veya cinsel ilişkiden sadece birinin bulunması yeterlidir. Akit ve cinsel ilişki fiilleri nikâh kavramıyla bir lafızda ifade edilmektedir⁹².

b. Akit Anlamında Nikâh

Şafiî ve ona uyan bazı İslâm hukukçuları nikâhın aslen akit anlamını ifade ettiğini, bu sebeple nikâhsız gayri meşrû ilişkilerin mahremiyet oluşturmayaacağı

⁹⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 192 ; Merdâvî, *el-İnsâf*, VIII, 4-5 ; *el-Mevsû’atu’l-fıkhiyye*, XXXVII, 209 ; Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 5, 14.

⁹¹ Aynî, *el-Binaye*, IV, 471.

⁹² Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, X, 18.

kanaatine sahip olmuşlardır. Gayrı meşru fiillerle hurmetin oluşması konusunda ele aldığımız bu görüşlerini te'yid etmek için şu delilleri ileri sürmüşlerdir⁹³.

1- Kur'ân-ı Kerîm'de nikâh kavramının geçtiği bir çok ayette akit anlamı kastedilmiştir. Şöyle ki, “İçinizden bekârları evlendirin”⁹⁴, “Eğer velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız hoşunuza giden başka kadınlarla ikişer, üçer, dörder evlenin”⁹⁵, “Ey îmân edenler! Mü'min kadınlarla nikâhlanıp, onlara temasta bulunmadan boşadığınızda, artık onlar için sizlere iddet saymaya gerek yoktur”⁹⁶ ayetlerinde geçen nikâh kavramları akit manasındadır. Cinsel ilişki anlamında kullanılmaları mümkün değildir.

2- Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadislerinde: “Ben nikâhtan dünyaya geldim, zinadan doğmadım”⁹⁷ buyurmaktadır. Hadiste geçen *sifah* (zina) kelimesi, zinanın nikâh olmadığını, ama doğuma sebep olacağı için cinsi münasebet olduğunu gösterir. Böylece cinsi münasebetin bir nikâh olmadığı ve nikâhın da sadece akit anlamına geldiği anlaşılmaktadır⁹⁸.

3- Bir kimse zinadan doğan çocukların nikâhtan doğmadıklarına yemin etse yemininde hânis, yani yeminini bozmuş olmaz. Eğer cinsel ilişki nikâh olsaydı bu yemin doğru bir yemin olmaması ve sahibinin hânis olması gerekirdi. Öyleyse nikâh hakiki manasıyla cinsel ilişki anlamında kullanılamaz, akit anlamında kullanılmıştır⁹⁹.

4- Hz. Peygamber (s.a.v.) : “Nikâh benim sünnetimdir”¹⁰⁰ buyurmuşlardır. Eğer cinsi münasebet nikâh anlamına gelseydi zina da peygamberin sünneti olması gerekirdi. Halbuki zina Peygamberin sünneti olamaz. Yine Hz. Peygamber'den (s.a.v.) rivayet edilen: “Evlenin, çoğalın”¹⁰¹ emirlerine sarılmak da böyledir. Nikâhlanınız emri cinsi münasebet anlamına gelseydi mutlak anlamda bir çoğalma istenmiş olurdu. Zina

⁹³ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, IV, 146.

⁹⁴ Nûr 24 / 32.

⁹⁵ Nisa 4 / 3.

⁹⁶ Ahzâb 33 / 49.

⁹⁷ Cessas, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, III, 50 ; Razi, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 16-17. (Tefsir kaynaklarımızda yer almasına rağmen bu hadisin kaynağını hadis kitaplarında bulamadık.)

⁹⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 15, 17. ; Şinkîti, *Edvâu'l-beyân*, I, 278. (Tefsir kitaplarında yer alan bu rivayeti müracaat ettiğimiz hadis kaynaklarında bulamadık.)

⁹⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 17.

¹⁰⁰ İbni Mâce, *Nikâh*, 1.

¹⁰¹ İbni Mâce, *Nikâh*, 1 ; Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ*, I, 380.

yoluyla çoğalmalar da bu kapsamda değerlendirilebilirdi. Halbuki zina yasaklanmıştır. O halde buradaki nikâh akit anlamındadır¹⁰².

5- Cinsi münasebet nikâhın neticesidir. Müsebbebin mecazi olarak sebep yerine kullanılması ne kadar güzel ise, sebebin de müsebbeb yerine kullanılması o nispette uygun ve güzeldir. Bu nedenle nikâh akit anlamında hakikat, cinsel ilişki anlamında ise mecaz ifade eder demek daha uygundur¹⁰³.

6- Cima esnasındaki birleşme ile, akit esnasındaki sözlerin birleşmesi farklı farklı şeylerdir. Çünkü cimada bedenlerin birleşmesi kalıcı bir vasıf iken, akitteki icap ve kabul kalıcı olmayan izafi sözlerdir. Bir birine karışma ve yapışma bu sözler için söylenemez. O halde nikâh akit ile cinsel ilişki kavramları için birinde hakikat, diğesinde mecaz ifade ettiğine göre, burada akit anlamında hakikat ifade etmektedir¹⁰⁴.

7- Yüce Allah babaların nikâhladığı kadınları nikâhlamayı yasakladı. Fakat nikâhla neyi kastettiğini açıklamadı. Kur'an ayetlerinde geçen nikâh kelimesinden akit anlamının çıkarılması da mümkündür. O halde babaların nikâhladığı fakat dokunmadığı kadınlarla evlatların evlenmeleri de haramdır¹⁰⁵.

Bu deliller çerçevesinde İmam-ı Şafii ve onu takip eden İslâm hukukçuları nikâhın akit anlamında hakikat, cinsel birleşme anlamında da mecaz ifade ettiğini ileri sürmüşlerdir. Bunlara göre gayri meşru birleşmeler nikâh akdi anlamı ifade etmediğinden, zina eden kişiler arasında Hurmet-i Musâhare oluşmaz görüşünü savunmuşlardır.

c. Cinsel İlişki Anlamında Nikâh

Hısımlık oluşturması bakımından bir gurup İslâm alimi nikâh kelimesinin cinsel ilişki anlamında hakikat, akit anlamında ise mecaz ifade ettiğini söylemişlerdir. Çünkü nikâh sözlükte, eklemek, ilave etmek anlamlarına gelir. Bu anlamlar ise akitle değil, ancak cinsel ilişki ile mümkün olabilir. O halde nikâh, cinsi münasebet anlamında hakikat ifade eder. Akit ise cinsel ilişkinin bir sebebidir. Cinsel ilişkiye nikâh demekle müsebbibin ismi sebebe verilmiştir. Bu sebeple Ebu Hanîfe ve diğer bazı İslâm

¹⁰² Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 18.

¹⁰³ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 18.

¹⁰⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 19.

¹⁰⁵ Şinkî, *Edvâu'l-beyân*, I, 276 ; Adevi, *Ahkâmi'n-nisâ*, III, 36.

hukukçuları kadınla erkek arasında vuku bulan cinsel ilişki ister meşru ister gayri meşru olsun hurmet oluşturur görüşünü savunmuşlardır¹⁰⁶.

Kaynak eserlerde cinsel ilişki kavramı yerine “*Duhul*” kelimesinin kullanıldığını da görüyoruz. Duhul, bir yere veya işe girmek, delip geçmek, kafasını meşgul etmek, işin içyüzü gibi anlamlara gelen “*Dehalé*” fiilinin mastarıdır. Bu fiil “*alâ*” veya “*bî*” harfi ceri ile kullanıldığı zaman kadın ile zifafa girmek anlamına gelmektedir¹⁰⁷.

Nikâhın cinsel birleşme anlamını ifade ettiği görüşü, Hanefî alimler ve özellikle el-Kerhî (v. 340 h.) tarafından savunulmuştur. Bunlara göre:

1- Bir kelime aynı zamanda hem hakikat hem de mecaz anlamında kullanılamaz. Haram kılma ise akitle olabileceği gibi başka sebeplerle de olabilir. O halde “*babalarınızın nikâhladıklarını nikâhlamayın*”¹⁰⁸ ayetinde geçen nikâh kavramı cinsel ilişki anlamındadır. Bu ayetten akit anlamı çıkarılamaz. Dolayısıyla bu ayet, babaların meşrû yolla nikahladığı, sahih halvette bulunduğu veya gayri meşrû zinada bulunduğu kadımların oğulları tarafından nikâhlanmalarını haram kılmıştır¹⁰⁹.

2- Kur’ân-ı Kerîm’de zina eden erkeğin, zina eden veya müşrik olan bir kadınla, zina eden bir kadının da, ancak zina eden veya müşrik olan bir erkekle evlenebileceği ifade edilmektedir¹¹⁰. Bu ayette geçen nikâhlanamaz ifadesi cinsel ilişkide bulunamaz demektir¹¹¹. O halde bu ifade nikâhın cinsel ilişkide bulunma anlamına geldiğini ve gayri meşrû ilişkilerin hurmet oluşturduğunu göstermektedir.

3- Hz. Peygamber (s.a.v.) den nakledilen bir rivayette: “*Elini nikâhlayan, (yani eli ile kendini tatmin eden) lanetlenmiştir*”¹¹² buyurmaktadır. Bu rivayette geçen nikâh kelimesi akid anlamına gelmez, cinsel tatmin anlamı ifade etmektedir. Her ne kadar

¹⁰⁶ Cessas, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, III, 50.

¹⁰⁷ İbni Manzûr, *Lisânu’l-arab*, XI, 243 ; İsfahânî, *el-Müfredât*, 239-240.

¹⁰⁸ Nisa 4 / 22.

¹⁰⁹ Cessas, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, III, 51 ; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 88-89 ; Râzî , *Mefâtîhu’l-gayb*, X, 15-16.

¹¹⁰ Nur 24 / 3.

¹¹¹ Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb*, X, 15.

¹¹² Ali el-Kârî, *Mevzu’âtu’s-suğrâ*, 189-190 ; Aclûnî, *Keşfu’l-hafâ*, II, 325. (Ali el-Kârî ve Aclûnî bu rivayetin hadis kitaplarında yer almadığını ve aslının olmadığını ifade etmişlerdir. Ancak Hanefî fakihlerin Fıkıh Usûlü kitaplarında yer aldığı da belirtilmiştir. Ali el-Kârî, *Mevzu’âtu’s-suğrâ*, 189-190)

rivayet zayıf olsa da bizi ilgilendiren rivayetin kendisi değil, nikâh kelimesinin kullanılış şekli, yani cinsel ilişki anlamı ifade etmesidir¹¹³.

4- Kur'ân-ı Kerîm'de “*Yetimleri nikâh (evlenme) çağına gelene kadar deneyin*”¹¹⁴ buyurulmuştur. Bu ayette geçen nikâh kavramı da, akit anlamında değil cinsel ilişki anlamındadır. Çünkü akit yapma ehliyeti cinsel ilişki çağından önce de mevcuttur. Ama cinsel ilişki ancak yaşına ulaştıktan sonra mümkündür¹¹⁵

5- Bakara suresinde üç talakla kocasından boşanan bir kadının ikinci bir koca ile evlenip normal şartlarda ayrılık vuku bulduktan sonra, birinci kocasına tekrar dönebileceği¹¹⁶ açıklanmıştır. Ayette geçen nikâh kadına nispet edilmiştir. Oysa kadına nispet edilen nikâh, cinsî münasebet anlamındadır. Nikâhtan maksat sadece akit olsaydı kadının sırf akitten sonra ayrılarak birinci kocasına dönmesinin caiz olması gerekirdi. Halbuki nikâhtan sonra değil, cinsel ilişkiden sonra geri dönüşe müsaade edilmiştir¹¹⁷.

6- Nikâh, dilde akit ve cinsel ilişki anlamlarını ifade eden çoğul bir kavramdır. Çoğul olması ise hem nikâh hem de cinsel ilişki için kullanılmasıyla mümkündür. Cinsel ilişki olmadan sırf akitle çoğul anlamı ifade etmez. Nikâh ismi bu anlamda her ikisi için kullanılmakla beraber, akit için mecaz, cinsel ilişki için hakikat anlamı ifade etmektedir¹¹⁸.

7- Hanefilerin bu görüşünü destekleyen bir başka delilleri de aklî delildir. Buna göre “*Cinsel ilişki*” ifadesinde aklen ve örfen bir çirkinlik mevcuttur. Bu nedenle konuşmada adaba riayet ve hürmete istinaden cinsel ilişki ifadesi yerine nikâh kavramı kullanılmıştır. Dolayısıyla buradaki nikâh cinsel ilişki anlamındadır¹¹⁹.

Bu delillere istinaden Hanefî alimleri nikâh kavramının, hem akit hem de cinsel ilişki anlamlarını muhtevi olduğu, ancak “*cinsel ilişki*” anlamında hakikat ifade ettiğini savunmaktadırlar. Ancak bu anlamı ifade etmekle beraber çeşitli dini ve dünyevi

¹¹³ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 16.

¹¹⁴ Nisa 4 / 6.

¹¹⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 17.

¹¹⁶ Bakara 2 / 230.

¹¹⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 17.

¹¹⁸ Cessas, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, III, 50.

¹¹⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 17.

maslahatlar, kadının haklarını muhafaza veya nefsi zina tehlikesine karşı koruma sebepleriyle mecazen akit anlamında kullanıldığını ifade etmektedirler¹²⁰.

3. Nikâh Ve Halvetle Hısımlığın Oluşması

Hurmetin oluşmasında nikâh kavramı yanında, buna bağlı olarak “*halvette kalma*” konusu da farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple halvet konusunu “*halvetin Tanımı*” ve “*Halvetin Çeşitleri*” başlıkları altında kısaca ele almak istiyoruz

a. Halvetin Tanımı

Halvet sözlükte, boş kalmak, bir yerin boş olması, boş zaman, biriyle baş başa kalmak, tek başına kalmak, uzlet hali gibi birçok anlamı bulunan “*Halâ*” fiilinden türemiş bir mastardır. Terim olarak, aralarında evlenme engeli bulunmayan kadın ve erkeğin, üçüncü bir şahsın giriş ve görüşüne açık olmayan kapalı bir mekânda baş başa kalmalarına halvet denilmektedir ki bu tanımda nikâh ve cinsel ilişki kavramları müdahil değildir¹²¹.

Ancak bir İslâm hukuku terimi olarak tarif edilen halvette ise: “*Nikâh akdinden sonra başkalarının göremeyeceği kapalı bir mekanda cinsi münasebet engeli bulunmayan kadın ve erkeğin baş başa kalmasıdır*”¹²² denilerek özellikle nikâh veya cinsel ilişki kastı vurgulanmaktadır.

Osmanlı’nın son dönemlerinde hazırlanan Hukuk-i Aile Kararnamesinde ise “*halvet*” kelimesinin yerine anlam ve mahiyetini değiştirmeden “*ıctimâ*” tabiri kullanılmıştır¹²³.

b. Halvetin Çeşitleri

Kaynaklarımızda halvet kelimesi genellikle sahih halvet anlamında kullanıldığı için hurmet oluşturma bakımından cinsel ilişki ile aynı hükümleri ifade etmektedir. Sahih halvet nikâhlı olanlar için hısımlık meydana getirdiği gibi mehir ve mirası da

¹²⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 192-193.

¹²¹ İbni Manzûr, *Lisânu’l-arab*, XIV, 237-239 ; İsfahânî, *el-Müfredât*, 226. ; (Kur’ân-ı Kerîm’de de bu anlamlarda geçen ayetler mevcuttur. Bkz: Bakara 2 / 76,14; Ali İmran 3 / 132 ; A’raf 7 / 38 ; Ra’d 13 / 30 ; Yusuf 12 / 9 .)

¹²² Kâsânî, *el-Bedâi*, II, 291 ; İbni Âbidin, *Reddu’l-muhtar*, II, 454 ; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, III, 225 ; Behûtî, *Keşşâfu’l-kınâ*, V, 155 ; Merâ’î, *Gâyetü’l-muntehâ*, (Zeydan, *el-Mufasssâf* dan naklen.), III, 69 ; Zuhaylî, *el-Fikhu’l-İslâmî*, VII, 321-322.

¹²³ HAK, 84. Mad. ; Çeker, *Hukûk-i Aile Kararnamesi*, 34.

gerektirir. Ancak hurmet oluşturmayan halvet de vardır. Bu sebeple halveti, sahîh ve fâsîd olmak üzere iki başlık altında toplayabiliriz.

1) Halvet-i Sahîha

İzinsiz girilemeyen ev, oda, kapıları kapalı bahçe ve çadır veya insanların yaşamadığı dağ başı vb. yerler halveti sahîha'nın mahallidir. Üçüncü bir kişinin görmeye muktedir olamadığı böyle bir yerde cinsel birleşmeye engel başka bir durumu bulunmayan nikâhlı kadın ve erkeğin yalnız başlarına kalmaları ile halvet-i sahîha meydana gelmiş olur. Hanefî alimleri halvet-i sahîha'nın gerçekleşebilmesi için şu üç engelin bulunmaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir¹²⁴.

a) Hakîkî (bedeni) Engeller: Bu engeller, cinsi münasebete mani hastalıklar, bedeni kusurlar veya eksikliklerdir ki bunların sahîh halvete engel teşkil ettiği ekseri alimler tarafından kabul edilmiştir¹²⁵.

b) Şer'î Engeller : Şer'î engeller, eşlerden birinde bulunan cinsel ilişkiyi haram kılan dini, tabii yahut hem dini hem tabii engellerdir. Eşlerden birinin halvet esnasında namaz kılıyor olması, hacda, umrede veya ihramda bulunması, nifaslı veya hayızlı olması durumlarında halvet gerçekleşmiş olmaz¹²⁶.

c) Tabii Engeller: Halvetteki eşlerin durumunu görebilecek üçüncü bir kişinin bulunması tabii engeldir. Bu kişinin mümeyyiz ve akıllı olması, halvet esnasında baygın olmaması yeterlidir. Mümeyyiz ve akıllı olmayan kişiler halvete engel değildirler.

Bu şartları haiz olan halvet-i sahîha cinsel ilişki gibi sonuçlar doğurur. Bu nedenle hükmi birleşme adını da alır. Sahîh nikâhtan sonra gerçekleşmiş olması her halükarda hurmet oluşturduğunu ifade eder. Nikahsız olarak kadınla erkeğin baş başa kalmaları ise sözünü ettiğimiz halveti ifade etmez.

Hısımlık oluşturan sahîh halvetin hükmü ile ilgili olarak İslâm hukukçularından şu görüşler nakledilmektedir:

¹²⁴ Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 11-12 ; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, VII, 322

¹²⁵ Yazır, *Fıkıh İstılahları Kâmusu*, II, 201.

¹²⁶ Yazır, *Fıkıh İstılahları Kâmusu*, II, 201.

Mâlikîlere göre halvetin iki hükmü vardır. Buna göre¹²⁷:

Birincisi halvet vuku bulması halinde eşler cinsel ilişki olmadığını ifade ederek ayrılışlar bile eşler arasında bazı hukuki sorumluluklar ortaya çıkar. Erkek mehir ödemek zorunda kalırken kadının da yeniden evlenebilmesi için iddet beklemesi gerekir.

İkincisi eşler cinsel birleşme konusunda ihtilaf ederlerse kadının yeminine müracaat edilir. Kadın yemin etmekten çekinirse mehirin yarısını alır. Aynı şekilde erkek yemin etmede çekinirse mehirin tamamını ödemek zorunda kalır.

Hanefî ve Hanbelî alimlerine göre sahih halvet, mehirin sabit olması, iddeti gerekli kılması, soyun sabit olması, hanımın kız kardeşiyle aynı nikâhta birleştirilmemesi, iddet bitinceye kadar beşinci bir hanımla evlenilmemesi gibi konularda cinsel birleşme ile aynı hükmü ifade eder. Ancak üvey kız konusunda nassın kesin hükmü mevcuttur. Kadının başka kocadan olan kızı, nikâhtan sonra cinsel birleşme meydana gelmediği takdirde halvette kaldığı kocasına haram olmaz. Çünkü kızların haram olması için halvet yeterli görülmemiş anneleri ile cinsel birleşme şartı getirilmiştir¹²⁸.

Nişanlılık, söz kesme ve benzeri fiillerle halvet konusuna gelince bunlar nikâh anlamında hukuki sorumluluk gerektiren fiiller olmadığı gibi evlenmek demek de değildirler. Evlilik hükümleri nişanlanma ve söz kesmekle terettüp etmez. Her ne kadar bu fiiller icap ve kabulle gerçekleşse de bu icap ve kabulü fiili duruma dönüştüren nikâhtır. Bu nedenle zinadan koruyucu bir tedbir olarak veya telafisi mümkün olmayan zararların ortaya çıkmasına bir mani olarak hem kadının haklarını koruma hem de ahlaki gerekçelerle ihtiyati olarak nişanlı ve sözlülerin halvette kalmaları uygun görülmemiştir¹²⁹. Hz. Peygamber de (s.a.v.) nikâhsız kişilerin halvette kalmalarını: “*Kim Allah’a ve ahiret gününe iman ediyorsa, yanında mahremi olmayan bir kadınla yalnız kalsın. Çünkü böyle bir durumda üçüncüleri şeytandır*”¹³⁰ buyurmak suretiyle üçüncüleri şeytan olur gerekçesi ile uygun görmemiştir.

Halvet hısımlık oluşturma açısından tek başına bir hüküm ifade etmez. Ancak şartlarına uygun bir nikâh akdi neticesi gerçekleşen halvet-i sahîha, “*Hurmet-i*

¹²⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, VII, 322.

¹²⁸ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 488-489 ; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, VII, 323-324.

¹²⁹ Çeker, “*Halvet*”, DİA., XV, 384.

¹³⁰ Müslim, *Hacc*, 74 ; Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, VI, 111.

Musâhare” oluşturmakla beraber cinsel ilişki anlamında mehir, nesep, nafaka ve iddet gibi hukûkî sonuçları da doğurur¹³¹.

2) Halvet-i Fâside

Halvet-i sahiha’da zikrettiğimiz şartları taşımayan, nikâhsız, cinsel birleşmeye dini ve bedeni engeli olan, halvet yeri üçüncü kişilerin görmesine müsait veya eşlerden birinin cinsel birleşmeye mani bir durumda bulunması hallerinde gerçekleşen halvete “*halvet-i fâside*” adı verilmektedir. Aralarında hurmet oluşturan sebeplerden başka bir sebep bulunmayan kişiler halvet-i fâside ile hısımlık olmazlar¹³².

B. Nikâh Akdi Olmadan Meydana Gelen Fiiller Sonucu Oluşan Hısımlık

Nikân akdi olmadan meydana gelen fiiller sonucu hısımlık oluşmasını, cariyelik yolu ile hısımlığın oluşması ve hukuki olmayan fiiller sonucu hısımlık ve hurmetin oluşması başlıkları altında ele alacağız¹³³.

1. Cariyelik Yoluyla Hısımlık

İslâm Hukukunda esaret veya satın alma gibi köle edinme yollarından biriyle köle edinmeye “*Rakabe*” veya “*Milk-i Yemin*” denilmektedir. Sözlükte kuvvet ve şiddet anlamlarına gelen milk kelimesi terim olarak ; “mal, menfaat veya fayda yönünden insanın sahip olduğu ve üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği şey” diye tarif edilmektedir. Bu anlamda bir kimsenin köle edinme yollarından biriyle sahip olduğu genç veya ihtiyar kadına “*cariye*” denilmektedir¹³⁴.

İslam hukukunda hür olan kadınlarla evlilikte olduğu gibi aynı kişinin iki mahrem cariyeyi yararlanmak suretiyle milk-i yemininde bulundurması haram kabul edilmiştir. Ancak birisiyle cinsel ilişkide bulunmamak suretiyle diğer mahrem cariyenin milk-i yeminde bulundurulmasına müsaade edilmiştir¹³⁵.

¹³¹ Kâsânî, *el-Bedâi*, II, 272-273 ; İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 488 ; Zuhayfî, *Fıkhu’l-İslâmî*, VII, 321 ; Çeker, “*Halvet*”, DİA., XV, 384 ; Döndüren, “*Halvet*”, Şamil İslâm Ans., II, 316.

¹³² Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 11-12.

¹³³ Meşru olmayan fiiller sonucu *Hurmet-i Musâhare*’nin oluşması ileride “*Gayri Meşru Fiiller Sonucu Hurmet-i Musahare*” başlığı altında geniş olarak delilleriyle beraber ele alınacaktır. Burada bu fiillerin hurmet oluşturmalarına ön bilgi olması maksadıyla kısaca değinmekle yetindik.

¹³⁴ Yazır, *Fıkıh İstilahları Kâmusu*, I, 216 ; Hamidullah, “*‘Abd*”, DİA., I, 57 ; Akgündüz, *Osmanlıda Harem*, s.107.

¹³⁵ Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 102.

Kaynaklarımızda cariyeye ile başka kocadan olan kızını nikâhlamanın veya iki mahremi cariyeye olarak bulundurmanın doğru olmadığına dair rivayetler de mevcuttur. İbni Ömer'in böyle bir durumu çirkin gördüğü, Osman b. Affan'ın böyle bir evliliği yapmak istemediği ve Ali'nin de günah saydığı rivayet edilmiştir¹³⁶.

Ahmed b. Hanbel'den ise, milk-i yemin yoluyla mahrem olanların evlenmesi konusunda; "*haramdır demiyorum, ancak doğru olan mubah olmadığıdır*" dediği ve ashabın da bu evlilik için haramdır sözünü kullanmadığı mervidir¹³⁷.

İmam Şafî, iddetin dışında hür kadın için çirkin gördüğünü cariyeye için de çirkin görmüştür. Bu görüşüne delil olarak da iki kız kardeşi cem etmeyi yasaklayan ayeti göstermektedir¹³⁸.

Kölelik hukuku İslâm dininin icad ettiği bir hukuk değildir. İslâm, toplumda yaşayan bir adet olarak bulduğu bu sistemi tamir etme ve ortadan kaldırmaya yönelik hukuki normlar koymuştur. Toplumu sıkıntıya sokacak uygulamaların çözümünde kullanılan bu kurallar hiçbir zaman insanın şerefini zaafa uğratmaya veya toplumu sınıflara ayırmaya yönelik kurallar değildir. Mevcut olan hatalı bir uygulamayı tedrici olarak ortadan kaldırmaya yönelik bu kurallar bugün kendiliğinden yürürlükten kalkmıştır.

2. Gayrı Meşrû İlişkiler Sonucu Hısımlık

Gayrı meşru ilişkiler diye adlandırdığımız zina, şehvet oluşturan bakma ve dokunma, livata, bâtil ve fâsit evlilik ve evlat edinme gibi fiillerinin hısımlık oluşturmalarını da beş başlık altında toplayabiliriz.

a. Zina

Aralarında nikâh akdi veya cariyelik hukuku bulunmayan kadın ve erkeğin evlilik dışı kendi istekleriyle üreme organından cinsel ilişkide bulunmalarına zina adı verilmektedir¹³⁹.

¹³⁶ Muvatta, *Nikâh*, 33 ; Beyhâkî, *Sünenu's-sağîr*, III, 42 ; Derveze, *Tefsîru'l-hadis*, VI, 104 ; [Bu konuda *Muvatta*'da farklı rivayetler de mevcuttur. Bkz. *Muvatta*, *Nikâh*, 34, 35.]

¹³⁷ Adevi, *Ahkâmî'n-nisâ*, III, 106.

¹³⁸ Beyhâkî, *Sünenu's-sağîr*, III, 42.

¹³⁹ İbni Manzûr, *Lisânu'l-arab*, XIV, 359 ; İsfahânî, *el-Müfredât*, 315 ; Udeh, *İslâm Ceza Hukuku*, IV, 21 ; Yazır, *Fıkıh Istılahları Kâmusu*, V, 504, 509.

İslam hukukçuları, zina fiilini işleyen kadın ve erkekler arasında hurmetin oluşup oluşmayacağı konusunda temelde iki görüş etrafında toplanmışlardır.

1- Bir kısım İslâm hukukçusuna göre zina, helal ve fasit cinsel ilişki gibi Hurmet-i Musâhare oluşturur. Çünkü nikâh, cinsî yakınlık anlamına da gelir. Bu nedenle nikâhla Hurmet-i Musâhare oluştuğuna göre zina ile de hısımlık ve evlenme engeli oluşur. Zinanın evlilikten önce veya sonra olması arasında fark yoktur. Bu görüş, 'Atâ, İmran b. Husayn, Mücâhid, Şa'bî, Nehâî, Sevrî'den rivayet edilmiş, Ahmed b. Hanbel ve Hanefiler de bu görüşü savunmuştur¹⁴⁰.

2- Diğer bir gurup İslâm hukukçusuna göre ise haram olan cinsel ilişki Hurmet-i Musâhare oluşturmaz. Bu görüş sahiplerine göre zina ile helal yoldan yapılan cinsel ilişki arasında fark vardır. Çünkü zina haram bir fiildir. Evlilik ise helal bir fiildir. Evlilikte karı ile kocanın çıkarını gözetme, şer'î hikmeti gerçekleştirme ve karı ile koca arasındaki evlilik bağlarını ve istikrarı devam ettirme gibi gayeler vardır. Zinada böyle bir amaç yoktur. Öyleyse haram bir fiille helal olan bir nimet haram kılınmaz. Bu görüş İbni Abbas, Said b. Müseyyeb, Yahya b. Ya'mer, İbni Munzir ve Zührî'den nakledilmiş, Şafîler'in savunduğu ve Mâlik'ten rivayet edilen iki görüşten tercih edilen görüşün de bu olduğu söylenmiştir¹⁴¹.

b. Cinsel Tahrik Oluşturan Bakma Ve Dokunma

Kadına şehvetle dokunma, tutma, cinsel organına bakma ve öpme gibi fiillerin hurmet oluşturmaları da İslâm hukukçuları arasında tartışma konusu olmuş ve değişik görüşler ortaya konulmuştur.

1- Hanefilere göre, arada bir engel bulunmaksızın veya kadının bedeninin sıcaklığını eline ulaştıracak derecede ince bir engel üzerinden şehvetle bir kadına dokunan veya fercine bakan erkeğe, dokunduğu veya fercine baktığı kadının kızı ve annesi haram olur. Burada kadının o anda veya geçmişte müstehat olması yeterlidir. Yaşlı bir kadın veya müstehat olan küçük kızlara şehvetle dokunmakla da hurmet oluşur. Aralarında fark yoktur¹⁴².

¹⁴⁰ Mevsili, *İhtiyar*, III,81 ; *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye*, XXXVII, 215 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 224 ; Döndüren, *İslâm Hukûku*, 215.

¹⁴¹ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VI, 576 ; Bilmen, *İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 95-96 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 225.

¹⁴² Mevsili, *el-İhtiyâr*, III,88 ; İbni Humam, *Fethu'l-kadîr*, II, 367.

Dokunma filinin kasten, hataen, unutarak veya zorla meydana gelmesi arasında hurmet oluşturması bakımından fark yoktur. Bu konuda ayık, sarhoş, akıllı ve mecnunun dokunma ve bakmasının hükmü de aynıdır¹⁴³.

şehvetle vuku bulan kucaklama, dokunma, öpme veya kadının fercine bakma ile de hurmet oluşur. Kadının saına dokunmakla da hurmet oluşur. Çünkü saç bedenın bir parçasıdır. şehvetin vukuunu biri inkar, diğeri de isbat etse erkeğın sözüne itibar edilir¹⁴⁴.

2- İmam şafii ve onun görüşünü takip edenlere göre ise şehvetle olsa bile ferce bakma, dokunma, öpme, kucaklama gibi fiiller Hurmeti Musâhare oluşturmaz. Nikâhsız yapılan zina ile hurmet olmadığı gibi cinsel ilişki anlamına gelse bile dokunma ve bakma ile de hurmet oluřmaz¹⁴⁵.

İslam alimleri arasında birbirine zıt hükümlerin ortaya konulduğı bakma ve dokunma konusu hakkında kesin nass bulunmayan içtihadî bir konudur. Katı hüküm ve yaklaşımlar toplumun selametine yönelik alınmış ihtiyati kararlardır.

c. Livâta

Erkeğın erkekle veya erkeğın kadınla arkadan (dübürden) cinsel birleşmede bulunmasına “*Livâta*” denilmiştir¹⁴⁶. Günümüzde “*Homoseksüellik*” veya “*Eşcinsellik*” diye ifade edilmektedir¹⁴⁷.

Haram olduğı kitap ve sünnetle sabit olmakla birlikte, Livâta’nın evlenme engeli oluşturması konusunda fukahadan iki farklı görüş beyan edilmiştir.

1- Bir gurup İslâm alimine göre livâta evlenme engeli oluşturmaz. Mâlik, şafî, Ebu Hanîfe ve Arkadaşları bu amel dolayısıyla hurmetin oluşmayacağı kanaatindedirler¹⁴⁸.

¹⁴³ Bilmen, *İstılahatı Fıkhiyye kamusu*, II, 93 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 228.

¹⁴⁴ Mevsili, *el-İhtiyâr*, III, 89 ; Aynî, *el-Binâye*, II, 366-368 ; Bilmen, *İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 93.

¹⁴⁵ Nevevî, *el-Mecmû’*, XV, 373 ; şirbinî, *Muğni’l-muhtâc*, IV, 530 ; Kâsânî, *el-Bedâi’*, III, 423-424 ; Beyhâkî, *Sünen-u-sağır*, III, 39.

¹⁴⁶ İbni Manzur, *Lisânu’l-arab*, VII, 396 ; Mevsili, *el-İhtiyâr*, IV, 90 ; Zehra, *İslâm Hukukunda suç ve ceza*, (Trc., İbrahim Tüfekçi.), II, 186.

¹⁴⁷ Erdoğan, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 157, 260, 261. (Kadının kadınla tatmin olması fiiline de “*sevicî*” veya “*lezbiyenlik*” adı verilmektedir.)

¹⁴⁸ Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi’l-Kur’ân*, V, 95.

Ebu Hanîfe'nin zinayı hısımlık sebebi olarak kabul ederken, Livâta'yı hısımlık sebebi görmemesi başlangıçta bir çelişki olarak görülebilir. Ancak ayrı cinsler arasında vuku bulan ilişki ile hemcinsler arasında vuku bulan cinsel ilişkilerin sonuçları bakımından farklı olduğunu takdir etmek gerekir. Zira hemcinsler arasında vuku bulan bir cinsel ilişki, çocuk doğurmaya yönelik asıl gayeyi gerçekleştirmediğinden böyle bir kanaate varılmış olabilir ki bu durumda çelişki kendiliğinde ortadan kalkmış olur .

2- Diğer guruba göre ise livâta zina gibidir. Bu sebeple zina gibi hısımlık oluşturur. Sufyan-ı Sevrî, Ahmed b. Hanbel ve Evzâî, zinanın hısımlık oluşturacağını kabul ettikleri gibi Livâta'nın da evlenme engeli oluşturacağı kanaatindedirler¹⁴⁹.

d. Bâtıl Ve Fâsit Evlilik

Bâtıl nikâh yoluyla yapılan bir evlilik aslında eşler arasında cinsel birleşme olsun olmasın, evliliğe ait hiçbir netice doğurmaz. Ancak bâtıl nikâhla cinsel birleşme olması halinde hısımlığın oluşması veya oluşmaması konusunda zina fiilinin hurmet oluşturma durumuna göre hükmedilmiştir. Zina ile hurmetin oluştuğunu kabul edenler bâtıl evlilikte yapılan cinsel ilişki ile de, hurmetin oluşacağını kabul etmişlerdir. Fakat zinanın hısımlık oluşturmamasını kabul etmeyenler de, batıl evlilikte yapılan cinsel ilişkilerin hısımlık oluşturmayacağını savunmuşlardır¹⁵⁰.

Fâsit bir nikâhta ise cinsel birleşme meydana gelse de gelmese de, nikâhlananlar arasında hısımlık meydana gelir. Fakat bunlar bir birlerinin mahremi olmazlar. İbni Munzir'den nakledildiğine göre Mısır alimleri, fasit bir nikâhla evlenen eşlerin bir birlerinin usûl ve fûrû ile ebediyyen evlenemeyeceği konusunda icma etmişlerdir. Hanefilerin görüşü de budur. Ancak hısımlığın oluşmayacağını kabul edenler de olmuştur¹⁵¹.

Osmanlı Aile Hukuku Kararnamesinde de bu görüş benimsenerek “*mücerred akit ile memnûiyyet-i musâhare sabit olacağı gibi takarrub vuku bulsun bulmasın ale'l-ıtlak nikâh-ı fâsid ile de memnûiyyet-i musâhare sabit olur*”¹⁵² denilmiştir.

¹⁴⁹ İbni Kudame, *el-Muğnî*, VII, 484 ; Cessas, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, V, 52 ; Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, V, 95.

¹⁵⁰ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 335.

¹⁵¹ Nevevî, *el-Mecmû'*, XV, 373 ; Bilmen, *Istilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 95.

¹⁵² HAK., *Mad. 23* ; Çeker, *Hukuk-i Aile Kararnamesi*, s. 21.

e. Evlatlık

İslam'dan önce Araplar arasında yaygın olan evlatlık kurumu, aynı zamanda aralarında evlenme engeli de oluşturmuyordu. Evlatlıklar nesebe ilhak edildiği için evlatlıkların kızları ve hanımlarıyla evlenmezlerdi. Müşrikler, Hz. Peygamber evlatlığı Zeyd b. Harise'nin karısı Zeynep validemizle evlendiğinde, oğlunun karısı ile evlendi diyerek Peygamberi kötülemişlerdi. İslâmın ilk yıllarında da bu adet devam etti.¹⁵³

Medine döneminde “*Evlatlıkları babalarına nispet edin. Bu Allah katında en doğru olanıdır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu taktirde onları din kardeşi ve dostlarınız olarak kabul edin. İçinizden kastederek yaptıklarınız bir yana yanılmalarınızda size bir sorumluluk yoktur. Allah bağışlar ve merhamet eder*”¹⁵⁴ ayetinin nâzil olmasıyla evlatlıkların babalarına nispet edilmeleri emredilmiş ve evlenme engeli oluşturmaya son verilmiştir.

Buna mukabil Türk pozitif hukuku, evlatlık edinmeyi evlilik engeli olarak kabul etmiştir. Ancak bu engele rağmen yapılan bir evlilikte, evliliği değil de evlatlık bağının ortadan kaldırılmasına hükmetmiştir¹⁵⁵.

Hurmet-i Musâhare'nin oluşması konusunda ortaya konan görüşleri İbni Hacer üç maddede özetlemektedir. Buna göre¹⁵⁶:

- 1- Nikâh akdi ve nikâhtan sonra cinsel ilişki mutlak olarak alimlerin ittifakı ile Hurmet-i Musahare oluşturur.
- 2- Hanefîlerin tamamı ve Şafîîlerin genel görüşlerinden farklı olarak gelen bir rivayette şehvetle dokunma ve ferce bakmalar da, yararlanma söz konusu olduğu için cima sayılırlar. Bunlar da hurmet oluşturur.
- 3- Helal veya haram cinsel ilişki, mukaddimleri sayılan bakma ve dokunma gibi değildir. Sonuç itibariyle etkileri de farklıdır.

¹⁵³ Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, V, 95.

¹⁵⁴ Ahzab 33 / 5 , (Geniş bilgi için bkz., Ahzab 33 / 37).

¹⁵⁵ Aydın, “*Evlat Edinme*”, DİA, XI, 528

¹⁵⁶ İbni Hacer, *Fethu'l-bâri*, IX, 61.

III. HİSİMLİĞİN SONA ERMESİ

İnsanlar arasında bir takım şartların yerine getirilmesiyle hısımlık bağları kurulabildiği gibi bu bağların ortadan kalkması ve hısımlığın sona ermesi de mümkündür. Sihriyetle hısımlık bağının oluşması sosyal hayatın tanzimi açısından ne kadar önemli ise bu bağın çözülmesi, sona ermesi de o nispette önemlidir. Hısımlık bağı ile ortaya çıkan hukûkî sonuçlar, evliliğin sona erme şekli ve süresine göre değişebilmektedir.

Bu sebeple hısımlığın sona erme durumunu, hısımlık bağının geçici olması ve hısımlık bağının sürekli olması başlıkları altında ele alabiliriz.

A. Hısımlık Bağının Geçici Olması

Bir kısım hısımlar vardır ki, nikah akdinden sonra vuku bulan ölüm veya ayrılma sonucu bunlarla oluşan evlenme engelleri sona erer. Bu hısımlar nikâh altına alınan kadının kız kardeşleri ile hala ve teyzeleridir. İki kız kardeşi aynı nikâh altında cem etme Kur'an nassıyla yasaklanırken¹⁵⁷, kadının hala ve teyzeleriyle bir nikâh altında toplanması sünnetle men edilmiştir¹⁵⁸. Mahremiyet sebebi ortadan kalkan bu akrabalara geçici mahremler adı da verilmektedir¹⁵⁹.

Hısımlık, evlilik bağı ile kurulan bir akrabalıktır. Evlilik bağı ise nikâh akdi ile gerçekleşir. O halde hısımlığın sona ermesi için nikâh akdinin bozulması gerekir. Nikâh bağına direk veya dolaylı olarak ortadan kaldıran durumları teferruata girmeden kısaca dört başlık altında inceleyelim.

1. Boşanma

İslâm hukukunda boşanma: “*belirli sözlerle evlilik bağına çözmek ve kaldırmak*” diye tarif edilmiştir. Boşama yetkisi, nikâh akdi esnasında herhangi bir şart koşulmamışsa tek taraflı olarak erkeğe aittir. Nikâhta kadın böyle bir talepte bulunmuş ve akit bunun üzerine yapılmışsa kadının da boşama yetkisi mevcuttur. Talak diye ifade

¹⁵⁷ Nisa 4 / 23.

¹⁵⁸ Buhârî, *Nikâh*, 27 ; Ebû Dâvud, *Nikâh*, 13 ; Nesaî, *Nikâh*, 48 ; Nevevî, *Şerhu'l-Müslim*, IX, 191.

¹⁵⁹ Aşur, *İslâm Hukuk Felsefesi*, 257-258.

ettiğimiz bu hukuki muamele yapıldıktan sonra boşanan eşler arasındaki hısımlık ortadan kalkmış ve evlilikle oluşan bazı engeller de sona ermiş olur¹⁶⁰.

2. Muhâlea

Evlilikte anlaşmazlık çıkar, evlilik çekilmez bir hal alırsa kadın, bu durumdan kurtulmak için “belirli bir bedel karşılığında evlilik bağından kurtulması için kocasıyla anlaşma” yapabilir. Bu sebeple kadının sevmediği, anlaşılamadığı, fakat kendisini boşamak da istemeyen kocasından kurtulmak için belirli bir külfet karşılığında yapılan boşanma sözleşmesine “*muhâlea*” adı verilmektedir. Sözleşme şartlarının yerine gelmesiyle evlilik ve buna bağlı olan engeller de sona erer¹⁶¹.

3. Tefrik Ve Fesih

İslam hukûkunda Hâkimin evli olan çiftleri ayırması fesih veya tefrik yoluyla gerçekleşir. Nikâh akdi esnasında veya nikâh yapıldıktan sonra meydana gelen bir eksiklik sebebiyle nikâh akdini bozmaya fesih, doğrudan boşama hakkına sahip bulunmayan kadının evlilikte zarar görmesi durumlarında hakime müracaat etmek suretiyle ayrılma talebinde bulunmasıyla yapılan muhakeme sonucu hakimin eşleri ayırmasına da tefrîk adı verilmiştir. Boşanmayı gerektiren bir olayın vuku bulduğuna Hâkim’in direk muttali olması veya kendisine yapılan müracaat sonucu ayrılmayı gerektiren bir durum tespit etmesi halinde nikâhı fesh ve evlileri tefrik etme yetkisi mevcuttur¹⁶².

“*Gâib*” ve “*mefkûd*” kişilerin tefrik işleri, mezhepler arasında -ayırma süresi bakımından- farklı görüşler olmakla birlikte hakimin yetkisine bırakılmıştır. Hayatta olduğu halde evini terk edip giden kişiye “*gâib*” denilmiştir. Gâibin yeri biliniyorsa, ailesine dönmesi veya ailesini yanına alması için kendisine bir süre verilir. Süre bittikten sonra gereğini yapmamışsa eşi ile araları tefrîk edilir.

“*Mefkûd*” ise kendisinden haber alınamayan, ölü mü sağ mı olduğu bilinemeyen kimsedir. İmam Mâlik mefkûd için karısı bakımından dört yıl, malı bakımından emsalinin hayatı kadar bir müddet beklemeyi uygun görürken, Ebu Hanife ve Şafî de her iki bakımdan emsalinin hayatı kadar bir müddet beklenilmesi gerektiği kanaatindedirler. Ahmed b. Hanbel de kuvvetli ihtimal ölüm ise dört yıl, aksi taktirde

¹⁶⁰ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukûku*, I, 348.

¹⁶¹ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukûku*, I, 366.

¹⁶² Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukûku*, I, 368.

bir ömür boyu beklenir demiştir. Bununla birlikte müddet tayinini hâkime bırakan müçtehitler de vardır¹⁶³.

İster anlaşmazlık, isterse gâib veya mefkud durumlarında hakimın olaya el koyması ile evlilik sona erdirilir. Bu ayrılıkla beraber geçici evlenme engelleri de ortadan kalkar.

4. Ölüm

Eşler arasındaki yakınlığı ortadan kaldıran bir sebep de ölümdür. Eşlerden her hangi birinin ölmesi halinde evliliklerinden kaynaklanan bazı mahremlikler ortadan kalkar, Bazıları ise devam eder. Erkeğin ölümü iddeti bittikten sonra kadının bir başkasıyla evlenmesini caiz kılar. Kadının ölmesi de erkekle kadının kız kardeş, hala ve teyzeleri ile arasındaki evlenme engelini ortadan kaldırır¹⁶⁴.

B. Hısımlık Bağının Sürekli Olması

Hısımlığı oluşturan şartlar meydana geldikten sonra eşler arasında ayrılık veya ölüm meydana gelse bile hurmet sebebi ortadan kalkmayan hısımlıklar vardır ki bunlar da Kur'ân-ı Kerîmde: "*babanın hanımı, oğulun hanımı, kayınvalide ve anneleriyle zifafa girilen üvey kızlar*"¹⁶⁵ olmak üzere dört gurup olarak belirtilmiştir. Mahremiyet sebebi ortadan kalkmayan bu hısımlara daimî mahremler veya sıhriyet bağı sürekli olan akrabalar diyebiliriz¹⁶⁶.

Özetle şunu ifade etmek gerekir ki hısımlık ve hurmet, bir sebeple meydana gelir. Bu sebep ebedî olursa hısımlık da ebedî olur, herhangi bir surette hısımlığın sona ermesi düşünülemez. Fakat hurmeti oluşturan sebep geçici olursa bu sebebin ortadan kalkması durumunda sebep olduğu haramlık ve evlenme engeli de ortadan kalkar¹⁶⁷.

¹⁶³ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukûku*, I, 370.

¹⁶⁴ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukûku*, I, 347.

¹⁶⁵ Nisa 4 / 22-23.

¹⁶⁶ Aşur, *İslam Hukuk Felsefesi*, 257-258.

¹⁶⁷ Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 200 ; Döndüren, *İslâm Hukuku*, 213.

İKİNCİ BÖLÜM

MEŞRÛ VE GAYRI MEŞRÛ FİLLER SONUCU OLUŞAN

HISIMLAR VE

EVLİLİK ENGELLERİ

I. MEŞRÛ FİLLERLE OLUŞAN HISIMLIK VE EVLİLİK ENGELLERİ

İnsanlar arasında evlenme engeli teşkil eden yakınlık durumlarının nesep, emzirme ve sıhrıyyet olduğunu belirtmiştik. Bunlardan nikâh yoluyla yapılan bir evlilik sonucu meydana gelen hısımlık, Kur'ân-ı Kerîm'de bizzat "*sıhr*"¹⁶⁸ kelimesiyle ifade edilirken sıhrıyyet yoluyla ortaya çıkan evlenme engelleri de ayrıca belirtilmiştir¹⁶⁹.

Evlenme engeli oluşturan bu yakınlık durumları Hz. Peygamber'in hadislerinde de ifadesini bulmuştur. Bir rivayette Peygamber efendimiz: "*Neseben yedi, sıhriyyetten (evlilikten) de yedi kişi ile evlenmek haramdır*" buyurdu ve sonra da evlenilmesi haram olan kadınlar hakkındaki nisa sûresi 22 ve 23. ayetleri okudu¹⁷⁰. Bir başka rivayette de : "*Neseben haram olanlar emzirme yoluyla da haram olurlar*"¹⁷¹ buyurarak süt, yani emzirme ile de böyle bir akrabalığın vuku bulacağını belirtmişlerdir. Medeni hukukta da benzer ve farklı hükümler mevcuttur.

Biz burada evlilik yoluyla aralarında hısımlık oluşan akrabaları sürekli evlenme engeli bulunan hısımlar ve geçici evlenme engeli bulunan hısımlar olmak üzere iki ana başlık altında ele alacağız.

A. SÜREKLİ EVLENME ENGELİ BULUNAN HISIMLAR

Evlenmelerinde sürekli olarak mani bulunan, boşanma veya ölümle aralarındaki hısımlık sona ermeyen kişiler Kur'ân-ı Kerîm'de; *üvey anne, kaynana, gelin ve üvey kızlar* olarak ifade edilmiştir.

Hısımları Kur'ân-ı Kerîm'de geçtiği şekilde sıraladık. Ayrıca aralarında nass ile hısımlık oluşan kişileri beraber bir başlık yapmayı, açıklamalarımızda daha iyi anlaşılması açısından uygun gördük. Bu sebeple aralarında sürekli evlenme engeli oluşan bu hısımları, *üvey anne-evlat hısımlığı, kayınvalide-damat hısımlığı, kız (Rebîbe)- üvey baba hısımlığı ve gelin-kayınpeder hısımlığı* şeklinde dört başlık altında ele alacağız.

¹⁶⁸ Furkan 25 / 54

¹⁶⁹ Nisa 4 / 22,23.

¹⁷⁰ Buhârî, *Nikâh*, 24 ; İbni Hacer, *Fethu'l-bâri*, IX, 58. ; Rudânî, *Cem'ul-fevâid*, II, 247.

¹⁷¹ Ebû Dâvud, *Nikâh*, 7 ; Beyhâkî, *Ma'rifetü's-sünen*, X, 96 ; Beyhâkî, *Sünenü's-sağîr*, III, 28.

1. Üvey Anne – Evlat Hısımlığı

a. Tanımı

Kişinin neseben annesi olmamakla beraber, babasının sahih bir nikâhla evlendiği kadınlara “*üvey anne*” adı verilmektedir. Fıkıh kitaplarımızda “*üvey anne*” ifadesi yerine “*babanın nikâhlısı*” ve “*babanın halîlesi*” terkipleri de kullanılmıştır. Baba ile evlenen kadının üvey anne sayılması için babanın bu kadınla nikâh akdi yapması yeterlidir. Nikâhtan sonra cinsel ilişkide bulunup bulunmaması arasında fark yoktur. Çünkü sahih nikâh, aynı zamanda hem akit hem de cinsel ilişki anlamlarını ihtiva etmektedir¹⁷².

Yine kişinin baba ve anne (*asabe ve zevi'l-erham*) tarafından dedelerinin hanımları, yani dedelerinin nikâhlanmış oldukları kadınlar da üvey anne kapsamında değerlendirilmektedir. Baba ifadesinin dedelere de şamil olduğu şeklindeki kullanımı, hem Kur'an-ı Kerîm'in “*Babanız İbrahim'in yolu olan dinde*”¹⁷³ ve “*Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum*”¹⁷⁴ ayetlerinde İbrahim, İshak ve Yakup peygamberler (a. s.) için kullanılmıştır. Hem de Hz. Peygamberin ok atan bir topluluğa “*Atınız! Çünkü babanız İsmail atıcı idi*”¹⁷⁵ hadislerinde İsmail (a.s.) için kullanılmıştır¹⁷⁶.

Üvey anne tabiri, Osmanlı Hukûk-i Âile Kararnamesinde de; “*babanın ve ced'lerin zevceleridir*” şeklinde tanımlanmak suretiyle, anne ve baba tarafından dedelerin hanımlarına da şamil kılınmıştır¹⁷⁷.

b. İslâm Öncesi Uygulamalar

Üvey anne ile evlenme yasağı İslâm'la beraber gelen yeni bir hüküm değildir. İslâm öncesi toplumlarda da benzeri evlenme engelleri mevcuttu. Yahudilik dininde kan bağı bulunan kimselerle evlenmek yasaklandığı gibi üvey anne ile evlatların evlenmesi

¹⁷² Şirâzî, *el-Mühezzeb*, IV, 145 ; Serahsî, *el-Mebsut*, IV, 198 ; Kâsânî, *el-Bedai'*, III, 421 ; Nevevî, *el-Mecmû'*, XVII, 322 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 219.

¹⁷³ Hacc 22 / 78.

¹⁷⁴ Yusuf 12 / 38.

¹⁷⁵ Buharî, Cihad, 78 ; Rudanî, *Cem'u'l-fevaid*, III, 239.

¹⁷⁶ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, IV, 144 ; *el-Mevsû'atu'l-fikhiyye*, XXVII, 213 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 218.

¹⁷⁷ HAK., mad. 20 ; Çeker, *Hukuk-i Aile Kararnamesi*, 20.

de yasaktı. Tevrat bu yasağı : “*Babanın karısının çıplaklığını açmayacaksın. O senin babanın çıplaklığıdır*”¹⁷⁸ şeklinde ifade etmiştir.

Hristiyanlık dini, Yahudilikte var olan evlenme engellerini devam ettirmiştir. Pavlus Korintoslular’a yazdığı birinci mektupta bir kimsenin babasının karısı ile evlenmesini reddetmiş, bu evliliği yapanların milletler arasında bile olmayan bir zina işlediğini belirterek bunların Hristiyanların arasından kaldırılmasını tavsiye etmiştir¹⁷⁹.

Cahiliyye dönemi Arap toplumunda ise hoş karşılanmamakla beraber üvey anne ile evlenmek serbest bir adet haline gelmişti. Kocasını ölen veya kocasından boşanan kadın, evlenme hukûku ile ilgili bütün haklarını kaybederdi. Kendisinden olmayan üvey evlatlar ona varis olurlardı. Ölen kocasının başka kadınlardan doğan çocukları ona varis olmak için kadının kendi ana, baba ve kardeşlerinden daha layık görülürdü. Bu arzusunu ifade etmek için varis olan çocuk, kadının üzerine bir hırka veya buna benzer bir elbise atarak onu sahiplenirdi. Kadın bundan sonra kendisine varis olan çocuğun tavrına göre hareket etmek zorunda idi. Çocuk dilerse kadınla evlenir veya kadını bir başkasıyla evlendirirdi. Bunlardan birini yapmayanlar ise kadını ölünceye kadar bir odada hapseder, ölünce de bu sefer malına varis olurlardı¹⁸⁰.

Aslında böyle bir evliliğin çirkin olduğunu kabul ediyorlardı. Ancak üvey annenin başka bir aileye varmasına da gönülleri razı olmadığı için bu evliliği yapıyorlardı. İstemedikleri halde yaptıkları bu evliliğe “*Nikâh-ı Makt’*”, ve bu evlilikten doğan çocuğa da “*Makt’*” ismini vermişlerdi¹⁸¹.

İslâm geldikten sonra bu nikâhı yasakladı. Fahrettin Râzî bu nikâhtaki çirkinliği aklen, şer’an ve örf ve âdet açısından olmak üzere üç noktadan izah eder. Buna göre ayette geçen bu fiilin “*fâhişe*” kelimesiyle aklen çirkinliğine, “*makten*” kelimesiyle şer’an çirkinliğine ve “*sâe sebîlâ*” ifadesiyle de âdeten çirkinliğine işaret edilmiştir¹⁸².

¹⁷⁸ Levilliler, 18 / 6-8.

¹⁷⁹ Korintoslulara I. Mektup, 5 / 1-2.

¹⁸⁰ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, III, 318 ; İbni Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’ânî’l-‘azîm*, I, 468 ; Adevi, *Ahkâmi’n-nisâ*, III, 35.

¹⁸¹ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, III, 318-319 ; Şinkîti, *Edvâu’l-beyân*, I, 277 ; Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi’l-Kur’ân*, V, 105 ; Sâbık, *Fıkhu’s-sünne*, II, 346 ; Adevi, *Ahkâmi’n-nisâ*, III, 36-37.

¹⁸² Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, X, 16 ; Sâbık, *Fıkhu’s-sünne*, II, 346 ; Serîti, *Ahkâmu’z-zevâc*, 76.

c. Evlenme Engeli Oluşturması ve Delilleri

İslâm öncesi Araplarda iki kız kardeşi aynı nikahta birleştirme ve babaların nikâhlısıyla evlenmenin dışında diğer evlenme yasaklarına riayet ediliyordu. Kur'an nazil olmaya başlayınca önce kadınlara zorla varis olma yasaklandı¹⁸³. Fakat cahiliye döneminde sürdürülen babaların nikâhlanmış olduğu kadınlarla evlenme adeti devam ediyordu. Daha sonra öz anneyle beraber üvey anneyle evlenme de yasaklandı¹⁸⁴. Bu yasak Kur'an-ı Kerim'de: *"Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin. Ancak geçmişte olanlar geçti. Çünkü bu bir fuhuş, çirkin bir şey ve kötü bir yoldur"*¹⁸⁵ şeklinde ifade edilmiştir¹⁸⁶.

Bu ayet-i kerîmenin nüzûl sebebi ile ilgili olarak kaynaklarımızda nakledilen meşhur olaylardan biri şudur:

"Ebu Kays (İbni Eslet) öldüğü zaman oğlu Kays, üvey annesi ile evlenmek istedi. Kadın:

- *"Ben seni bir evlat olarak görüyorum. Sen kavminin salihlerindensin. Ben Allah Resulüne gidip danışacağım"* dedi ve Resulullah'a (s.a.v.) gelerek:

-*"Ebu Kays öldü. Oğlu Kays benimle evlenmek istedi. Halbuki o kavminin salihlerindendir. Ben onu sadece bir oğul olarak görüyorum. Ne emredersin?"* diye sordu. Allah Resulü de ona:

-*"Evine dön ve bekle"* buyurdu. Bunun üzerine *"Babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin"* ayeti nazil oldu¹⁸⁷.

Babaların sahih bir nikâhla evlendikleri hanımlar öz anne hükmündedir. Bu nedenle babayla nikâh yapan kadınla, üvey evlatlar arasında öz oğullar gibi sürekli olarak bir hısımlık ve evlenme engeli konulmuştur. Baba ile hanımı arasında sadece nikâh akdinin yapılmış olması hanımın oğula haram olması için yeterlidir. Aralarında cinsel birleşmenin meydana gelmesi şart değildir. *Beyhakî'nin* rivayetine göre İmam Şafî de: *"Babalarınızın nikâhladığı kadınları nikâhlamayın"* ifadesiyle, nikâhlanan bir

¹⁸³ Nisa 4 / 19.

¹⁸⁴ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, III, 103.

¹⁸⁵ Nisa 4 / 22.

¹⁸⁶ Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'an*, 6

¹⁸⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, III, 318 ; Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'an*, V, 104 ; İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'azîm*, IV, 1671 (Tefsir kitaplarında kolayca görebildiğimiz bu rivayeti müracaat ettiğimiz hadis kaynaklarında bulamadık)

kadının - kocası ile cinsel birleşme vaki olsun olmasın - nikâhlayan adamın oğlu ile evlenmesinin haram kılındığını belirtmiştir¹⁸⁸. Oğul için konan bu tahrîm torunlara da şamildir¹⁸⁹.

Dedelerin hanımlarıyla evliliğin yasaklanması ise İslâm alimlerinin icmaı ile sabit olmuştur. Çünkü baba kelimesinin usul yönünden yukarı doğru dedelere de şamil olduğunu ve Kur'ân'da bu anlamıyla bir çok yerde kullanıldığını daha önce belirtmiştik. Temel fikhî kaynaklarımızda bu hükmü kolayca görebiliriz¹⁹⁰.

Fakat burada İslâm alimlerinin üzerinde tartıştığı, farklı görüşler belirttiği bir konuya işaret etmemiz gerekir ki o da; “*babalarınızın evlendiği kadınlar*” ifadesinden İslâm hukukçularının iki farklı anlam çıkarmış olmasıdır:

Çıkarılan birinci anlama göre, bu ayette geçen “*babalarınızın evlendiği kadınlar*” ifadesi cahiliye döneminde yapılan fâsid nikâhı ifade etmektedir. Çünkü cahiliye döneminde kadınlar, velisiz, şahitsiz, geçici olarak ve zorla nikâhlanabiliyordu. Ayet, cahiliyede yapılan bu nikâh şekillerini yasaklamaktadır. O halde ayetin anlamı “*Babalarınızın yaptığı gibi Allah'ın emirlerini çiğneyerek nikâh yapmayın*” demektir¹⁹¹.

Bu görüşü savunan et-Taberî ilgili ayetin tefsirinde görüşünü şöyle açıklıyor:

“Eğer ayette geçen ismi mevsul kadına raci olsaydı “*ma*” yerine “*men*” gelmesi gerekirdi. Çünkü “*men*” insanlar için, “*ma*” ise insanların dışındaki varlıklar için kullanılır. O halde burada yasaklanan babaların nikâhladığı kadınlar değil, nikâhın yapılış şeklidir”¹⁹².

Çıkarılan ikinci anlama göre ise, “*Babalarınızın nikâhladığı kadınları nikâhlamayın*” ifadesi, babaların sahih nikâhla evlendiği kadınlarla üvey oğulların evlenmelerini yasaklamaktadır. İfadenin bu şekilde gelmesi, babanın zina ettiği kadınların bu evlenme yasağının dışında tutulması içindir. Bu sebeple ayetin anlamı,

¹⁸⁸ Maverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, IX, 200 ; Beyhâkî, *Ma'rîfetü's-sünen*, X, 99.

¹⁸⁹ Nevevî, *el-Mecmû'*, XVII, 314.

¹⁹⁰ Serahsî, *el-Mebsut*, IV, 198 ; İbni Kudame, *el-Muğnî*, VII, 475 ; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 84-85 ; Kâsânî, *el-Bedâi'*, III, 423 ; Behûtî, *Keşşâfu'l-kına'*, V, 71.

¹⁹¹ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 28-29 ; Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, V, 103.

¹⁹² Taberî, *Câmiu'l-beyân*, III, 319 ; Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, V, 103 ; Adevî, *Ahkâmu'n-nisâ*, III, 35.

babanın nikâhlısı olan üvey anne ile evlenmeniz yasaktır, ama zina etmiş olduğu kadınla evlenebilirsiniz demektir. Şafii alimlerinin görüşü budur¹⁹³.

Kur'an nassı ile yasaklanan üvey anne-evlat evliliği bir takım hikmetlere mebnidir. Çünkü baba karısını boşadıktan sonra yeni bir nikahla tekrar ona dönmek isteyebilir. Babanın boşadığı kadını oğulun nikahlaması babanın kalbine oğluna karşı kin ve düşmanlık düşürüp sıla-i rahîmin kesilmesine sebep olur. Bu da başka bir harama sebep olmak demektir. Bu nedenle Hanefî Hukukçuları babanın nikâhlanmış olduğu hanımı öz anne makamında kabul ederek onunla nikahlanmayı caiz görmemiştir¹⁹⁴.

d. Üvey Anne İle Evlenmenin Cezası

Kur'an-ı Kerîm, kendisinden önce Yahudilik ve Hristiyanlık tarafından da yasaklanmış olan bu çirkin cahiliye adetini kesin olarak kaldırdı¹⁹⁵. Hz. Peygamber (s.a.v.) de bu davranışı şiddetle yasaklamış, babasının karısı ile evlenen bir kimsenin öldürülerek malının müsadere edilmesini istemiştir. Bu konuda kaynaklarımızda Bera b. Azîb'den nakledilen farklı rivayetler mevcuttur. Bir rivayetinde şöyle diyor : *"Dayımla elinde bir bayrak olduğu halde karşılaştım. Ona: -"nereye gidiyorsun?" diye sordum. Şu cevabı verdi: -"Resûlullah (s.a.v.) beni babasının karısını nikâhlayan bir adama gönderdi. Ve bana o adamın boynunu vurmamı ve malını almamı emretti"*¹⁹⁶.

Yine Hz. Peygamberden gelen bir rivayette de: *"Mahremi olan (Evlenmesi haram olan) kadınla zina edeni katlediniz"*¹⁹⁷ buyurulmuştur.

Buna göre İslâm alimleri, aralarında evlenme engeli bulunanların evlenmesinin haramlığında ve bu şartlarda yapılan nikâhın bâtil olduğunda icma etmişlerdir. Ancak böyle bir durumda babasının karısı ile nikâhtan sonra cinsel ilişkide bulunanlara hadd cezasının uygulanıp uygulanmayacağı konusunda farklı içtihadlar mevcuttur. Aralarında

¹⁹³ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, III, 319 ; Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, V, 103.

¹⁹⁴ Kâsânî, *el-Bedâi'*, III, 415-416 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 220.

¹⁹⁵ Nisa 4 / 22 ; Levilliler, 18 / 6-8 ; Korintoslulara I.Mektup. 5 / 1-2.

¹⁹⁶ Ebû Dâvud, *Hudûd*, 27 ; Dârimî, *Sünen*, II, 153 ; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 357 ; Beyhâkî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VIII, 208 ; İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'azîm*, I, 468 ; İbni Teymiyye, *Fetâvâ*, XXXII, 77. (Yine Bera b. Azîb'den farklı tarikle gelen bir rivayette de şöyle diyor : *"Bir zamanlar kaybettiğim devemi arıyordum. Binek üzerinde veya atlı bir topluluk bana doğru geldi. Beraberlerinde bir bayrak vardı. Resûlullah'a (s.a.v.) karşı olan yakınlığımdan dolayı bedeviler benim etrafımda dolaşırlardı. Bir eve girdiler. Oradan bir erkek çıkardılar. Boynunu vurup öldürdüler. Bu kimdir? diye sordum. Bu adam babasının karısını nikâhlamıştı dediler"*, Ebû Dâvud, *Hudûd*, 27 .) ; Ayrıca bu konuda geniş bilgi için bkz., Tirmizî, *Hudud*, 29 ; *Sevâbu'l Kur'ân*, 30 ; Nesâî, *Eşribe*, 44.

¹⁹⁷ İbni Mâce, *Hudûd*, 13 ; Rudânî, *Cem'u'l-fevâid*, II, 247.

Şafî, Ebu Hanîfe'nin talebeleri Ebu Yusuf ve Muhammed gibi İslam hukukçularının da bulunduğu ekseri alimler, hadd cezasının uygulanacağı içtihadını kabul ederken, Ebu Hanîfe ve Süfyan-ı Sevri gibi bazı alimler yapılan nikâh akdinden dolayı cinsel ilişkiye şüphe karıştığını dolayısıyla hadd cezasının düşmesi gerektiği içtihadını kabul etmişlerdir. İslâm hukukunda Hadd cezası ciddi bir cezadır; şüphe ile düşer. Bu nedenle nikâh akdi ile yapılan cinsel ilişki hadd cezasının düşmesi için bir sebep olarak kabul edilmiştir¹⁹⁸.

2. Kayınvalide - Damat Hısımlığı

a. Tanımı

Dilimizde kişinin sahih nikâhla evlendiği kadının annesine, kaynana veya kayınvalide adı verilmektedir. Kaynananın kızı ile evlenmiş olan erkeğe de damat denilmiştir¹⁹⁹.

Ayette kaynana ifadesi yerine “*kadınlarınızın anneleri*” tabirinin geçmesi, kaynana kavramının anlamını biraz daha genişletmektedir. Bu nedenle kadının annesi, annesinin annesi ve babasının annesi, kadın ve erkek tarafından ila nihaye usûlleri yani nineleri, o erkeğin hanımlarının anneleri kapsamında değerlendirilmektedir. Bu ninelerin neseb veya emzirmeden olmaları arasında fark yoktur²⁰⁰.

Kaynana, Osmanlı Hukuki Aile Kararnamesi'nde de “*kadının annesi ve 'alel ıtlak ceddâtı*” diye tarif edilerek bu geniş anlamı ile kullanılmıştır²⁰¹.

b. Evlenme Engeli Oluşturması

Kaynana ve kaynananın usûlü ile damat arasında hısımlığın oluştuğuna dair delilimiz, Kur'ân-ı Kerîm'de geçen “*kadınlarınızın anneleri de size haram kılındı*”²⁰² ayetidir.

Ayetin ifadesi kaynananın haramlığında tartışmaya yer vermeyecek kadar açıktır. Ancak burada sarîh olarak açıklanmayan ve İslam hukukçuları arasında tartışma konusu olan bir noktayı da izah etmemiz gerekiyor ki, o da şudur: Kaynana ile damat arasında hısım akrabalığı oluşturan sırf nikâh akdi midir, yoksa haramlığın oluşması için

¹⁹⁸ *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye*, XXXVII, 207-208.

¹⁹⁹ Döndüren, *İslâm Hukuku*, 214.

²⁰⁰ *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye*, XXXVII, 213 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 208.

²⁰¹ Çeker, *Hukuk-i ile Kararnamesi*, 20.

²⁰² Nisa 4 / 23.

nikâhtan sonra halvet veya cinsel ilişkide bulunma şartı da var mıdır? Bu konuda ortaya konan görüşleri ve bu görüş sahiplerinin delillerini üç başlık altında toplayabiliriz.

1) Evlenme Engelinin Akitle Oluşacağı Görüşü Ve Delilleri

Bir kısım İslâm alimine göre kaynana ile damat arasında evlenme engeli oluşturan sahih nikâh akdidir. Hısımlığın sabit olmasında kız ile nikâh akdinin yapılmış olması yeterlidir. Kaynananın haram olması için nikâhtan sonra kadınla erkeğin cinsel ilişkide bulunmaları şart değildir. Eşlerin nikâh akdinden sonra boşanma veya ölümle ayrılması da kaynana-damat hısımlığının oluşmasını engellemez.

Bu görüş; İbni Mes'ud, İbni Ömer, İbni Abbas ve bir çok tabîinden rivayet edilmiş, Hanefî, Şafî, Mâlikî, Hanbelî ve Zeydiyye gibi mezhep alimleri tarafından da benimsenmiştir. Caferîlerin meşhur iki rivayetlerinden biri de bu istikamettedir²⁰³.

İslâm alimlerin bir çoğunun savunduğu bu görüşün dayandığı başlıca deliller şunlardır:

a- Ayette geçen "*ummehâtü nisâiküm*" ifadesi mutlak ve tam bir ifadedir. Kendileriyle evlenilmesi haram kılınanlar bu ayette aralarında "*ve*" harfi getirilerek sıralanmıştır. Gramer yapısı olarak, üvey evlatların haramlığında aranan "*annesiyile cinsel ilişkide bulunma*" şartının anneye de şamil kılınması doğru değildir. Çünkü bu durumda ayet "*ummehâtü nisâiküm min nisâikümüllâti dehaltüm bihinne*", yani "*kendileriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızın anneleri*" şeklinde gelmesi gerekirdi. Halbuki ayetin böyle gelmediği açıktır. Eğer sonraki cümleye ait bir şartı önceki cümlelere de şamil kılmanız gerekseydi "*illâ mâ meleket eymanüküm*" ifadesindeki istisnayı da bütün muharremâta şamil kılmak gerekirdi. Halbuki bu mümkün değildir. O halde ayet cinsel birleşme vaki olsun olmasın kızı ile nikâh akdi yapılan bütün kaynanalara şamildir²⁰⁴.

b- Kaynana-damat arasında evliliği yasaklayan ayette sahih nikâhtan sonra kadınla erkeğin cinsel ilişkide bulunmaları şartı yoktur. "*Kadınlarınızın anneleri size haram kıldır*" ifadesi mutlak bir ifadedir. Hem nikâh akdi yapıldıktan sonra henüz cinsel ilişkide bulunmamış olanlara, hem de nikâhtan sonra cinsel ilişkide bulunmuş

²⁰³ İbni Kudame, *el-Muğnî*, VII, 472 ; Serahsi, *el-Mebsut*, IV, 198 ; İbni Hazm, *el-Muhalla*, IX, 134 ; İbnu'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kurân*, I, 376 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 209.

²⁰⁴ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, IV, 144 ; Nevevî, *el-Mecmu'*, XVII, 321 ; Serahsi, *el-Mebsut*, IV, 198 ; Cessas, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, II, 128 ; İbni Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 134 ; Adevi, *Ahkâmi'n-nisa*, III, 92.

olanlara şamildir. İbni Abbas'a (r.a.) bu ifade sorulduğu zaman "*Anne müphemdir. Allah'ın müphem bıraktığını siz de müphem bırakın*"²⁰⁵ dediği rivayet edilmiştir. Hadiste geçen müphem kavramından hareketle İslâm alimlerinden bazıları hükmün umumi olduğunu; yani karısı ile cinsel birleşmede bulunanlara ve bulunmayanlara şamil olduğunu anlamışlardır. Dolayısıyla sahih nikâhtan sonra birleşme olsun olmasın kaynana ile damat hısımlı olmuştur. Ölüm veya talakla ayrılık vaki olsa bile kaynana ve kaynananın usûlünün damatla evlenmeleri yasaklanmıştır²⁰⁶. Kaynananın diğer kızları ise baldızla evlenme engeli konusunda ele alınacaktır.

c- Mâlik b. Enes'in rivayet ettiğine, göre Zeyd b. Sabit'e: -"*Karısıyla cinsel ilişkide bulunmadan boşanan bir adamın, karısının annesiyle evlenmesi helal olur mu?*" diye soruldu. O da: -"*Anne müphemdir; Onda şart yoktur. Şart üvey evlattadır*"²⁰⁷ dedi. Bu ifadeye göre cinsel ilişkiden önce boşanan kadının annesi ile evlenmekte bir beis görülmemiştir.

d- Yine Amr b. Şuayb'dan gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu : "*Bir adam, bir kadınla evlenir de cinsel ilişkiden önce onu boşar veya kadın ölürse, o kadının annesiyle evlenmesi kendisine helal olmaz*"²⁰⁸. Hadisin senedinde her ne kadar zayıf ravi olduğu söylene de ayetin anlamına mutabık olduğu için bazı alimler bu rivayeti sahih kabul etmişlerdir²⁰⁹.

e- Said b. İyas'dan nakledilen bir rivayete göre Beni Şehm'den bir adam bir kadınla evlendi. O kadınla cinsel ilişkide bulunmadan kadının annesini gördü. Hoşuna gidince kızını boşadı ve annesiyle evlendi. Daha sonra: - "*Kızla evlendikten sonra kızı boşayıp annesiyle evlenmenin hükmünü*" Abdullah İbni Mes'ud'dan (r.a.) sordu. İbni

²⁰⁵ Beyhâkî, *Ma'rifetü's-sünen*, X, 98 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 210. (Beyhâkî bu anlamda farklı rivayetler de zikretmiştir. "*İbni Abbas'a 'Ummehatü nisaiküm' ayeti soruldu. O da : Allah, onlarla cinsel birleşmeyi açıklamadı. Hakkında haram olmadığına bir delil bulunmayan müphem tahrirlerdendir*" dedi. Bkz. Beyhâkî, *Ma'rifetü's-sünen*, X, 97-98.)

²⁰⁶ Kandehevî, *Evcezü'l-mesâlik*, IX, 338. ; (Bu konuda bkz. : İbni Abbas'dan gelen bir rivayette "*Kur'ân'ın müphem bıraktığını siz de müphem bırakın*" ifadesindeki "*müphem bırakma*" tabiri hükmün her ikisine de şamil olması anlamında tefsir edilmiştir. *a.e.*, IX, 338.)

²⁰⁷ Muvatta, *Nikâh*, 22; Beyhâkî, *Ma'rifetü's-sünen*, X 97. (Yine Beyhâkî Ebu said'den İmam-ı Şafîi'nin şöyle dediğini naklediyor: "*Bir adam bir kadınla evlenir, sonra cimadan önce onu boşar veya ölürse annesi ile evlenmesini caiz görmedi. Çünkü anne Allah'ın kitabındaki müphem tahrirlerdendir. Onda şart yoktur. Şart rebibededir. Resulüllah'ın bazı ashabının ve müftülerin fetvası budur*". Beyhâkî, *Ma'rifetü's-sünen*, X, 96 ; Şafii, *el-Ümm*, V, 24.)

²⁰⁸ Tirmizî, *Nikâh*, 26.

²⁰⁹ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 472-473 ; Kâsânî, *el-Bedâi'*, III, 415. ; İbnu'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, I, 377 ; Kâlisî, *Ahkâmu'l-usre*, 200-201; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 210.

mes'ud da: "*Kızı ile cinsel ilişki olmaması şartıyla bunun yapılabileceğine*" dair kendisine fetva verdi. Sonra İbni Mes'ud Medine'ye geldi. Bu durumu Resûlüllah'ın arkadaşlarına sordu. Fetva verdiği gibi olmadığını ve bu şartın ancak üvey evlada ait olduğunu söylediler. Bunun üzerine İbni Mes'ud tekrar Küfe'ye döndü. Kendi evine varmadan fetva verdiği adamın evine giderek kendisine yanlış fetva verdiğini ve karısından ayrılması gerektiğini söyledi²¹⁰.

f- Adevi, Abdurrazzak'ın Musannefinde Sevrî'den şöyle bir rivayet nakledildiğini belirtiyor: "Bir adam bir kadınla, bu kadının başka kocadan olan kızını aynı nikâhla alırsa her ikisi de adamdan ayrılırlar. Aralarında cinsel birleşme olmadığı için mehir de gerekmez. Ve dilerse bundan sonra kadının kızı ile tekrar evlenebilir. Kızdan önce annesini nikâhlarsa, cinsel birleşmeden önce ayrılmaları durumunda kadının kızı ile evlenebilir. Ancak tek başına kızı ile nikâh yaptıktan sonra cinsel ilişki vaki olsun olmasın kızın annesi ile evlenemez"²¹¹. Çünkü üvey kızın haramlığında anne ile cinsel birleşme şartı ayette açıkça belirtilmiştir. Kaynananın haramlığında ise kızı ile cinsel birleşme mi, yoksa nikâh mı kastedildiği kapalı bırakılmıştır.

g- Bu konuda aklî deliller de ileri sürülmüştür: Sahih nikâh akdi ile alınan kadının annesinin, cinsel birleşme olmadan damada haram olacağı alimlerin ekseriyetinin icmaı ile sabittir. Çünkü nikâh akidi cinsel ilişkinin sebebidir. Sebep ihtiyatî olarak müsebbebin yerine geçer. Bu da ihtiyatî olarak nikâh akdi ile evlenen kızla cinsel birleşme olmadan ayrılırsalar da, annesinin damada haram olmasını gerektirir²¹².

2) Evlenme Engelinin Cinsel İlişki İle Oluşacağı Görüşü Ve Delilleri

Bir gurup İslâm alimi de, kaynana ile evlenme engelinin, kızı ile cinsel ilişkiden sonra oluşacağını savunmuşlardır. Bunlara göre kaynana ile damat arasında evlenme engelini oluşturan, kızla damadın cinsel ilişkide bulunmasıdır. Nikâh akdinden sonra cinsel ilişkide bulunmadan kızın ölümü veya boşanması sonucu ayrılmaları halinde,

²¹⁰ Muvatta, *Nikâh*, 23 ; Kandehlevî, *Evcezü'l-mesâlik*, IX, 339 ; Beyhakî, *Ma'rifetü's-sünen*, X, 97 ; Rudânî, *Cem'ul-fevâid*, II, 247 ; Adevi, *Ahkâmi'n-nisa*, III, 88.

²¹¹ Adevi, *Ahkâmi'n-nisa*, III, 90-91.

²¹² Kâsânî, *el-Bedâi'*, III, 416 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 210.

damatla kaynananın evlenmelerinde bir sakınca yoktur. Hz. Ali, İbni Zübeyr, Mücahid ve bazı Zeydiler bu görüşü benimsemişlerdir²¹³.

Görüşlerine mesned olarak şu delilleri ileri sürmüşlerdir:

a- Tahrimle ilgili ayette geçen “*ummehatü nisaiküm*” ifadesi “*vê*” atıf harfiyle kendisinden sonraki üvey evlada bağlanmıştır. Dolayısıyla üvey kızlarınız cümlesindeki “*kendileriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlar*” şartı, aynı zamanda anneleri için de geçerlidir. O halde nikâhlanan kızla cinsel birleşme olmadan, kızın annesi ile damat arasında hısımlık ve hurmet oluşmaz²¹⁴.

b- Bazı fıkıh kitaplarımızda bu görüşü savunanların Hz. Ali’den, “*Hurmet, ancak kadınla cinsel birleşme ile meydana gelir*”²¹⁵ rivayetini naklederek sırf nikâh akdi ile hısımlık oluşmaz dedikleri belirtilmiştir²¹⁶.

c- Bu görüşü savunanların kullandıkları bir delil de kıza kıyasla annesinin cinsel ilişkiden önce haram olamayacağı delilidir. Çünkü kıza evlenmenin haramlığı bizzat nassın delaletiyle anneye temas şartına bağlanmıştır. O halde kadının annesiyle evlenmenin haram olması da kızına temas şartına bağlı olması gerekir²¹⁷.

d- İbni Hazm’ın rivayet ettiğine göre Hz. Ali’ye: -“*karısını zifafa girmeden önce boşayan bir adamın karısının annesi ile evlenip evlenemeyeceği*” soruldu. Hz. Ali de: - “*Onlar bir durumdadır*” buyurdu. Yani hükümlerinin bir olduğunu söyledi. Bunun anlamı da, karısını zifafa girmeden önce boşamışsa annesiyle evlenebilir demektir. Katâde bu hadisin Hz. Ali’den sahih olarak rivayet edildiğini; ancak rivayet zincirinde kopukluk olduğu için zayıf olduğu söylenmiştir²¹⁸.

²¹³ İbnu’l-Arabî, *Ahkâmu’l-Kurân*, I, 376 ; Kâsânî, *el-Bedâi’*, III, 413 ; İbni Rüşd, *Bidayetü’l-müctehid*, II, 34; İbni Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 146-149 ; Şirbînî, *Mu’ni’l-muhtâc*, III, 177.

²¹⁴ Kâsânî, *el-Bedâi’*, III, 416 ; San’ânî, *Ravdu’n-nadîr*, (Zeydan, *el-Mufasssal*’dan naklen), 236-237 ; *el-Mevsû’atü’l-Fıkhiyye*, XXXVII, 214 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 210.

²¹⁵ Kandehlevî, *Evcezü’l-mesâlik*, IX, 336-337.

²¹⁶ Kâsânî, *el-Bedâi’*, III, 413 ; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, III, 177 ; İbni Âbidin, *Dürrü’l-muhtâr*, II, 230 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 209.

²¹⁷ San’ânî, *Ravdu’n-nadîr*, (Zeydan, *el-Mufasssal*’dan naklen), IV, 236-237 ; Kâsânî, *el-Bedâi’*, III, 414.

²¹⁸ Taberî, *Camîu’l-beyân*, V, 106 ; Adevi, *Ahkâmî’n-nisa*, III, 89 ; Hınn, *Yöntem Tartışmaları*, s. 441.

e- San'a Kadısı Semmak b. Fadl'a isnadla şöyle rivayet edilmiştir. İbni Zübeyr “üvey kız ve annenin eşit olduğunu ve onlardan biriyle zifafa girmedigi sürece diğeriyle evlenmede bir sakınca olmadığını” söyledi²¹⁹.

f- Yine Müslim b. Uveymir'den rivayet edildiğine göre; babası onu Taif'te bir kadınla evlendirdi. Kaynatası ölene kadar karısıyla cinsel birleşme vaki olmadı. Kadının annesinin çok malı vardı. Babası bu sefer kaynanası ile evlenmesini isteyince, o da bu durumu İbni Abbas'a sordu. İbni Abbas da bu durumda Müslim'in kaynanası ile evlenebileceğini söyledi²²⁰.

Bu görüşü kabul eden İslâm alimleri, ileri sürülen bu delillere istinaden hurmetin oluşmasında cinsel ilişkinin gerekli olduğu, akit yapıldıktan sonra cima olmadan meydana gelen ölüm veya boşanma durumlarında kadının kızı ile evlenilebildiği gibi annesi ile de evlenmenin caiz olduğunu kabul etmişlerdir.

3) Zeyd b. Sabit'in Görüşü

Zeyd b. Sabit'in görüşü, önceki görüşleri birleştirici mahiyette bir özellik arz etmektedir. Bu konuda Katade, Said b. Müseyyeb'den Zeyd b. Sabit'in şöyle dediğini naklediyor. “*Adamın nikâhı altında bulunan karısı ölür ve karısına mirasçı olursa kaynanası ile evlenmesi helal olmaz. Fakat karısına temas etmeden onu boşarsa, dilerse annesini alabilir*”²²¹. Beyhaki, bu hadisin senedi hakkında söz edildiğini de söylemiştir²²².

Buna göre Zeyd b. Sabit; nikâh akdinden sonra cinsel ilişki vaki olursa, her halükarda kaynana ile damat arasında hısımlık ve hurmetin vuku bulacağını kabul etmektedir. Ancak ayrılık, cinsel birleşmeden önce boşanma ile meydana gelirse kaynana-damat hısımlığının oluşacağını kabul ederken, ölümle meydana gelen ayrılma sonucu hurmet ve hısımlık oluşmayacağını ileri sürmüştür²²³.

a- Ayrılma cinsel birleşmeden önce boşanma yoluyla olmuşsa karının annesiyle evlenmek caizdir. Çünkü cinsel birleşmeden önceki boşanmada, cinsel birleşme

²¹⁹ Hinn, *Yöntem Tartışmaları*, 441.

²²⁰ Hinn, *Yöntem Tartışmaları*, 441.

²²¹ Beyhâki, *Ma'rifetü's-sünen*, VII, 160 ; Taberî, *Camîu'l-beyan*, III, 321 ; Adevî, *Ahkâmî'n-nisa*, III, 89.

²²² Beyhâki, *Ma'rifetü's-sünen*, VII, 160

²²³ Nevevî, *el-Mecmû'*, XVII, 322 ; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'an*, II, 127 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 209 ; Zehra, *Ahvâlü's-şahsiyye*, 70.

hükümlerinden iddet gerekmediği gibi mehirin de yarısı ödenir. Bu durumda evlenecek olan eşlerden herhangi birinin hısımlık kurallarına riayet etmesi gerekmez²²⁴.

b- Ayrılık ölüm sebebiyle olursa, ölen kadının annesiyle evlenmek caiz değildir. Çünkü ölümden dolayı ayrılık cinsel birleşmeden sonraki ayrılık gibidir. Mehirin tamamını ödemeyi gerektirdiği gibi iddet beklemeyi de gerektirir. Ebu Bekir'in tercihinin de bu görüş olduğu rivayet edilmiştir. Bu sebeple hısımlık ve hurmetin oluşması gerekir. Eşlerden birinin ölümünden sonra evlenecek olan kadın veya erkeğin hısımlık kurallarına göre hareket etmesi gerekir²²⁵.

c. Görüş Ve Delillerin Değerlendirmesi

Yukarıda belirttiğimiz görüş ve delilleri toplu olarak değerlendirip tercih yapmak mümkündür. Delilleri sıhhat ve yaklaşım açısından değerlendiren İslâm hukukçularının çoğunluğunun tercih ettiği görüş, sırf nikâh akdi ile kaynana-damat arasında hısımlık ve evlenme engeli oluşturacağı görüşüdür. Hz. Ömer, İbni Abbas ve İbni Mes'ud'dan rivayet edilen bu görüş, Ebu Hanife, Şafiî, Malik ve Ahmed b. Hanbel tarafından da benimsenmiştir²²⁶. Kanaatimizce de uygun görünen bu görüşün tercih edilme sebeplerini birkaç maddede altında toplayabiliriz:

a- Bu delillerin ağırlık noktasını nisa suresinin 23. ayetinde geçen “*gerdeğe girdiğiniz kadınlarınız*” şartı oluşturmaktadır. Evlenilmesi haram olan kadınların sıralandığı bu ayette, belirli şahıslar “*ve*” atıf harfi ile birbirine bağlanmıştır. Kaynana ile üvey kızın geçtiği ifadeler ayrı ayrı birer cümledir. Ve bu cümleler ayetin ilk kısmında yer alan “*..... size haram kılındı*” ifadesine matuftur. Dolayısıyla şart üvey kızdan sonra geldiği için, gramer yapısı olarak da üvey kızın geçtiği cümleye bağlanması daha uygundur. Kaynanaların geçtiği önceki cümleye de şamil kılınması doğru değildir. Bu sebeple kız ile nikah vaki olduktan sonra kaynana-damat hısımlığı her halükarda meydana gelir denilmiştir²²⁷.

b- Zeyd b. Sabitten gelen rivayetlere gelince; birinci görüşü destekleyen rivayet daha sıhhatlidir. Çünkü “*kocaya karısının usulünü haram kılmada kadına cinsel birleşme*

²²⁴ Nevevî, *el-Mecmû'*, XVII, 322.

²²⁵ Ebu Ya'lâ, *Mesailü'l-fıkhye*, II, 100.

²²⁶ İbnu'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kurân*, I, 377 ; Mevsulî, *el-İhtiyâr*, III, 84-85 ; *el-Mevsû'atü'l-fıkhye*, XXXVII, 214.

²²⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 27-28 ; Kâsânî, *Bedai'*, III, 416-417 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 211-212.

şartının olmadığı” Said b. Müseyyeb’den rivayet edilmiştir. Bu da birinci görüşü tercihin daha sağlıklı olduğunu gösterir²²⁸.

c- Amr b. Şuayb hadisine gelince; her ne kadar bu hadisin senedinde zayıf ravi olduğu söylene de bu, Taberî’nin görüşüdür²²⁹. Fakat sahabenin bir çoğundan fetva bu şekilde gelmiştir. Bu nedenle birinci görüş tercih edilmelidir²³⁰.

d- İkinci görüş sahiplerinin ileri sürdüğü ilk delileri gramer açısından reddedilmişti. Diğer deliller ise ya senetlerindeki kopukluk veya ravilerinden birinin zayıf olması nedeniyle reddedilmiştir.

e- Anne ile kızın bir birine kıyas yapılarak hukuken eşit görülmesi sahip oldukları duygu ve merhamet bakımından aklen de sakıncalıdır. Çünkü kızın şefkat duyguları anneye nazaran çok daha zayıftır. Anne boşandığı erkekle kızının evlenmesine tahammül edebilir. Fakat kızın tahammül etmesi çok zordur. Dolayısıyla kızla annesinin aralarının açılması ve sıla-i rahîm’in kesilmesine sebep olabilir. Bu da birinci görüşün daha uygun olduğunu gösteriyor²³¹.

Cinsel birleşme olsun olmasın, aralarında sahih bir nikâh akdedildikten sonra kaynana-damat hısımlığı İslâm alimlerinin çoğu tarafından kabul edilmiştir. Kaynananın usûlünün hısımlık ve hurmeti ise icma yoluyla bildirilmiştir. Çünkü “*ümme hât*” kavramı hem annelere hem de annenin usûlüne şamildir²³².

Kaynana ve usûlünün damatla evlenmesinin haramlığı, Hanefî fikhını esas alarak hazırlanan Osmanlı Hukûk-i Aile Kararnamesi’nde de “*zevcenin annesi ve ‘alel ıtlak ceddâtı memnudur*” denilmek suretiyle hurmet ve hısımlık, cinsel birleşme şartı zikredilmeden ifade edilmiştir²³³.

²²⁸ Cessâs, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, III, 69-70 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 211.

²²⁹ Taberî, *Camiu’l-beyan*, V, 106.

²³⁰ Zeydan, *el-Mufasssal*, VII, 212.

²³¹ Kâsânî, *el-Bedâi’*, III, 415 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 212-213.

²³² Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 209.

²³³ Çeker, *Hukuku Aile Kararnamesi*, 20. (Mad., 20)

3. Kız - Üvey Baba Hısımlığı

a. Tanımı

Türkçe’de kullandığımız üvey kız, Arapça’da ıslah edilmiş, terbiye edilmiş anlamına gelen “*rebîbe*” kelimesinin karşılığıdır. Çoğulu “*rebâib*”dir. Bu anlamda sütü için evde beslenen ve zekâtı verilmeyen koyunlara da Rebîbe denmiştir²³⁴.

Fikhî bir terim olarak kişinin evlendiği kadının başka kocadan olan kızına üvey kız (*rebîbe*) adı verilmektedir. *Rebîbe* diye isimlendirilmesinin sebebi ise, kişinin kendi çocuğuna baktığı gibi bu çocuğa bakıp terbiye etmesinden dolayıdır. Kızın, annesinin evinde bulunmasından dolayı ona böyle bir sıfat verilmiştir. Yoksa mutlaka onun evinde kalacak diye bir durum söz konusu değildir. Resûlullah da (a.a.v.) Rebîbe’yi, bakımını üzerine alan kişiye vermiştir²³⁵.

Ayette geçen “*rebâib*” kelimesi, kadının aynı kocadan olan birden fazla kızına şamil olduğu gibi, farklı kocalardan olma kızların tamamına ve bu kızlardan doğan fûrûlarına da şamildir. Rebîbe, nesep veya emzirme cihetinden de olabilir. Hüküm bakımından aralarında fark yoktur²³⁶.

b. Evlenme Engeli Oluşturmasının Şartları Ve Delilleri

Kız ile üvey babası arasındaki evlenme engeli, yine Nisa suresinin 23. ayetinde geçen “*kendileriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızın yanında kalan üvey kızlarınız da size haram kılındı, ki onlarla gerdeğe girmediyseniz size bir engel yoktur*” şeklindeki ifadesiyle belirlenmiştir.

Bununla beraber ayetin bu kısmını tefsir sadedinde ilim ehlinin çoğu tarafından amel edilmesi uygun görülen bir hadis-i şerif rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “*Herhangi bir adam, bir kadını nikâhlar ve onunla cinsel ilişkide bulunursa, o adama cinsel ilişkide bulunduğu kadının kızı helal olmaz. Kadınlara cinsel ilişkide bulunmadan ayrılırlarsa kadının kızını nikâhlasın*”²³⁷ İmam Tirmizî’nin naklettiği bu

²³⁴ Fîrûzâbâdî, *Tâcu’l-arûs*, II, 468

²³⁵ Buhârî, *Nikâh*, 25 ; Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, X, 28 ; Sâbık, *Fıkhu’s-sünne*, II, 346 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 213.

²³⁶ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 483 ; Kâsânî, *el-Bedâi’*, III, 417 ; Nevevî, *el-Mecmû’*, XVII, 321 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 214.

²³⁷ Tirmizî, *Nikâh*, 26 ; Beyhâkî, *Sünenü’s-sağîr*, III, 39 ; Rudânî, *Cem’ul-fevâid*, II, 247.

hadisin, senedi bakımından zayıf olduğu söylene de ayetin umumi manasına uygun olması münasebetiyle fıkıhçıların çoğu tarafından bu hadisle amel edilmiştir²³⁸.

Bu nasslar ışığında İslâm hukukçuları, sahih nikâhla evlenen kişi cinsel ilişkiden önce karısını boşar veya kadın ölürse, bu kadının başka kocadan olan kızı ile evlenebilir. Cinsel ilişkiden sonra üvey kızla evlenmek ise haramdır kanaatine varmışlardır ki, nassların zahirinde de bu hüküm açıkça gözükmektedir.

Ancak burada İslâm alimleri arasında farklı içtihatlarla sebep olan, rebîbenin haram olma şartlarının da açıklanması gerekir. Çünkü ayette geçen “*fî hucûriküm*” ve “*dehâltüm bihinne*” ifadelerinin birer şart mı, yoksa ekseri var olan bir durumun ifadesi mi olduğu tartışılmıştır. Bu tartışmaları iki başlık altında ele alabiliriz.

1) Kızın Annesi ile Zifafın Gerçekleşmesi

Üvey kızın annesiyle zifafa girmenin, bu kızı babasına haram kıldığı konusunda İslâm Hukukçularının icmaı vardır. Bu hükmün delili, ayette geçen “*ellâtî dehâltüm bihinne*” yani “*gerdeğe girdiğiniz kadınlar*” ifadesidir²³⁹. Ancak zifaftaki bu “*duhul*” ifadesinin hakiki anlamda cinsi münasebet mi, yoksa cinsi mübaşeret, dokunma ve bakma anlamlarını da içine alan umumi bir kelime mi, olduğunda ihtilaf vaki olmuştur²⁴⁰.

Bazı fıkıhçılar, kocaya üvey kızın haram olması için kadına duhulden maksadın hakiki cinsel ilişki olduğunu ifade ederken, Hanefî hukukçuları kadının mahrem yerine bakma ve şehvetle dokunmayı da duhul anlamında almışlardır. Cinsel ilişki veya dokunma olmadan ölen veya ayrılan kadının kızı ile evlenmek ise, kocaya haram olmaz demişlerdir²⁴¹.

Burada tartışılan diğer bir konu da, zifaktan önce kadının ölmesinin, hakiki duhul anlamına gelip gelmeyeceğidir. Ölümün gerçek duhul anlamına gelip gelmeyeceği hakkında söylenenleri iki madde altında toplayabiliriz.

²³⁸ Remlî, *Nihayetü'l-muhtac*, 275 ; Nevevî, *el-Mecmû'*, XVII; 323 ; Merdâvî, *el-İnsâf*, VIII, 115 ; Aynî, *el-Binaye*, IV, 510.

²³⁹ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 486 ; Kâsânî *el-Bedâi'*, III, 414 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 215.

²⁴⁰ İbni Rüşt, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, 28 ; Hınn, *Yöntem Tartışmaları*, 439.

²⁴¹ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 473 ; Âbâdî, *Şerhu Bidayeti'l-müctehid*, III, 1303-1303 ; Bilmen, *Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 92 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 216.

a- Bir görüşe göre ölüm, gerçek anlamda “*duhul*” anlamına gelir. Çünkü ölüm, mehir, iddet ve miras gibi bir takım hukûkî hükümleri gerektirmektedir. Bu nedenle duhulden önce ölen kadının kızı ile kocası evlenemez²⁴².

Zeyd b. Sabit ve bazı hanbelî fıkıhçıların tercihlerine göre ise, kadının mehirini tamamlama ve iddet bekleme konusunda ölüm, cinsel ilişki anlamındadır. Ancak rebibe’yi haram kılmada ise hakiki duhul gerekir²⁴³.

b- Diğer görüşe göre ise, ölüm gerçek “*duhul*” anlamına gelmez. Çünkü ayette, annesine duhul şartıyla üvey kız haram kılınmıştır. Ayetin zahiri bunu gerektirir. Nass zayıf kıyasla terk edilemez. Bu sebeple duhulden önce ölüm de boşama gibi üvey kız haram kılmaz. Şafî, Mâlik, Sevrî ve Evzaî gibi bir çok ilim ehlinin tercihleri de budur²⁴⁴.

2) Üvey Kızın Babanın Bakımında Kalması

Üvey kızın babaya haram olması için babanın bakımında kalmış olması hakkında yapılan tartışmaları da ikiye ayırabiliriz.

a- Bir gurup, ayetin zahirî anlamından hareketle üvey kızın babaya haram olması için mutlaka babanın terbiyesinde ve yanında olması gerekir kanaatine varmışlardır. Bu düşünceyi savunanların başında Ali b. Ebi Talib, İbni Hazm ve İmam Mâlik’i sayabiliriz. Özellikle zahirî ulemasının savunduğu bu görüşe göre kocanın himayesinde büyümeyen üvey kız ile evlenmede bir sakınca yoktur²⁴⁵. Bu görüşlerini şu delillerle te’vid etmişlerdir.

1- Ayette geçen “*fî hucûriküm*” ifadesi durumu beyan eden bir sıfat değil, bir kayıt ve bir şarttır. Yani “*evinizde ve terbiyenizde kalan üvey kızlarınız*” anlamına gelir. Bu da yanınızda olmayan üvey kızlarla evlenmenizden bir sakınca olmadığını gösterir²⁴⁶.

2- Mâlik b. Evs’den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

²⁴² Merdavî, *el-İnsâf*, VIII, 116 ; Nevevî, *el-Mecmû*’, XVII, 321.

²⁴³ Nevevî, *el-Mecmû*’, XVII, 321 ; İbnu’l-Kayyim, *Zâdu’l-meâd*, V, 227 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 216.

²⁴⁴ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 473 ; Kâsânî, *el-Bedâi*’, III, 414 ; Merâ’î, *Gayetü’l-muntehâ*, (Zeydan, *el-Mufasssal*’dan naklen), III, 31 ; VI, 216.

²⁴⁵ İbni Hazm, *Muhalla*, IX, 144 ; Nevevî, *el-Mecmû*’, XVII, 322.

²⁴⁶ Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, X, 28-29 ; İbnu’l-Kayyim, *Zâdu’l-meâd*, V, 228 ; Sâbık, *Fıkhu’s-sünne*, II, 364 ; Zeydan, *Mufasssal*, VI, 214 ; Hinn, *Yöntem Tartışmaları*, 439.

-“Bir karım vardı. Vefat edince üzüldüm. Ali b. Ebi Talib ile karşılaşınca”, -
 “Neyin var?” diye bana sordu. Ben de: -“Karım öldü” dedim. Bunun üzerine : -“Kızı
 var mıydı?” diyence; -“Evet. Taif’te bir kızı var” dedim. Hz. Ali: -“onunla evlen” dedi.
 Ben de: “yanınızda kalan üvey kızlar” ayeti ne olacak? dedim. Ali: -“o senin yanında
 değil ki. Ayet yanında olanı haram kılmıştır” dedi²⁴⁷. Alimlerin bir çoğu bu rivayeti,
 senesinde yer alan İbrahim b. Ubeyd adlı kişinin bilinmemesi gerekçesiyle reddetmiştir.

b- İslâm hukukçularının çoğu, üvey kızın babaya haram olmasında zahiri
 alimlerinin ileri sürdüğü “*babanın yanında bulunma*” şartını kabul etmediler. Bunlara
 göre üvey kız ister babanın yanında kalsın, ister kalmasın, annesiyle cinsel binleşme
 vaki olduğu takdirde kocaya haram olur²⁴⁸. Görüşlerini de şu delillerle te’yid ettiler:

1- Ayette geçen “*fî hucûriküm*” ifadesi genel bir durumun, vakıanın
 yansıtılmasıdır, bir şart değildir. Buna benzer örnekler Kur’an-ı Kerîm’de bir çok yerde
 mevcuttur. Mesela: “*Kölelerinizden hür olmak için bedel vermek isteyenlerin, onlarda
 bir iyilik görürseniz, bedel vermelerini kabul edin*”²⁴⁹, “*Çocuklarınızı açlık korkusundan
 dolayı öldürmeyin*”²⁵⁰ ve “*Ey İnananlar! Faizi kat kat alarak yemeyin*”²⁵¹ ayetlerinde de
 buna benzer galip olan durumun ifade edilmesi söz konusudur. Dolayısıyla ayetin
 anlamı “*genellikle yanınızda kalmakta olan üvey kızlarınız size haram kılındı*”
 demektir. Ayrıca bu ifade ile kızların, üvey babalarının yanında kalmaları, onlarla
 beraber oturmaları, yemek yemeleri ve sefere çıkmaları gibi hallerine de cevaz
 verilmektedir²⁵².

2- Ayette geçen “*eğer onlara dokunmadıysanız, üzerinizde bir günah yoktur*”
 ifadesi; ister evde, ister vesayetinde, isterse başka bir yerde olsun, her halükârda cinsel
 ilişki vaki olan kadınların kızlarıyla evlenmenin kocaya haram olduğunu gösterir.
 Odasında olmadığı durumda kızla evlenmenin helal olduğunu ayet belirtmiyor. Eğer
 haram kılmada sadece evde olmayı yeterli görürsek, o zaman cinsel ilişkide bulunma

²⁴⁷ Sâbık, *Fıkhu’s-sünne*, II, 346 ; (Adevi, bu rivayetin Abdurrazzak’ın Musannefinde ibni
 Cüreyc’den nakledildiğini zikrediyor. Adevi, *Ahkâmu’n-nisa*, III, 95.)

²⁴⁸ İbni Hazm, *el-Muhalla*, IX, 144 , Zerkeşî, *Şerhu’z-zerkeşî*, V, 152

²⁴⁹ Nur 24 / 33.

²⁵⁰ İsra 17 / 31

²⁵¹ Ali İmran 3 / 130.

²⁵² Cessas, *Ahkâmu’l-Kur’an*, III, 70-72 ; Kâsânî, *el-Bedâi’*, III, 418 ; İbnu’l-Kayyim, *Zâdu’l-
 meâd*, V, 227-228 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 214-215 ; Sâbık, *Fıkhu’s-sünne*, II, 346 ; Adevi,
Ahkâmi’n-nisa, III, 94.

haline ne dememiz gerekir? O halde ayetteki durum ekseriyeti ifade için zikredilmiştir²⁵³.

İslâm Hukukunda hısımlıkla haram olanlar, neseb ve emzirmeden dolayı da haram olurlar. Bu sebeple erkek için gerdeğe girdiği karısının sütten olan üvey kızı ile evlenmesi de haram kabul edilmiştir. Üvey kızın fûrûunun hurmeti ise icma ile sabit olmuştur²⁵⁴.

Üvey kızın babaya haramlığı, Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnamesinde de “zevce nin kızları, evlat ve ahfadının kızları memnudur. Ancak zevce ye takarrub (halvet veya cima) gerekir” şeklinde ifade edilmiştir²⁵⁵.

Bugün ülkemizde uygulanmakta olan pozitif hukukta evliliği sona erdiren bir durum ortaya çıktıktan sonra kayın hısımlığı da sona ereceğinden, üvey evlatla üvey anne veya üvey baba arasında hukuken bir evlilik engeli görülmemiştir. Ancak ailenin iç barışı ve ahlâkî telakkiler dikkate alınarak fiilen böyle bir uygulama mevcuttur. Değişen toplum şartları ve ahlak anlayışlarıyla beraber bu uygulamaya da son verilmesi gerektiği bazı hukukçular tarafından ileri sürülmektedir²⁵⁶.

4. Gelin - Kayınpeder Hısımlığı

a. Tanımı

Türkçede kullandığımız “Gelin”, fikhî kaynaklarımızda Arapça tabiriyle “*halîletü’l-ibni*” ve çoğul olarak “*halâilü’l-ebnâ*” şeklinde geçmektedir. Kocasına da “*halîl*” ismi verilmiştir. Dolayısıyla “*halîle*”, eş, hanım demektir. Ayette geçen “*halâil*” de “*halîle*”nin çoğuludur. Bu sebeple ayetteki “*halâilu ebnâiküni*” ifadesi “*ezvâci ebnâiküm*”, yani oğullarınızın hanımları demektir. Eşlerden her biri diğerine helal kılındığı için kelimenin sözlük anlamına uygun olarak bu isimle anılmışlardır²⁵⁷. Eşin babasına da “*kayınpeder*”, “*kayınbaba*” veya “*kaynata*” gibi ünvanlar verilmiştir.

²⁵³ Cessas, *Ahkâmu’l-Kur’an*, III, 71 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 215 ; Ebu Zehra, *Ahvâlü’s-sahsiyye*, 570 ; Kâlisi, *Ahkâmu’l-usre*, 201.

²⁵⁴ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 476 ; Kâsânî, *el-Bedâi’*, III, 428 ; Nevevî, *el-Mecmû’*, XVII, 321 ; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 84-85 ; Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 93 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 214.

²⁵⁵ HAK., 20. Mad. ; Çeker, *Hukuki Aile Kararnamesi*, 20.

²⁵⁶ Öztan, *Aile Hukuku*, s. 79 ; Zevkililer, *Aile Hukuku*, 327 .

²⁵⁷ İbni Manzûr, *Lisanu’l-arab*, XI, 164 ; İsfahânî, *el-Müfredât*, s. 183 ; Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi’l-Kur’ân*, V, 113 .

“*Oğulun hanımı*” ifadesinin kapsamına gelince, hem erkek oğulların hanımları hem de kızların oğullarının hanımları ve bunların aşağı doğru fûrûları bu ifadenin kapsamı içerisine girmektedir. Nitekim Peygamber efendimiz (s.a.v.) kızının oğlunu da oğul diye isimlendirmiştir²⁵⁸. Nesebeden olan oğulun hanımına gelin dendiği gibi emzirmeden olan oğulun hanımları da gelin kapsamındadır²⁵⁹.

Fıkîhî bir terim olarak halîle, evlilik akdi ya da cariyelik yolu ile bir erkeğe helal kılınan kadın diye de tarif edilmiştir²⁶⁰.

b. Evlenme Engeli Oluşturması ve Delilleri

İslâm Hukuku, babasının nikâhladığı kadınla oğulun evlenmesini ebediyyen yasakladığı gibi, boşanma veya kocanın ölümüyle evlilik fiilen sona erse bile gelin ile kayınpederin evlenmelerini de ebediyyen yasaklamıştır. Bu hükmün delili de Nisa suresinde geçen “*ve kendi sulbünüzden gelen oğullarınızın eşleri de size haram kılındı*”²⁶¹ ayetidir.

Ayette sadece öz oğulların hanımları ifade edilmiştir. Fakat kız tarafından olan oğullar, süt emmeden husule gelen evlatlar ve bunların fûrûlarının hanımları ise icma ile tahrim kapsamına alınmıştır. Çünkü torunlar için de evlat tabiri mecazî olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle oğulun hanımının haramlığındaki hikmet elbette torunlar için de geçerli olacaktır²⁶².

Kocası ile cinsel birleşmede bulunsun veya bulunmasın gelin, babaya haram olduğu gibi babanın usulüne de haramdır. Çünkü baba ifadesi, anne ve baba tarafından bütün dedelere şamildir. Şafii’nin görüşü de budur²⁶³.

Kocasıyla cinsel birleşme olmadan boşanan bir gelinin dedelere haramlığı İslam alimlerinden ‘Ata’ya sorulduğunda ‘Ata: -“bunun mürsel olduğunu”, nasslarda açıkça belirtilmediği için haram olması gerektiğini ifade etmiştir.²⁶⁴

²⁵⁸ Buhârî, *Nikâh*, 24.

²⁵⁹ Adevi, *Ahkâmî’n-nisâ*, III, 101.

²⁶⁰ Yazır, *Fıkıh İstılahları Kâmusu*, II, 200 ; Bilmen, *İstılahatı fıkıhyıye Kâmusu*, II, 5 ; Erdoğan, *Fıkıh Terimleri Sözlüğü*, 137.

²⁶¹ Nisa 4 / 23.

²⁶² Kâsânî, *el-Bedâi’*, III, 419 ; İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 474 ; Nevevî, *el-Mecmû’*, XVII, 322 ; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 84-85 ; Zeydan, *el-mufasssal*, VI, 218.

²⁶³ Beyhâkî, *Ma’rifetü’s-sünen*, X, 99.

²⁶⁴ Adevi, *Ahkâmî’n-nisâ*, III, 100.

Babaya gelinin haram olması için gelinle kocası arasında cinsel birleşme vuku bulma şartı yoktur. Çünkü nass şart ile kayıtlanmamıştır. Haram olmanın hikmeti de böyle bir şartı gerektirmez. Zira sahih bir nikah cinsel birleşmenin sebebidir. Sebep müsebbebin yerine ihtiyati olarak geçmiştir²⁶⁵.

Ayette geçen “*min eslabiküm*” ifadesindeki “*sulb*” kelimesi hakkında müctehidlerin görüşlerini ikiye ayırabiliriz.

1- Bazıları, tahrir ayetinde zikredilen “*Sulb*” kelimesinin bir özelliği beyan etmek için kullanıldığını belirtmişlerdir. Bu durumda ayetin anlamı, “*ancak omurganızdan olan çocuklarınızın hanımları size haram kılındı*” demek olur. Bu durumda evlat edinme gibi süt çocukları da, “*oğullarınızın hanımları*” kapsamı dışında bırakılmıştır. İbnu’l Kayyim el-Cevziyye de bu görüşü benimsemiştir. “*Neseben haram olan sütten de haram olur*” hadisine gelince, bu görüşün sahipleri: “o bizim delilimizdir. Çünkü baba ve oğulların hanımları sıhriyyetten dolayı haramdır, nesebden dolayı değil. Halbuki süt emmeyi Hz. Peygamber nesebe hasretmiştir” derler²⁶⁶.

2- Bazıları ise “*Sulb*” kelimesinin dağıtma, bölüm, kısım anlamına geldiğini belirtmişlerdir. Bu durumda ayet: “*çocuğun bazan neseb’den, bazan da emzirmeden*” olabileceğini gösterir. Buna göre “*oğulların hanımları*” hem neseb, hem de emzirmeden olanları kapsamına almaktadır. Ebu Hanîfe, Şafiî, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel bu görüştedir. Ayeti bu şekilde yorumlamaya da “*Neseben haram olan, sütten de haram olur*” hadisini delil getirmişlerdir. Öyle ise süt oğulun eşi veya cariyesi ile evlenmek de haramdır. Buna göre “*eslab*” kelimesiyle çocuk edinme fiili ayetin kapsamı dışında bırakılırken, süt çocukları hükme dahil edilmiştir²⁶⁷.

Üvey oğulun hanımı ve evlatlıkların hanımları ile oğulun babası arasında haramlığı gerektiren bir durum yoktur. Bunlar neseb veya emzirme vuku bulmayan yabancılar olduğu için ayette geçen “*bunun dışındakiler size helal kılındı*” kapsamındadırlar. Evlatlık edinme başka nasslarla yasaklanmıştır. Yeri geldiğinde ayrıca ele alınacaktır²⁶⁸.

²⁶⁵ Kâsânî, *el-Bedâi*, III, 416 ; Nevevî, *el-Mecmû*, XVII, 322 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 218.

²⁶⁶ İbnu’l-Kayyim, *Zâdu’l-meâd*, IV, 14. (a.e., V, 230) ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 217.

²⁶⁷ Kâsânî, *el-Bedâi*, III 427 ; Nevevî, *el-Mecmû*, XVII, 322-323 ; İbnu’l-Kayyim, *Zâdu’l-meâd*, IV, 14. (V, 230) ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 217 ; Serîti, *Ahkâmu’l-usre*, 173.

²⁶⁸ Bilmen, *İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 98 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 219.

Osmanlı Hukuk-i Âile Kararnamesinde de bu haramlık, “*erkeğin evlat ve ahfadının kadınları ebediyyen memnudur*” şeklinde ifade edilmiştir²⁶⁹.

Gelinle kayınpeder arasında böylesi bir evlenme engelinin getirilmesinde bir takım hikmetlerin olduğu da malumdur. Zira birbirinden boşanan çiftler, pişman olup tekrar yeni bir nikâhla geri dönmek isteyebilirler. Ancak buna fırsat bulamadan gelinin kayınpederiyle evlenmesi, ailevi huzursuzluklara ve kavgalara sebep olabilir. Bu da sıla-i rahimin kesilmesine neden olur. Aile saadetini teminat altına almak ve başka bir haramın işlenmesine engel olmak açısından böyle bir evlilik engelinin konması, aklen de gerekli gözükmetedir²⁷⁰.

B. GEÇİCİ EVLENME ENGELİ BULUNAN HISIMLAR

Bazı evlenme engelleri vardır ki bunlarda, evlenme engelinin ortadan kalkmasıyla evlilik yasağı da sona erer. Bunlara geçici evlenme engeli olan hısımlar veya sıhrî civar hısımlar diyoruz. Bu akrabalardeki evlenme engeli, daha öncekilerde gördüğümüz gibi sürekli bir evlenme engeli değildir. Evlenme engelinin bağlandığı sebeplerin ortadan kalkmasıyla evlenme engeli de sona erer. İslâm Hukukunda birbirine neseb, süt emme veya hısımlık yoluyla yakınlık bağı bulunan kişilerin aynı nikâh altında birleştirilmesine “*mahremler arasını cem etme*” adı verilmektedir.

Mahremlerin aynı nikâhta cem edilmesinde hurmetin olup olmadığını belirlemek için genel kural şudur. “*İki kadından her hangi biri erkek farz edildiği takdirde, nikahları bir birlerine haram olan kadınların cem edilmesi de haramdır*”. Evlenilen kadının kız kardeşleri, hala ve teyzeleri ile iki hala ve iki teyze bu ifadenin sınırları içersine girmektedir²⁷¹.

Bunlarla sürekli evlenme engeli oluşmadığı için fikhî kaynaklarımızda daha önce açıklamaya çalıştığımız dört sınıf hısımdan ayrı olarak ele alınmışlardır. Ancak hukûkî bir evlilik akdi neticesinde evlenilmesi yasak olan hısımlar arasında yer aldıklarından dolayı konumuz sınırları kapsamına girmektedirler. Bu sebeple bu akrabaların da hurmet oluşturma durumlarını burada ele alacağız.

²⁶⁹ HAK., 19. Mad. ; Çeker, *Hukuk-i Aile Kararnamesi*, 20.

²⁷⁰ Kâsânî, *el-Bedâi'*, III, 419 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 218.

²⁷¹ Behûti, *Keşşafu'l-kına'*, V, 76-77 ; Kâsânî, *el-Bedâi'*, III, 429 ; Sâbık, *Fıkhu's-sünne*, II, 360 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 279.

1. Kadının Kız Kardeşleri İle Oluşan Hısımlık

a. Tanımı

Kadının kız kardeşinden maksat, kişinin sahih nikâhla evlendiği kadının nesep veya emzirme yoluyla olan hür veya cariyeye kız kardeşleridir ki, bunlara dilimizde “*baldız*” adını veriyoruz²⁷².

Akit veya cariyeye edinme yoluyla da olsa mahrem kızlardan her birinin kocası, bu evlenme akdi veya cariyelik hukuku ortadan kalkıncaya kadar diğer kız kardeşlerle aralarında evlenme engeli bulunan hısımlıktadırlar²⁷³.

b. Evlenme Engeli Oluşturması Ve Delilleri

İki kız kardeşi aynı nikâhta birleştirme cahiliyye döneminde meşrû bir adetti. Kur’ân-ı Kerîm bu cahiliyye adetinin kaldırıldığını “*İki kız kardeşi cem etmeniz de size haram kılındı*” ifadeleriyle belirtmiştir. Ayette iki kız kardeş tabiri mutlak olarak geçmektedir. Bu sebeple ilim ehlinin çoğu kız kardeşlerin nesepten veya emzirmeden olmaları ile hür veya köle olmaları arasında bir fark olmadığı kanaatine varmışlardır. İster bir anne babadan, isterse babaları bir veya anneleri bir olsun hepsi ayetin kapsamına dahildir²⁷⁴.

Cahiliyye döneminde meşrû olan bu adetin kaldırılışına dair Hz. Peygamberden rivayet edilen hadisler de mevcuttur. Dahhak b. Feyruz ed-Deylemî babasından şöyle naklediyor: “*Peygamber’in (s.a.v.) yanına geldim. Dedim ki: “Ey Allah’ın Resûlü! Ben nikahımda iki kız kardeş olduğu halde müslüman oldum.” Resûlüllah (s.a.v.) bana : - “Dilediğini seç, diğerini boşa” dedi. Farklı bir tarikle de rivayet edilen bu hadis için Tirmizî “hasendir” ifadesini kullanmıştır. Ayrıca hadis Ebû Dâvud ve İbni Mâce’nin Sünen’lerinde de rivayet edilmiştir*²⁷⁵.

İslâm alimleri, mahremleri aynı nikâhta birleştirme konusunda genel bir kural belirlemişlerdir ki o da şudur: “*Biri erkek farz edildiği takdirde diğeriyle evlenmesi caiz olmayan kadınların aynı nikâhta birleştirilmeleri yasaktır*”. Buna göre iki kız kardeşten

²⁷² Behûtî, *Keşşâfu’l-kınâ*, V, 74 ; Kâsânî, *el-Bedâi*, III, 429 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 279 ; Ebu Zehra, *Ahvâlü’s-şahsiyye*, s. 86 ; Hallaf, *Ahvâlü’s-şahsiyye*, 52.

²⁷³ *el-Mevsû’atü’l-fikhiyye*, XXXVII, 208.

²⁷⁴ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 489 ; İbni Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 132 ; Kâsânî, *el-Bedâi*, III, 429 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 279.

²⁷⁵ Tirmizî, *Nikâh*, 34 ; Ebu Dâvud, *Nikâh*, 25 ; İbni Mâce, *Nikâh*, 39 ; Rudânî, *Cem’ul-fevâid*, II, 251.

hangisi erkek farz edilse edilsin, diğeri ile evlenmesi yasaktır. O halde aynı nikahta birleştirilmeleri de haramdır. Yine iki amca veya iki dayı kızlarının bu ifadeye göre aynı nikâhta birleştirilmelerine cevaz verilmiştir. Fakat, “*kızlardan biri erkek farz edildiğinde diğeri ile evlenmesi uygun görülmezken, ikincisi erkek farz edildiğinde evlenmeleri uygun düşüyorsa bu durumdaki kızların aynı nikâhta birleştirilmeleri de caiz görülmüştür*”. Gelin ile kayınvalidenin aynı nikâhta birleştirilmesi, neseb veya emzirmeden olan kızlar ile üvey validelerin aynı nikâhta birleştirilmeleri de caiz görülmüştür²⁷⁶.

Bu deliller ışığında İslâm alimlerinin çoğu iki kız kardeşi aynı nikâh altında cem etmenin sıla-i rahîmi kesme illetine binaen haram olduğu kanaatine varmışlardır. Ancak evlenilen kızın ölmesi veya boşanmasıyla gerekli iddet müddetinin tamamlanmasından sonra kız kardeşi ile evlenmekte bir sakınca yoktur²⁷⁷.

Amca ve dayı kızları arasında akrabalık olmasına rağmen aynı nikâhta cem edilmeleri caizdir. Ancak mekruh olması konusunda da Ahmed b. Hanbel'den bir rivayet mevcuttur²⁷⁸.

Birlikte nikâhlanmaları haram olan kadınların aynı veya farklı nikâhlarla cem edilmeleri durumlarında bakılır. Eğer ayrı ayrı nikâh yapılmışsa önce nikâhlananın nikâhı sahih olur. İkinci nikâhla evlenenin nikâhı fâsit olur ve kocasından ayrılması gerekir. Boşamaya ihtiyaç duyulmadığı gibi miras ve mehir de tahakkuk etmez. Şayet mahremlerin nikâhları birlikte kıyılır veya hangi nikahın önce kıyıldığı belirlenemezse, her iki kadının da nikâhları fâsit olur ve ayrılmaları gerekir. Veya aynı nikâhla cem edilen iki kadından birinin daha sonra erkeğin mahremi olduğu anlaşılrsa, mahrem olan kadının nikâhı bâtil olur, diğेरinin nikâhı ise sahih olur²⁷⁹.

Karısının üzerine kaynanasını alıp onunla cinsel ilişkide bulunan kimseye karısı haram olur. Her ikisini de boşaması gerekir. Ve bunlarla bir daha ebediyen evlenemez. Ancak annesiyle cinsel ilişki olmadan anne ayrılırsa karısı kendisine haram olmaz²⁸⁰.

²⁷⁶ Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 101 ; Ebu Zehra, *Ahvâlu's-şahsiyye*, 85.

²⁷⁷ Kâsânî, *el-Bedâi'*, III, 429 ; Nevevî, *el-Mecmû'*, XV, 379 ; İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 490 ; Serîti, *Ahkâmü'z-zevâc*, 90.

²⁷⁸ İbni Teymiyye, *Fetâvâ*, XXXII, 72.

²⁷⁹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 85-86 ; İbni Teymiyye, *Fetâvâ*, XXXII, 76 ; Sabık, *Fıkhu's-sünne*, II, 361 ; Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 101-102 ; Zehra, *Ahvâlu's-şahsiyye*, s. 87.

²⁸⁰ Muvatta, *Nikâh*, 22-23.

Yahudi Hukukunda iki kız kardeşle evlenme önceleri meşru iken, bu hukuk daha sonraları nesh edilmiştir²⁸¹.

Bu hısımlık, Osmanlı Hukuki Aile Kararnamesinde de: “*Neseb veya emzirme yönünden birbirinin mahremi olan iki kadını nikahta cem memnudur. Kız ile üvey valide cem edilebilir*” şeklinde ifade edilmiştir²⁸².

Türk pozitif hukukunda sadece usûl ve fûru’ hısımlığı evlenme engeli olarak kabul edilmiş, sıhrî civar hısımlığı evlenme engeli olarak kabul edilmemiştir. Yine Türk Pozitif Hukuku tek evlilik esasına dayandığı için aynı anda iki kadınla evlilik konusundan söz edilmemiştir. Ancak boşanan bir kız kardeşin iddet beklemesine gerek duyulmadan ikinci kız kardeşle evlenilmesinde de bir beis görülmemiştir²⁸³.

c. Süt Kız Kardeşlerin Aynı Nikâhta Birleştirilmesi

Nesebden dolayı mahrem olanların aynı nikahta birleştirilmesi haram olduğu gibi, emzirmeden dolayı mahrem olanların da aynı nikâh altında birleştirilmelerinin haram olduğu konusunda ilim ehlinin çoğu ittifak etmiştir²⁸⁴.

Ancak, İbni Teymiyye ve onun talebelerinden İbnu’l Kayyim el-Cevziyye, bu konuda yasaklayıcı bir nass bulunmadığı gerekçesiyle emzirmeden dolayı mahrem olanların cem edilmesini caiz görmüşlerdir. Bunlara göre emzirmede, nesebden dolayı mahrem olanlarda olduğu gibi sıra bağlarından, miras ve nafaka gibi durumlar yoktur. Dolayısıyla “*sıla-i rahimi kesme illeti ortada bulunmadığı için süt kız kardeşlerin aynı nikâhta birleştirilmesinde bir beis yoktur*” görüşünü savunmuşlardır²⁸⁵.

d. İddet Bekleyen Kadının Kız Kardeşi İle Nikâh

Boşanmış kadının iddet müddeti içerisinde iken kız kardeşi ile nikâh akdi yapıp yapılamayacağı konusu da İslam hukukçularını meşgul etmiştir. Bu konuda yapılan tartışmalar boşanma ric’î veya bâin talakla yapılması halinde hükmün değişip değişmeyeceği üzerinde yoğunlaşmıştır. Boşanmış olan kadının “*ric’î*” veya “*bâin*”

²⁸¹ Döndüren, *İslâm Hukûku*, 242.

²⁸² HAK, 16. Mad. ; Çeker, *Hukuk-i Âile Kararnamesi*, 10.

²⁸³ Tekinay, *Türk Aile Hukuku*, 76.

²⁸⁴ Bilmen, *Istilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 101.

²⁸⁵ İbni Teymiyye, *Fetâvâ*, XXXII, 67 ; İbnu’l-Kayyim, *Zâdu’l-meâd*, V, 227-228 ; Ebu Zehra, *Ahvâlü’ş-şahsiyye*, 86.

talakla boşanmış olması ve bunlara bağlı olarak iddet bekleme zorunluluğu farklı içtihatların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Buna göre:

1- Kadının ölmesi, cinsel birleşmeden veya halvetten önce boşanmış olması durumlarında, ölen veya boşanan kadının kız kardeşiyle iddet beklemeden evlenmekte bir sakınca yoktur²⁸⁶.

2- Kadın “*ric’î*” talakla boşanmış ve cinsel birleşme veya halvet meydana gelmişse bütün İslâm hukukçularının ittifakıyla iddeti sona ermeden üzerine ikinci bir kız kardeşiyle evlenmek caiz değildir. İddet, cinsel birleşme ile vacip olduğu gibi halvetle de vacip olur. İddetin olduğu yerde eski nikâh hükmen baki olduğu için yeni nikâh sahîh olmaz. “*Ric’î*” talak geri dönüşü mümkün olan bir boşanmadır. Bu sebeple kesin ayrılık vuku bulup bulmadığı belli olmadığından ikinci bir kız kardeşle nikâhın yapılamayacağı konusunda icma vardır²⁸⁷.

3- “*Bâin*” talakla boşanan kadının kız kardeşi ile evlenmek için hurmetin devam edip etmediği konusunda ise alimler ihtilaf ettiler:

a- Bir guruba göre karısını bâin talakla boşayan bir kimsenin boşadığı kadının iddeti bitmeden kız kardeşi ile evlenmeye hakkı yoktur. Çünkü iddet esnasında nikâh akdi iddet bitinceye kadar hükmen bakidir. Nikâh baki olduğu müddetçe hurmet devam eder. İddet müddetince kadına iddet nafakasının verilmesi bunun delilidir. Bu görüşü İbni Abbas, Said b. Müseyyeb, Zeyd b. Sabit, Mücahid, Nehaî, Süfyan-ı Sevrî, Hanefiler ve Ahmed b. Hanbel savunmuştur²⁸⁸.

b- İkinci guruba göre ise bâin talakla boşanan kadının kız kardeşini iddetin bitmesini beklemeden nikâhlamak caizdir. Bunlara göre haram kılınan, nikâhta araları cem edilenlerdir. Bâin talakla boşanan kadın ise erkeğin nikâhı altında değildir. Bu ancak cinsel birleşmeden önce boşanmış kadına benzer. Bu görüşü de Kasım b. Muhammed, Ebu Ubeyd, Şafîî, İbni Ebî Leyla, Mâlik ve İbni Munzir savunmuştur²⁸⁹.

²⁸⁶ Nevevî, *el-Mecmû’*, XVII, 333 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 285 ; Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 101.

²⁸⁷ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 489 ; İbni Teymiyye, *Fetâvâ*, XXXII, 67 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 285 ; Sâbık, *Fıkhu’s-sünne*, II, 361 ; Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 101.

²⁸⁸ Nevevî, *el-Mecmû’*, XVII, 3333 ; Sâbık, *Fıkhu’s-sünne*, II, 361.

²⁸⁹ Kâsânî, *el-Bedâi’*, III, 438-439 ; Nevevî, *el-Mecmû’*, XVII, 364-365 ; İbni Teymiyye, *Fetâvâ*, XXXII, 67-73 ; ‘Akk, *Mevsû’atü’l-fikhi’l-Mâlikî*, V, 301 ; Sâbık, *Fıkhu’s-sünne*, II, 361 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 285.

2. Kadının Hala Ve Teyzesiyle Oluşan Hısımlık

a. Hala ve Teyzenin Tanımı

Hala ve Teyze kelimeleri Türkçe’de kullandığımız kelimelerdir. Ancak burada Arapça asıllarını da belirtmek suretiyle yeniden tanımlanmalarında yarar vardır. Hala, Arapça “*amme*” fiilinden türemiş “*ammetün*” kelimesinin karşılığı, babanın kız kardeşine verilen isimdir²⁹⁰. Teyze ise, Arapça “*hâle*” fiilinden türetilen “*hâletün*” kelimesinin karşılığı olarak, annenin kız kardeşine verilen isimdir²⁹¹.

Fıkhî birer terim olarak, kişiyi doğuran kadının kız kardeşlerine teyze, babasının kız kardeşlerine ise hala denilmiştir. Aynı zamanda bunlara hakiki hala ve teyze denilmektedir. Annenin annesinin kız kardeşleri ve babanın babasının kız kardeşleri de mecazi hala ve teyzeler durumundadır²⁹². Hala ve teyze isimleri yöremizde birbirinin yerine de kullanılmaktadır.

b. Kadının Hala ve Teyzesi İle Oluşan Evlenme Engeli ve Delilleri

Kadının hala ve teyzesi ile aynı nikahta cem edilmesi hakkında Kur’an-ı Kerîm’de açık bir nass yoktur. Ancak bu konuda Hz. Peygamber’den bir çok rivayet nakledilmiştir. Buna göre:

1- Resûlullah’ın (s.a.v.) şöyle dediğini nakledilmiştir: “*Peygamber (s.a.v.) kadınla hala ve teyzesini aynı nikahta birleştirmeyi yasakladı*”²⁹³. Nevevî bu hadisin serhinde İbni Şihab’ın babanın hala ve teyzesini de hala ve teyze konumunda gördüğünü nakletmiştir²⁹⁴.

İslâm hukukçularının çoğu Ebu Hureyre’den nakledilen bu hadisin meşhur bir hadis olduğunu kabul etmişlerdir. Bu sebeple hadisin tahrir ayetini tahsis ederek hala ve teyzelerin aynı nikâhta birleştirilmelerinin haram olduğunu savunmuşlardır²⁹⁵.

²⁹⁰ İbni Manzur, *Lisanu’l-arab*, XI, 227.

²⁹¹ İbni Manzur, *Lisanu’l-arab*, XII, 423.

²⁹² İbnu’l-Arabî, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, I, 272 ; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, III, 175 ; Nevevî, *Şerhu’l-Müslim*, IX, 190-192 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 204.

²⁹³ Buhârî, *Nikâh*, 27.

²⁹⁴ Nevevî, *Şerhu’l-Müslim*, IX, 191.

²⁹⁵ Hınn, *Yöntem Tartışmaları*, 430-431.

2- Buhârî ve Nesâî'nin rivayet ettiğine göre: “*Peygamber (s.a.s.) kadının üzerine hala ve teyzesini nikâhlanmayı nehyetti*”²⁹⁶. Aynı anlamda Ebu Hureyre'den (r.a.) bir çok rivayet nakledilmiştir²⁹⁷.

3- Yine Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: “*Kadın, halasının üzerine nikahlanamaz, hala da kardeşinin kızı üzerine nikahlanamaz. Yine kadın teyzesi üzerine nikâhlanamaz, teyze de kız kardeşinin kızı üzerine nikâhlanamaz. Küçük büyüğün üzerine, büyük de küçüğün üzerine nikâhlanamaz*”²⁹⁸. Tirmizî bu hadis için hasen-sahih ifadesini kullanmıştır. Bununla beraber alimlerin çoğunluğunun bu hadisle amel ettiğini ve bu konuda aralarında ihtilafın bilinmediğini kaydetmiştir²⁹⁹.

Bu konuda Şafiî de (r.a.) şöyle diyor: “*Kadının hala ve teyzesi ile bir nikâh altında birleştirilmesinin haramlığı veya helallığı konusunda Kur'ân'da bir şey yoktur. Ancak Resûlullah'tan (s.a.v.) bu konuda gelen yasağı kabul edersek ona itaatin farziyeti sebebiyle bunun Allah'tan (c.c.) gelen bir yasaklama olduğunu kabul etmiş oluruz*”³⁰⁰.

Hala ve teyzeler ister hakiki hala ve teyze, isterse mecazi hala ve teyze olsun, iki mahremi cem etme yasağına dahil olduklarında alimler icma etmişlerdir³⁰¹.

Nesep veya emzirmeden dolayı mahrem olan hala ve teyzelerin cem edilmesi arasında fark yoktur. Çünkü neseben haram olanlar emzirmeden de haram olurlar. Şafiiler de bu görüştedir³⁰².

Hala ve tezeyi aynı nikahta birleştirmenin haramlığı konusunda genel prensip, iki kız kardeş konusunda zikrettiğimiz gibi “*biri erkek kabul edildiği taktirde birbiri ile evlenmeleri caiz olmayan kadınların cem edilmeleri de caiz değildir*” hükmü gibidir.

²⁹⁶ Buhârî, *Nikâh*, 27. ; Nesâî, *Nikâh*, 48

²⁹⁷ (Aynı anlamda Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet edilen bir hadis de : “*Kadın ile hala ve teyzesi aynı nikâhta cem edilmez*” şeklindedir. Buhari, *Nikâh*, 27 ; Muvatta, *Nikâh*, 20 ; Ebû Dâvud, *Nikâh*, 13 ; Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, VI, 174.

²⁹⁸ Ebû Dâvud, *Nikâh*, 13 ; Tirmizî, *Nikâh*, 31. [İbni Abbas'dan (r.a.) gelen bir rivayet de “*Nebi (s.a.v.) kadının hala ve teyzesi üzerine nikâhlanmasını yasakladı*” şeklindedir. (Tirmizî, *Nikâh*, 31.)]

²⁹⁹ Tirmizî, *Nikâh*, 31.

³⁰⁰ Şafiî, *el-Ümm*, V, 4 ; Hınn, *Yöntem Tartışmaları*, 432.

³⁰¹ Nevevî, *Şerhu'l-Müslim*, IX, 190-192 ; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 84-85 ; Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II 101.

³⁰² Behûtî, *Keşşâfu'l-kınâ*, V, 75 ; Kâsânî, *el-Bedâi'*, III, 439 ; Remlî, *Nihayetü'l-muhtâç*, VI, 278 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 282.

Ancak burada açıklanması gereken bazı hususlar vardır. Nikâhlar ayrı ayrı yapılmışsa önce yapılanın nikâhı sahih, ikincisi bâtil olur. Çünkü birinci nikâhla hurmet hasıl olmuş, üzerine yapılan nikâh fâsit hale gelmiştir. Hangi nikâhın önce kıyıldığı tespit edilemiyorsa kadınlardan birinin kendi rızasıyla ayrılması beklenir. Hiç biri ayrılmadığı taktirde hangisinin nikâhının bâtil olduğu bilinemediği için her ikisi de tefrik edilir, ayrılırlar³⁰³.

Hariciler, Şia'dan bazıları ve Osman el-Bettî hala ve teyzenin yeğenle aynı nikâhta birleştirilmesini caiz görmüşlerdir³⁰⁴.

Caferî mezhebinde meşhur olan görüşe göre hala ve teyzelerin yeğenleri üzerine ikinci eş olarak nikâhlanmaları caizdir. Ancak yeğenlerin hala ve teyzeleri üzerine nikah yapmaları, hala ve teyzelerin iznine tabidir. Yani önce kızlardan biri ile evlilik gerçekleşmiş ise üzerlerine hala ve teyzenin alınabilmesi için kızın iznine gerek yoktur. Ama önce hala veya teyze ile evlenilmişse yeğeni üzerine alabilmek için hala veya teyzenin izni gerekir. Bu görüşlerinin gerekçesini de "önce ayette erkeklere haram olanlar sayıldı sonra da iki kız kardeş belirtildi. Gerisi ise helal kılındı" şeklindeki ifadeye bağlamışlardır³⁰⁵.

c. İddet Bekleyen Kadının Hala Veya Teyzesi İle Nikâh

Kadının hala veya teyzesi ile iddet bekleme süresi içinde nikâhın yapılması, iki kız kardeşten biri iddet esnasında iken diğeri ile evlilik yapılması hükümleriyle aynıdır. Buna göre ileri sürülen görüşleri iki maddede özetleyebiliriz:

1- Kadın ölmüş, halvetten veya cinsel ilişkiden önce boşanmış ise, iddet bekleme gereği olmadığı için hala ve teyzesiyle hemen evlenmede bir sakınca görülmemiştir. Ancak ric'î boşamayla ayrılmışlarsa, koca ile evlilik bağının henüz sona ermemiş olması ve kadının tekrar geriye dönme ihtimali bulunması sebebiyle iddet esnasında hala ve teyzesi ile evlenmek caiz görülmemiştir³⁰⁶.

2- Bâin Talakla boşanmış olan kadının iddet müddeti içersinde hala ve teyzesi ile evlenme konusunda da iki görüş mevcuttur:

³⁰³ Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 284.

³⁰⁴ Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, V, 126 ; Hınn, *Yöntem Tartışmaları*, 430.

³⁰⁵ Seritî, *Ahkâmu'z-zevâc*, 90.

³⁰⁶ İbni Kudame, *el-Muğnî*, VII, 489 ; Nevevî, *el-Mecmû'*, XVII, 330-331.

a- Bazıları, evlilik sona erdiği ve geri dönüş mümkün olmadığı gerekçesiyle kesin boşamadan sonra boşanan kadının hala ve teyzesi ile evlenmede sakınca görmemiştir³⁰⁷.

b- Bazıları ise, kesin boşama olsa bile nikâh bağının hükmen devam ettiğini, bu sebeple de iddet bitmeden boşanan kadının hala ve teyzesi ile evlenmenin caiz olmadığı görüşündedirler³⁰⁸.

3. Mahremleri Birleştirme Konusunda Oluşan Diğer Maniler

İki veya daha fazla mahremin aynı nikâhta birleştirilmesi konusunda oluşan farklı maniler de ortaya çıkmıştır. Bu farklılıkları “*kadın ile üvey kızın aynı nikâhta birleştirilmesi*”, “*cariye olarak iki kız kardeşin birleştirilmesi*”, “*Hala ve Teyze Kızlarını Aynı Nikâhta Birleştirme*” ve “*İki Hala Veya İki Teyzeyi Aynı Nikâhta Birleştirme*” başlıkları ile ele alacağız.

a. Kadın İle Üvey Kızı Aynı Nikâhta Birleştirme

Mahremleri aynı nikahta birleştirme konusunda alimlerin ortaya koyduğu “*biri erkek kabul edildiği taktirde diğeri ile evlenmesi caiz olan kadınların aynı nikâhta birleştirilmeleri de caizdir*” genel prensibi bu konuda da ekseri alimler tarafından benimsenmiştir. Daha önce bu konunun delilleri geçtiği için burada tekrar etmeye gerek görmüyoruz.

Ancak kadın ile üvey kızının aynı nikâhta birleştirmenin caiz olduğuna dair rivayetler de mevcuttur. Bu sebeple sıla-i rahimi kesme ihtimalinden dolayı bu nikâhı kötü görmekle beraber “*bunun dışındakiler size helal kılındı*” kapsamında caiz görenler de vardır İbni Ebî Leyla bu görüşü çirkin görürken bunların dışındaki fakihlerce caiz görülmüştür. İbni Kudâme de caiz olduğu görüşünü benimsemiştir³⁰⁹.

Buhârî’nin rivayetine göre Hz. Ali’nin torunu Hasan, amcasının iki üvey kızını bir gecede aynı nikâh altında birleştirmişti. Cabir b. Zeyd bunu, sıla-i rahîmi kesme ihtimalinden dolayı kötü gördüğünü, fakat “*bunun dışındakiler size helal kılındı*” kavbinden dolayı da haram saymadığını söylemiştir³¹⁰.

³⁰⁷ İbni Kudame, *el-Muğnî*, VII, 489-490 ; Kâsânî, *el-Bedâi*’, III, 438-439.

³⁰⁸ İbni Kudame, *el-Muğnî*, VII, 489-490 ; Kâsânî, *el-Bedâi*’, III, 438-439.

³⁰⁹ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 498 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 281.

³¹⁰ Buhârî, *Nikâh*, 24 ; Şevkânî, *Neylû’l-evtâr*, VI, 175.

Yine Buhârî'nin ifadesine göre: “*Abdullah İbni Cafer, Ali'nin kızı ve karısını cem etti*”³¹¹ şeklinde bir rivayet mevcuttur. Şevkânî bu rivayeti açıklar mahiyette Abdullah İbni Cafer'in, Ali'nin karısı Leyla binti Mes'ûd ile birlikte hem kızı Zeynebi, hem de Ümmü Gülsümü nikâhladığını ve İbni Sa'dın da bunu açıkladığını zikretmiştir³¹².

b. Cariye Olarak İki Kız Kardeşi Bir Nikâhta Birleştirme

İslâmın doğuşu ve yayılması sırasında cahiliyyeden kalma bir adet olarak uygulanmakta olan kölelik hukuku bugün ortadan kalkmıştır. İslam köleliği kendisi icad etmemiştir. Ancak kucağında bulduğu kölelik hukuku ile ilgili olarak köleliği ortadan kaldırmaya yönelik bazı hukuki tedbirler getirmiştir. Bu amaçla bu konuda hukuk kitaplarımızda belirtilen görüşleri ifade etmemizde yarar vardır.

Osman b. Affan'a (r.a.): “*bir adam, iki kız kardeş olan cariyeyi himayesinde bulundurabilir mi?*” diye sorulduğunda Osman şöyle cevap verdi:

-“Bunu, “*İki kız kardeşi cem etmeniz haram kılındı*”³¹³ ayeti haram kıldı. “*mâliki bulunduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı.*”³¹⁴ ayeti de helal kıldı” diyerek, böyle bir evliliği yapmanın doğru olmayacağını belirtti. Oradan ayrıldıktan sonra ashabından biriyle karşılaştı ve bu durumu ona sordu. (İbni Şihab, “*galiba bu kişi Ali'dir*” diyor). Sorduğu kişinin de: “*böyle bir durumu günah sayardım*” dediğini rivayet etmiştir. Mâlik, aynı hadisin İbni Zübeyr'den (r.a.) kendisine ulaştığını nakletmektedir³¹⁵.

İbni Mes'ûdun rivayetine göre Ömer İbnu'l Hattaba bir kadın ve başka kocadan olan kızı hakkında : “*Biri cariye olarak yanında bulunur da diğeriyle cinsel ilişkide bulunursa ne olur?*” diye soruldu. Ömer bunu yapmaktan men etti ve şöyle dedi: “*Ben bu ikisini, yani mahrem iki cariyeyi birleştirmeyi sevmiyorum*”³¹⁶.

³¹¹ Buhârî, *Nikâh*, 24.

³¹² İbni Hacer, *Fethu'l-bâri*, IX, 59 ; Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, VI, 177 ; İbni Teymiyye, *Fetâvâ*, XXXII, 71.

³¹³ Nisa 4 / 23.

³¹⁴ Nisa 4 / 24.

³¹⁵ Muvatta, *Nikâh*, 34 ; Derveze, *Tefsîru'l-hadîs*, VI, 104.

³¹⁶ Muvatta, *Nikah*, 33-34 ; Beyhâkî, *Sünenu's-sağîr*, III, 42 ; Bu konuda Muvatta'da farklı rivayetler de mevcuttur. (Bkz. *Muvatta*, *Nikah*, 35.)

Cariyelerin aynı nikâhta birleştirilmesi konusunda Ahmed b. Hanbel (r.a.) şöyle demiştir: “*Haramdır demiyorum. Ancak ondan men ettiler. Doğru olan da mubah olmadığıdır*”. Ashab da haramdır sözünü kullanmaktan kaçınmıştır³¹⁷.

Şafî’nin haber verdiğine göre Ammar İbni Yasir, “iddetin dışında hür kadın için çirkin gördüğünü cariyeye için de çirkin görürdü”. Şafî buna dayanarak diyor ki: “*İki kız kardeşi cem etmeniz haram kılındı*” ayetinden biz de bunu anlıyoruz³¹⁸.

Bu delillere istinaden İslâm hukukçuları cinsel yararlanma olmaksızın mahremlerin cariyeye olarak milki yeminde bulundurulmasını caiz görmüşlerdir. Fakat kişi bir cariyeyi nikâhlanmak suretiyle ondan yararlanırsa, diğerini cinsel yönden yararlanmaksızın cariyeye olarak bulundurması mümkündür. Ancak biri nikâhında veya cariyeye olarak yararlanma durumunda bulunursa diğeriyle cinsel birleşmede bulunması mümkün değildir. Bu konuda “aynı nikâhta birleştirilmesi caiz olmayan hür kadınların, esaret yoluyla da bir kişinin milki yemininde birleştirilmesi mümkün değildir” genel prensibi geçerlidir³¹⁹.

Türk pozitif hukukunda köle ve cariyeye hukukuna yer verilmemiştir. Evlenmede tek eşliliği esas almış bir sisteme sahip olduğundan iki kız kardeş ve benzeri mahremlerle bir arada evlilikten söz etmemiştir. Bu nedenle Medeni Hukukta evlenme engeli oluşturması bakımından ikinci hanımın mahrem olması veya olmaması arasında fark yoktur³²⁰.

c. Hala ve Teyze Kızlarını Aynı Nikâhta Birleştirme

Amca, hala ve teyze kızları ile tek tek evlenmenin caiz olduğu Kur’an’la sabittir³²¹. Ancak hala ve teyzelerin kızlarını aynı nikahta birleştirme konusuna gelince, ilim ehlinin çoğu bunların yasaklandığına dair bir nass bulunmadığı için haram olmadığı kanaatindedirler. Çünkü aynı nikâhta birleştirme konusundaki genel kurala göre bu kızlardan biri erkek farz edilse, bunun diğeri ile evlenmesi caizdir. Bu sebeple hala ve teyze kızları, “*bunun dışındakiler size helal kılındı*”³²² ayeti kapsamındadırlar³²³.

³¹⁷ Adevi, *Ahkâmî’n-nisâ*, III, 106.

³¹⁸ Beyhâkî, *Sünenü’s-sağîr*, III, 42.

³¹⁹ Ebu Ya’lâ, *Mesailü’l-fıkhiyye*, II, 98 ; Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 102.

³²⁰ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 316.

³²¹ Ahzab 33 / 50

³²² Nisa 4 / 23

³²³ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 574 ; Kâsânî, *el-Bedai’*, III, 430 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 282.

Hala ve teyze kızlarını aynı nikâhta birleştirme konusundaki bu yaygın kanaate rağmen hala ve teyze kızlarını aynı nikâhta birleştirmenin kerahiyetine dair Hanbelî Mezhebinden iki farklı rivayet nakledilmiştir³²⁴.

1- Resûlullah (s.a.v.): “*Kadının akrabaları üzerine evlenmekte akrabalık ilişkilerinin kopması ve düşmanlık kerahiyeti vardır*”³²⁵ buyurdu. Buna istinaden Cabir b. Zeyd, ‘Atâ, Said b. Abdülaziz ve bazıları alimler akraba oldukları için hala ve teyze kızlarını aynı nikâhta birleştirmeyi doğru bulmamışlardır.

2- Şa’bî, Evzaî, Şafii, ve Ebu Ubeyd’e göre hala ve teyze kızlarını cem etmek caizdir. Çünkü aralarındaki akrabalık, haram kılan bir yakınlık değildir. Diğer akrabâlar gibi kerahiyeti gerektirmez. Bir hala kızı ile evlenen bir kişi diğer hala veya teyzelerin kızlarıyla aynı nikâh üzerine dörde kadar evlilik yapabilir³²⁶.

d. İki Hala Veya İki Teyzeyi Aynı Nikâhta Birleştirme

Gerçekleşme ihtimali az da olsa İslâm hukukçuları, hala ve teyze, iki hala ve iki teyze hısımların aynı nikâhta birleştirilmesi durumunu da tartışmışlardır. Bu terimlerin anlamı şudur:

“Her biri diğerinin annesi ile evlenen erkeklerin bu evlilikten doğan kızlar birbirlerinin baba annesinin kızı, yani birbirlerinin “*halası*” durumunda olur. Yine birbirlerinin kızını alan iki erkeğin bu evlilikten kızları dünyaya gelse, bu kızlardan her biri diğerinin “*teyzesi*” olur. Hala ve teyze ise adam bir kadını nikâhlar, oğlu da babanın nikâhladığı kadının annesini nikâhlar ve bu evlilikten kızları dünyaya gelirse, çocuğun kızı babanın kızının *teyzesi*, anne annesinin kızı, babanın kızı ise oğulun kızının “*halası*”, baba tarafından dedesinin kızı olur”³²⁷.

Bu şekilde meydana gelmiş, muhtemel hala ve teyzenin, yani iki halanın veya iki teyzenin aynı nikâhta birleştirilmeleri İslâm hukukçuları tarafından ihtiyaten ve hürmeten caiz görülmemiştir. Bu konudaki tahrimin delili ise, İbni Abbas’ın Hz. Peygamber’den (s.a.v.), “*Hala ile teyzenin, iki teyzenin veya iki halanın aynı nikâh*

³²⁴ Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 283.

³²⁵ Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 283.

³²⁶ Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 283.

³²⁷ Merdâvî, *el-İnsâf*, VIII, 122-123 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 281.

*altında birleştirilmesini Hz. Peygamber çirkin gördü*³²⁸ şeklindeki rivayetidir. Ahmed b. Hanbel'in de rivayet ettiği bu hadis senedi bakımından tenkid edilmiş, bazı ravilerinin güvenilirmez olduğu söylenmiştir. Ancak buna rağmen tahrim ayeti bununla tahsis edilerek iki hala ve iki teyzeyi aynı nikâhta birleştirmek de muharremat kapsamına alınmıştır³²⁹.

³²⁸ Ebû Dâvud, *Nikâh*, 13 ; Tirmizî, *Nikâh*, 30 ; Behûtî, *Keşşâfu'l-kınâ*, V, 74-75 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 281.

³²⁹ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Trc. Ve Şerh. : Necati Yeniel, Hüseyin Kayapınar), VIII, 110-114.

II. GAYRI MEŞRÛ FİİLLER SONUCU OLUŞAN EVLİLİK ENGELLERİ

Meşrû bir nikâh akdi sonucu meydana gelen evlilikle hısımlık ve evlenme engeli oluştuğu gibi, bugün toplumumuzu da büyük ölçüde tehdit eden meşrû olmayan ilişkiler sonucu hısımlık ve evlenme engeli oluşup oluşmayacağı konusu İslam hukukçuları arasında tartışma konusu olmuştur.

Bu bölümde meşrû olmayan ilişkiler sonucu, insanlar arasında hısımlık ve evlenme engeli oluşup oluşmayacağı konusunu ele almak istiyoruz. Ele alacağımız söz konusu gayri meşrû fiilleri, zina, tahrik edici dokunma ve bakma, livâta, bâtil ve fâsit evlilik ve evlatlık edinme başlıkları altında toplayabiliriz.

A. ZİNA (EVLİLİK DIŞI CİNSEL İLİŞKİ)

1. Tanımı Ve Mahiyeti

Türkçe’de kullandığımız zina kelimesi, Arapça’da sözlük ve terim anlamı aynı olan “*Zenâ*” fiilinin mastarı olup; zina etmek, evlilik dışı cinsel ilişkide bulunmak anlamına gelmektedir³³⁰.

Hukuki bir terim olarak, aralarında hukûkî bir evlilik akdi veya evlilik şüphesi bulunmaksızın kadınla erkeğin kendi istekleriyle ön taraftan cinsel ilişkide bulunmalarına zina denilmektedir. Arapça ifadesiyle zina eden erkeğe “*zânî*”, kadına ise “*zâniye*” adı verilir. Hanbelîler hurmet oluşturma konusunda diğer mezheplerin tarifinden farklı olarak “*arkadan vaki olan fiili*” de zina tarifi içine almışlardır³³¹. İslâm Hukuku ile ilgili kaynaklarımızda helal olan cinsel birleşmeler için kullanıldığı gibi haram cima için de “*vat*” kelimesi kullanılmıştır³³².

Zina, yasaklanması hakkında Kur’ân ve Sünnette kesin nass bulunan fiillerden biridir. Kur’ân-ı Kerîm’de : “*Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o şüphesiz bir hayasızlıktır, kötü bir yoldur*”³³³, “*De ki : Gelin size Rabbiniz’in haram kıldığı şeyleri anlatayım. O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya iyi davranın. Yoksulluktan korkarak*

³³⁰ İbni Manzûr, *Lisanu’l-arab*, XIV, 359-360 ; İsfahânî, *el-Müfredât*, 315 ; Yazır, *Fıkah Istılahları Kamusu*, V, 504, 509.

³³¹ İbni, Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 482.

³³² Kâsânî, *el-Bedai’*, VII, 33 ; Bâbertî, *el-İnâye*, IV, 138 ; Bilmen, *Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 97 ; Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-islâmî ve edilletuhu*, VI, 26 ; Udeh, *İslâm Ceza Hukuku*, IV, 21 ; Erdoğan, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 495.

³³³ İsra 17 / 32.

*çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin ve onların rızıklarını biz veriyoruz. Fuhşiyatın gizlisine de açığına da yaklaşmayın*³³⁴, ve “Zina eden kadınla zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun. Eğer Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız bunlara Allah’ın dinini tatbik hususunda acıyacağınız tutmasın. Mü’minlerden bir zümre de bunların cezasına şahit olsun”³³⁵ buyurulmak suretiyle bu fiili yasaklamanın yanında işleyenlerin cezası da takdir edilmiştir.

İslâm, zina fiilini yasaklayıp işleyenlere ceza takdir etmenin yanında kadın ve erkeğin gözlerini haramdan korumaları ve avret yerlerini örtmeleri gibi zinaya götüren yolları kapayıcı tedbirleri de getirmiştir. Çünkü zina, soyun karışmasına, ailelerin dağılmasına, hısımlık bağlarının kopmasına, bulaşıcı hastalıkların yayılmasına, kadının eşya gibi pazarlanmasına ve şehvet duygularını tahrik ederek toplumda ahlakın dejenere olmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple İslâm hukukunda zina, toplumda yapacağı tahribatı önlemek maksadıyla zanilerin kendi şahadetleri veya dört şahitle ispatlanması halinde hadd’i gerektiren suç olarak kabul edilmiştir³³⁶.

Hz. Peygamber’den (s.a.v.) nakledilen bir çok rivayette de zinanın yaygınlaşması kıyamet alametlerinden sayılmış, zinadan korunmak için meşru yolla evlilik teşvik edilmiştir³³⁷.

Tarifini ve hükmünü belirtmeye çalıştığımız zina, işleniş şekli ve hükmüne göre “*hakiki zina*” ve “*mecazi zina*” olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır³³⁸.

1- Bu tanıma uygun olarak, kadın ve erkeğin kendi istekleriyle nikâhsız bir şekilde ön taraftan yaptıkları cinsel ilişkiye hakîki zina denilmektedir. Bu zina, İslâm Hukukunda hadd cezasını gerektiren zina olarak kabul edilmiştir. Cezası da Kur’an-ı

³³⁴ En’am 6 / 151.

³³⁵ Nur 24 / 2.

³³⁶ İsra 17 / 32 ; Nur 24 / 2 ; Buhârî, *Hudûd*, 30, 32 ; Ebû Dâvûd, *Hudûd*, 23-25 ; Şevkânî, *Neylû’l-evtâr*, VII, 91-97 ; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 182-183 ; Karaman, *Helaller ve Haramlar*, s. 96.

³³⁷ [Enes’den (r.a.) rivayet edildiğine göre Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu : “*İlmin azalması, cehaletin artması, şarabın içilmesi, zinanın yaygınlaşması, kıyamet alametlerindendir*”. Buhârî, *İlim*, 22 ; Alkame’den (r.a.) gelen bir rivayette de Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuş : “*Sizden kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Çünkü evlilik görmeyi örter, ferici korur*” Buhârî, *Nikâh*, 2 ; Ayrıca bkz. : Buhârî, *Eşribe*, Bab Başlığı ; *Kader*, 8 ; *Hudûd*, 1 ; Müslim, *Kader*, 20-21.]

³³⁸ Udeh, *İslâm Ceza Hukûku*, IV, 23.

Kerîmde, “*Zina eden kadınla zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun*”³³⁹ şeklinde ifade edilmiştir. Konumuzun sınırlarını aşacağı için teferruatına girmiyoruz.

2- Cinsel ilişkinin dışında bakma, dokunma, öpme, oynama vb. cinsel duygulardan yararlanma gibi fiiller, hakîki zinayı çağırması ve ona sebep olması bakımından mecâzî zina olarak isimlendirilmektedir. Fakat bu tür fiiller ta’zir cezasını gerektiren zina suçlarıdır. Kur’ân’ın “*fahşâ*” diye isimlendirdiği bu fiiller, hadislerde de zina olarak isimlendirilmiştir³⁴⁰.

Bu konuda Müslim’in rivayet ettiği bir hadiste: “*Şüphe yok ki Adem oğluna zinadan nasibi yazılmıştır. İki gözün zinası bakmak, iki kulağın zinası işitmek, dilin zinası konuşmak, elin zinası tutmaktır. Ayak zinaya yürür, kalp onu ister, ferc de bunu ya doğrular veya reddeder*”³⁴¹ buyurulmuştur ki bu hadis bize yeterli bilgi vermektedir.

Kaynaklarımızda duhul kavramıyla da ifade edilen cinsel ilişki, sahih bir akitten sonra olabileceği gibi akitsiz de olabilir. O halde *Hurmet-i Musâhare* oluşturan cinsel ilişki hangisidir? Nikâhtan sonra yapılan cinsel birleşmeler mi, yoksa nikâhsız yapılan zina mı? Biz burada haram olan, nikâhsız cinsel ilişkileri ele alacağız.

Aile Hukuku konusunda İslâm Hukukçularının ihtilaf ettikleri en önemli konulardan biri de, meşrû olmayan bu fiilin hısımlık oluşturup oluşturmayacağı konusudur. Bu sebeple zinanın hısımlık oluşturma durumunu, kendi iradeleriyle cinsel ilişki yapmaya muktedir hayatta olan kişilerin zinası, mahrem olanların zinası, şüphe ile vuku bulan zina ve ölü bir kişi ile zina başlıkları altında ele alacağız.

a. Hayatta Olan Kişi İle Zina

Hurmet-i Musâhare sebebi olan cinsel ilişki, bu fiili işleyenlerin her ikisinin sağ olması ve cinsel birleşme ehliyetine sahip olmalarını gerektirir. Cinsel birleşme ehliyeti ise bu fiili işleyenlerin müştehat yani bu fiilden lezzet alabilecek bir yaşa ulaşmış veya lezzet almayı engelleyici arızî bir durumda bulunmamaları demektir³⁴².

Müştehat olma sınırı da, yaş itibariyle genel olarak dokuz yaş ve yukarısı olarak belirlenmiştir. Beş ile dokuz yaş arasında olanların vücut bakımından organlarının olgunlaşmış olup olmamasına itibar edilir. Olgun görünmeyenler müştehat sayılmazlar.

³³⁹ Furkan 24 / 2.

³⁴⁰ Müslim, *Kader*, 20.

³⁴¹ Müslim, *Kader*, 21.

³⁴² Udeh, *Teşrîu'l-cinai'l-İslâmî*, IV, 22

Beş yaş ve altında olanlar ise müştehat olamazlar. Hanbelîler bu konuda şöyle diyor: “Cinsel birleşme yapamayacak kadar küçük olan bir kişiyle cinsel ilişkide bulunmakla hurmet oluşmaz”³⁴³.

Ebu Yusuf ise hurmet oluşturacağı kanaatindedir. Yine Hurmet-i Musâhare‘de cinsel ilişkide bulunan kadın ve erkeğin hayatta olmaları ve erkeğin cinsel organının haşefe miktarının kadının cinsel organına girmiş olması gerekir. Erkeklik organının kesik olması durumunda haşefe miktarı kadar girmiş olmasına itibar edilir³⁴⁴.

Buhârî’de de : “*çocukla oynayan ve onunla cinsel ilişkide bulunan kişi çocuğun annesiyle evlenemez*” diye rivayet edilmiştir³⁴⁵.

1) Evlenme Engeli Oluşturması Hakkında Görüşler Ve Delilleri

Yukarıda tarifini, mahiyetini, hükmünü ve şartlarını belirtmeye çalıştığımız cinsel ilişki kavramının yerine daha pratik olması sebebiyle zina tabirini de kullanmak istiyoruz. Zina işleyenler arasında *Hurmet-i Musâhare* oluşup oluşmaması konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Delillere yaklaşım tarzlarına göre farklı sonuçlar doğuran bu görüşleri dört başlık altında toplayabiliriz.

a) Zina Mutlak Olarak Hurmet Oluştur Görüşü Ve Delilleri

Bir kısım İslâm hukukçusuna göre zina, helal ve fâsit cinsel ilişki gibi *Hurmet-i Musâhare* oluşturur. Çünkü nikâh, cinsi yakınlık anlamına da gelir. Nikâhla Hurmet-i Musâhare oluştuğuna göre zina ile de hurmet oluşur. Zina fiilinin evlilikten önce veya sonra olması arasında, hısımlık oluşturması bakımından fark yoktur. Bu görüşü ‘Ata, İmran b. Husayn, Mücahid, Şa’bî, Nehaî, Sevrî, Ahmed b. Hanbel ve Hanefiler savunmuştur.³⁴⁶

Bu görüş sahiplerinin delilleri şunlardır:

1- Allahu Teâla (c.c.) Nisa suresinde “*babalarınızın nikâhladığı kadınları nikâhlamayın*” buyururken, cinsel ilişkiyi nikâh olarak isimlendirmiştir. Çünkü nikâh lafzı hem akit, hem de cinsel ilişki (*vat*) anlamında kullanılır. Ya her iki anlam için

³⁴³ Behûtî, *Keşşâfu'l-kunâ*, V, 72

³⁴⁴ Mevsilî, *el-İhtiyar*, III, 89 ; Merâ’î, *Gâyetü'l-muntehâ*, (Zeydan, *el-Mufasssal* dan naklen), III, 31 ; Bilmen, *İstilahâtü Fıkhiyye Kamûsu*, II, 95 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 223, 228.

³⁴⁵ Buhârî, *Nikâh*, 24.

³⁴⁶ Merginânî, *el-Hidâye*, I, 192 ; İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 482 ; *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye*, XXXVII, 215 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 224 ; Döndüren, *İslâm Hukûku*, s. 215.

hakikat veya biri için hakikat, diğeri için de mecaz ifade eder. Dolayısıyla ister akit yoluyla isterse zina yoluyla olsun, babanın bir kadınla ilişki kurması her halükarda hurmet oluşturur³⁴⁷.

2- Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadislerinde : “*Kim bir kadınla zina ederse o kadının kızı ve anası zina edene haram olur*”³⁴⁸ buyurmuştur. Kız ve anne haram olduğu gibi bunların usûl ve fûrûları da haram olur. Yani bu ilişki hısımlık meydana getirir.

3- Hayız halinde kadınla birleşmek haramdır. Ancak haram olmakla beraber yine de hurmet oluşturur. Helal yoldan yapılan birleşme ile çocuk meydana geldiği gibi haram birleşme ile de çocuk meydana gelir. Bu sebeple zina, haram olmakla beraber Hurmet-i Musâhare oluşturur. Zinanın haram olması hurmet oluşturmaya mani değildir.³⁴⁹

Buna göre bir adam bir kadınla zina yapar ve sonra ölürse, daha sonra bu adamın oğlu babasının zina ettiği kadınla evlenemez. Ebu Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel bu görüştedir. Mâlik’ten gelen iki rivayetten biri de bu doğrultudadır³⁵⁰.

Yine bu delillere istinaden karısının annesi veya kızı ile zina eden kimseye, karısı haram olur, ayrılmaları gerekir hükmüne varmışlardır³⁵¹.

Çoğunlukla Hanefi alimlerin zikrettikleri evlilik dışı ilişkilerin evlenme engeli oluşturduğu hükmü, ihtiyaçların mecbur bıraktığı, zaman zaman umûmî belva³⁵² haline gelen veya kadın ve aileyi korumaya yönelik yüksek ahlakî düşüncelerle benimsenmiş hususlardandır. Zira ayet, hadis veya sahabeden kesin ve ittifak edilmiş bir esas bu konuda varit olmuş değildir³⁵³.

b) Zina Mutlak Olarak Hurmet Oluşturmaz Görüşü Ve Delilleri

Bazı İslâm hukukçularına göre ise haram olan cinsel ilişki Hurmet-i Musâhare oluşturmaz. Bu görüşün sahiplerine göre zina ile helal yoldan yapılan birleşmeler arasında fark vardır. Çünkü zina haram bir fiildir. Evlilik ise helal bir fiildir. Evlilikte

³⁴⁷ İbni, Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 482 ; Kâsânî, *el-Bedâî*, III, 423 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 224.

³⁴⁸ Beyhakî, *Sünenü’s-sağîr*, III, 39 ; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 88.

³⁴⁹ İbni Humâm, *Fethu’l-kadîr*, II, 366 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 227.

³⁵⁰ İbni Teymiyye, *Fetâvâ*, XXXII, 142.

³⁵¹ Hallâf, *Ahvâlu’s-sahsiyye*, 46.

³⁵² *Umumî Belvâ*: Sıkıntı, Musibet, Kaçınılması zor veya imkansız durumlar, çoğunluğun bilgisinde olan, saklanamayan şeyler anlamında kullanılmıştır.

³⁵³ Sâbık, *Fıkhu’s-sünne*, II, 347 ; Döndüren, *İslâm Hukuku*, 216.

karı ile kocanın çıkarını gözetme, şer'î hikmeti gerçekleştirme ve karı ile koca arasındaki evlilik bağlarını ve istikrarı devam ettirme gibi gayeler vardır. Zinada böyle bir amaç yoktur. Öyleyse haram bir fiille helal olan bir nimet haram kılınmaz. İbni Abbas, Said b. Müseyyeb, Yahya b. Ya'mer, Ebu Sevr, İbni Munzir ve Zührî'den nakledilen bu görüş, Şafîilerin de çoğunluğunun benimsediği görüştür. Mâlik'ten farklı iki görüş rivayet edilmiş; ancak hurmet oluşturacağına dair görüş tercih edilmiştir³⁵⁴.

Bu görüş sahiplerinin delilleri de şunlardır:

1- Hz. Peygamber'den (s.a.v.) merfû olarak rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber'e : "Bir kadınla cinsel ilişkiye giren, sonra da onun kızını nikâhlayan adam hakkında" soruldu. O da şöyle cevap vermiştir: "*Haram helalı haram kılmaz. Ancak helal nikâhla haram olur* Zina haram bir fiildir. Evlilik ise mubah bir nimettir." Öyleyse zina ile evlilik nimeti yasak olamaz³⁵⁵.

Hanbeli ulemasından İbni Kudame: "*bu hadisin sıhhatini bilemediklerini ancak bazı irak kadıları tarafından söylendiğini*" belirtmiştir. Ahmed b. Hanbel de: "*İbni Abbas'ın (r.a.) sözü olduğunu*" söylemiştir³⁵⁶.

2- Hz. Aişe'nin naklettiğine göre, Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "*Helal haramla ifsat olmaz. Kim bir kadınla zina ilişkisinde bulunursa, o kadının annesi ve kızı ile evlenebilir. Nikaha gelince nikah böyle değildir*"³⁵⁷. Bu hadis için Buhârî, Nesâî ve Dârekutni "*metruk*", İbni Medînî "*gerçekten zayıf*" derken, İbni Main "*bir şey değil*" ifadesini kullanmıştır. İbni Hibban "*onunla ihticac caiz değil*" demiştir. Muğîre ise aynı isnad ve mananın sonuna : "*Ancak helal bir nikahla olan haram kılar*" ifadesini ilave etmiştir³⁵⁸.

3- Mâlik zinanın bir şeyi haram kılmayacağını söyledi. Çünkü Allah, tahrim ayetinde ancak evlenme ile haram olanları saydı. Ayrıca "*Bunun dışındakiler size helal*"

³⁵⁴ Nevevî, *Mecmû'*, XVII, 324 ; *Ravdatu't-Talibîn*, V, 453 ; İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 482 ; Bilmen, *Istilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 95-96 ; Zeydan, *Mufasssal*, VI, 225.

³⁵⁵ İbni Mâce, *Nikâh*, 63 ; İbni Hacer, *Fethu'l-bâri*, IX, 60 ; Cessas, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, V, 51-52 ; Beyhâkî, *Sünenu's-sağîr*, III, 44-45 ; Rudânî, *Cem'ul-fevâid*, II, 247 ; (Aynı rivayet İbni Abbas'tan (r.a.) da merfu olarak nakledilmiştir. Ayrıca, Ali b. Ebi Talib'den (r.a.) şöyle nakledilmiştir. Ali b. Ebi Talib'e : "*zina edilen bir kadının kızı haram olur mu?*" diye soruldu. O da "*haram helalı haram kılmaz*" dedi. Daha geniş bilgi için bkz., İbni Hacer, *Fethu'l-bâri*, IX, 60 ; Beyhâkî, *Sünenu's-sağîr*, III, 44-45.)

³⁵⁶ İbni, Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 482 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 226.

³⁵⁷ Beyhâkî, *Sünenu's-sağîr*, III, 45 ; Sâbık, *Fıkhu's-sünne*, II, 347.

³⁵⁸ Beyhâkî, *Sünenu's-sağîr*, III, 45.

kılındı’ buyurdu. Zinanın haram kılmasından söz edilmedi. Her evlilik helal yolla olur ve sahibine karısıyla cinsel ilişkiyi helal kılar. Bizim duyduğumuz budur³⁵⁹.

4- Bu görüşü savunanların görüşlerini te’yid etmek için kullandığı delillerden biri de Allah’u Teala’nın (c.c.) : “*İnsanı sudan yaratarak ona soy sop veren O’dur. Rabb’in her şeye kadirdir*”³⁶⁰ ayeti kerîmesidir. Çünkü ayette nesebin isbat edildiği yerde hısımlık da isbat edilmiştir. Halbuki zinanın haram kılacağı ifade edilmemiştir³⁶¹.

Bu deliller ışığında Şafîiler zinanın hurmet ve hısımlık oluşturmayaacağı kanaatine varmışlardır. Çünkü zaniler arasında yabancılık söz konusudur. Ve bu zina fiili sonucunda nesep ahkâmından, tevarüs, miras, mehir gibi hükümler de sabit olmaz. Dolayısıyla zina, Hurmet-i Musâhare de oluşturmaz³⁶².

c) Zina İle Erkeğin Nesli Kadına Haram Olur Görüşü Ve Delili

Bu görüşü savunanlara göre haram bir cinsel ilişki, helal olan nikahı haram kılmaz. Ancak, bir adam bir kadınla zina ederse, adamın soyundan gelenlerle o kadının nikâhlanması ebediyen haram olur. Fakat kadın, yaptığı fiilden dolayı pişman olur, tövbe ederse, zina ettiği kişinin baba ve dedelerinden biriyle evlenebilir. Erkek de tövbe etmesi halinde, zina ettiği kadının kızı ile evlenebilir. Bu görüş, Zahiriye mezhebinin görüşüdür. Bunun anlamı ise bazı ihtiyati tedbirler getirmekle beraber haram olan bir cinsel ilişki hurmet oluşturmaz demektir³⁶³.

Bu görüş sahiplerinin delilleri de, Allah’u Teala’nın (c.c.) “*babalarınızın nikâhladığı kadınları nikâhlamayın*” ayetidir. Bu ayetteki nikâh kavramı iki şey ifade eder: Biri helal veya haram yoldan yapılan cinsel ilişki, diğeri de nikâh akdidir. Nikâhın hangi anlamı olursa olsun hür veya cariye, haram veya helal, adamın evlendiği kadın, kendi çocuklarına Kur’an’ın delaletiyle haramdır. Fakat haram olan bir cinsel ilişkiden dolayı helal olan nikâhın haram kılındığına dair bir nass mevcut değildir³⁶⁴.

³⁵⁹ Muvatta, *Nikâh*, 22 ; Sâbık, *Fıkhu’s-sünne*, II, 347.

³⁶⁰ Furkan 25 / 54.

³⁶¹ Nevevî, *el-Mecmû’*, XVII, 324-325 ; Şirbinî, *Muğni’l-muhtâc*, II, 178.

³⁶² Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 94.

³⁶³ İbni Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 147; Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 96.

³⁶⁴ İbni Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 147 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 226.

d) Hala ve Teyze İle Zinanın Hurmet oluşturacağı Görüşü

Bu görüş, Caferiye mezhebinin görüşüdür. Buna göre hala ve teyze ile zina hurmet oluşturur. Kadının hala ve teyzesi ile cinsel ilişkide bulunmuş olmak, bunların kızlarını haram kılar. Yani karısının hala veya teyzesiyle cinsel ilişkide bulunan kişi ile bunlar arasında hısımlık oluşur, evli bulunduğu eşinden ayrılması gerekir³⁶⁵.

Bununla beraber zina konusunda Caferiye mezhebinden iki farklı görüş rivayet edilmiştir. Buna göre:

1- Hala ve Teyzeler dahil zina edenler arasında mutlak olarak hurmet ve hısımlık oluşur. Bu görüş mezhep alimleri arasında en açık ve yaygın olan görüştür.

2- Hala ve teyzelerin dışındakilerle zina, hısımlık ve evlenme engeli oluşturmaz.

Zinanın hısımlık oluşturması ve oluşturmaması hakkındaki bu görüşlerin delilleri ise; daha önce ifade edilen (zina hurmet oluşturur veya zina hurmet oluşturmaz) görüş sahiplerinin ileri sürdüğü delillerle aynı olduğu için burada tekrar etmeye gerek görmüyoruz³⁶⁶.

2) Görüş Ve Delillerin Değerlendirilmesi

Zina fiilinin hısımlık oluşturması konusundaki bu görüşleri toplu olarak göz önüne aldığımız zaman, temelde iki ayrıntı göze çarpar. Bunlardan biri zinanın Hurmet-i Musâhare oluşturacağı görüşü, diğeri de bunun zıddı olan hurmet ve hısımlık oluşturmayaacağı görüşleridir.

Zina fiilinin hurmet oluşturması konusunda rivayet edilen hadisler, ittifakla kabul edilmiş sahih hadisler değildir. Hem rivayetlerin kendisi, hem de ravileri hakkında söz edilmiştir. Hadis metinlerinin Hz. Peygamberin dışında bazı kişilere ait sözler olduğu, hadislerin metruk olduğu veya hadislerle ihticac edilemeyeceği söylenmiştir. Ayrıca bu hadisler anlam bakımından da kesin hüküm ifade eden hadisler değildirler³⁶⁷.

İkinci görüş sahiplerinin delil olarak ileri sürdüğü “*haram helalı haram kılmaz*” hadisine cevap olarak Hanefiler şunları söylemişlerdir:

³⁶⁵ Hıllî, *Şerâîğu'l-İslâm*, (Zeydan, *el-Mufasssal* dan naklen), II, 289

³⁶⁶ Hıllî, *Şerâîğu'l-İslâm*, (Zeydan, *el-Mufasssal* dan naklen), II, 289 ; Hıllî, *Muhtasarü'n-Nâfi'*, (Zeydan, *el-Mufasssal* dan naklen), 202 .

³⁶⁷ Beyhâkî, *Sünenü's-sağîr*, III, 45 ; Sâbık, *Fıkhu's-sünne*, II, 347

“Hadiste kastedilen, zinanın haram olması itibariyle helal olan bir nikâhı haram kılmayacağıdır. Biz bunu söylerken haram olması itibariyle hısımlık ve hurmet oluşturur demiyoruz. Ancak cinsel ilişki olması itibariyle hurmet oluşturur diyoruz”³⁶⁸.

Şafîîlerin delillerinden biri olan: “Musâhare bir nimettir. Zina ile sabit olmaz. Çünkü nikâhtaki birleşme toplumun bekası ve huzurunu temine yönelik bir birleşmedir. Halbuki zinadaki birleşmede toplumun düzenini bozma illeti mevcuttur” görüşüne de Hanefiler şöyle cevap vermiştir:

“Nimet, Hurmet-i Musâhare ile değil musâhare üzerine oluşan ayrı bir şeydir. Nimetin hakikati ise hısımlıktır. Çünkü onunla uzak olan kişiler birbirine akraba olurlar. Kendine değer verdiği gibi hısımlarını da önemser; onlara değer verir. Zina ile hısım olma durumu böyle değildir. Zina, zaniler arasında nefret edilen bir durumdur. Haram olan cinsel ilişki Hurmet-i Musâhare’nin sebebi değil, ilişkiden meydana gelen çocuğun sebebidir. Çünkü çocuk, onların suyundan yaratılmıştır. O halde sıhriyet oluşturma olayı ayrı bir fiili engellemekten ibarettir”³⁶⁹.

Bu konuda farklı görüşlerin ortaya çıkması, zina fiilinin hem bir zina sıfatı olması, hem de helal ve haram sıfatları yönünden değerlendirilmesinden kaynaklanıyor.

Zinanın hurmet oluşturmayaacağını savunanlar, zina olması sıfatıyla ona baktılar. Helal olması halinde doğuracağı sonuçların, zina ile sabit olmayacağı kanaatine vardılar. Helal ve haram sıfatları açısından yaklaşanlar ise zinayı çocuğa sebep olarak gördüler. Ve nesebi sahih olan çocuğun helal cinsel ilişki sonucu meydana geldiğini, hukuki sonuçlarının farklı olduğunu, dolayısıyla haram olan zinanın böyle bir sonuç doğurmaması gerektiğini savundular³⁷⁰.

Delinin zinası ile de Hurmet-i Musâhare oluşur. Çünkü delinin meşrû mukareneti sûreten zinadır, hakikaten zina değildir³⁷¹.

Mâlik b. Enes’in ifadesine göre; “zorla tecâvüze uğrayan zani veya zaniye arasında hadd cezası zorlayana tatbik edilir. Zorlanana ceza tatbik edilmez”³⁷². Ancak

³⁶⁸ İbni Humâm, *Fethu’l-kadîr*, II, 366 ; Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 96 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 226.

³⁶⁹ İbni Humâm, *Fethu’l-kadîr*, II, 366 ; Bâbertî, *Şerhu’l-Înâye*, s. 365 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 227.

³⁷⁰ Serahsi, *el-Mebsut*, IV, 205 ; İbni Humâm, *Fethu’l Kadîr*, II, 366.

³⁷¹ Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 95.

³⁷² Muvatta, *Hudud*, II, 827.

tecavüz fiilinin failleri arasında hısımlık oluşturma durumu hakkında araştırdığımız kaynaklarda açık bir bilgi bulamadık.

Hurmeti gerektiren sebeplerin (nikâh, cinsel ilişki) ortaya konması bizzat zanilerin ikrarı yoluyla olabileceği gibi, şahitlerin şahadetiyle de olabilir. Çünkü bu fiili görmek mümkündür³⁷³.

Şahitlerle ispatlanmış bir zina fiili sonucu yakınlaşan kişilerin birbirleri ile evlenmelerini tecviz veya teşvik etmek dinen ve aklen mümkün değildir. Ancak Ortaya çıkmış bir fiilî durumu çözüme kavuşturmak açısından bu içtihatlardan yararlanarak birini tercih etmek mümkündür.

Türk Medenî Kanununda evlenme engeli bulunan akrabaların ele alındığı 92. maddede evlilik dışı cinsel birleşmelerin evlilik engeli oluşturup oluşturumamasından söz edilmemiştir. Bekârların evlilik dışı cinsel birleşmeleri ise zina kapsamında değerlendirilmemiştir. Bu sebeple Medenî Hukuk açısından evlilik dışı cinsel ilişkilerin hısımlık ve evlenme engeli oluşturmamasından söz etmek mümkün değildir. Hatta evlilik bağının ölüm veya boşanma ile sona ermesi halinde evlilikten doğan bütün evlenme engellerinin de ortadan kalkacağına hükmedilmiştir³⁷⁴.

b. Hısımların Zinası Ve Evlenme Engeli

Kişinin nikâhlanması haram olan anne, teyze, hala, baldız, kaynana, üvey anne, kız, gelin ve kız kardeş gibi yakın akrabalarına mahrem adı verilmektedir. Zina fiilini işleyenlere uygulanan cezalar, mahremler arasında da aynen uygulanır. Ancak hurmet oluşturmaması konusunda farklı görüşler mevcuttur³⁷⁵.

Kişinin annesi, kız kardeşi ve kızı gibi yakın akrabalarıyla evlenme engeli zaten neseb yönünden mevcuttur. Kızı, üvey kızı veya kaynanası ile zina edenlerin karısından ayrılması gerektiği belirtilmiştir. Baldız ile zinanın hurmet oluşturmaması konusunda da farklı görüşler ileri sürülmüştür³⁷⁶.

³⁷³ Bilmen, *Istılahatı Fıkhiyye kamusu*, II, 93.

³⁷⁴ *Türk Medenî Kanunu*, Mad. 92 ; Feyzioğlu, *Aile Hukuku*, s. 115 ; Öztan, *Aile Hukuku*, 221-222 ; Zevkliler, *Aile Hukuku*, s. 802-803.

³⁷⁵ Udeh, *Teşrî'ü'l-cinâi'l-İslâmî*, IV, 32.

³⁷⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 204-2089 ; Nevevî, *el-Mecmû'*, XVII, 326-327

Bu görüşlerin dayanağı olan deliller şunlardır:

1- İbni Abbas şöyle demiştir: “*Karısının kız kardeşi, baldızı ile zina eden adama karısı haram olmaz*”³⁷⁷. Buna göre baldızla zina fiili, hısımlık ve hurmet oluşturmaz. İbni Hacer cumhurun görüşünün bu görüş olduğunu ifade etmekle beraber, aksini savunanların bulunduğunu da belirtmiştir³⁷⁸.

2- Buhârî’de nakledilen bir rivayette: “*Karısının annesiyle zina eden bir insana karısı haram olur*”³⁷⁹ denilmiştir. Bu görüş, ekseri alimler tarafından da kabul edilmiştir. Hısımlık oluşturma bakımından zinanın evlenmeden önce veya sonra yapılması arasında fark yoktur. Her halükarda hurmet oluşturur³⁸⁰.

Karısının annesi ile nikâh yapan bir kişi nikâhtan sonra cinsel birleşmede bulunmadan durumu öğrenirse anneyi boşar, karısı kendisine haram olmaz. Ancak nikâhtan sonra cinsel temas vaki olursa hem kızı hem de annesini boşaması gerekir. Kaynanası ile nikâhsız zinada bulunmuşsa karısı kendisine haram olmaz. Çünkü yasaklananlar arasında zina ile birleşmeler yer almamıştır. Şafiî ve ona uyanların tercihi de budur³⁸¹.

Nikâhla ebedi hurmet oluştuğuna göre, karısının annesi veya kızı ile cinsel birleşmede bulunan kimsenin nikâhı feshedilir. Yine kadınla, kaynatası veya oğlu cinsel ilişkide bulunursa nikâh feshedilir. Kızı ile evlendikten sonra anne ile cinsel ilişki de aynıdır. Kızın nikâhı feshedilir. Bu fiilin işlenmesinde, nikâhın feshine kadar götüren hukukî ve maddî unsurların yanında, akrabalar arasında huzuru bozucu problemlerin çıkması gibi manevi unsurlar da mevcuttur³⁸².

c. Şüphe İle Vuku Bulan Zina

Fâsit bir nikâhla, fâsit satın alma yolu ile veya karısı, cariyesi zannetmek suretiyle vuku bulan cinsel birleşmelere fâsit cinsel ilişkiler diyoruz. Bu fiillere şüphe ile vuku bulan zina da diyebiliriz.

³⁷⁷ Buhârî, *Nikâh*, 24.

³⁷⁸ İbni Hacer, *Fethu'l-bârî*, IX, 60.

³⁷⁹ Buhârî, *Nikâh*, 24.

³⁸⁰ Cessas, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, III, 51.

³⁸¹ Muvatta, *Nikâh*, II, 23.

³⁸² İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 576 ; Nevevî, *el-Mecmû'*, XVII, 320 ; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, II, 179 ; *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye*, XXXVII, 214-215 ; Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 97 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 224.

Bu mukarenetlerle mubah birleşmelerde olduğu gibi Hurmet-i Musâhare sabit olur. Şüphenin erkek veya kadın tarafında olması arasında fark yoktur. Ancak erkeğin şüphesi daha muteberdir. Şafililer de bu kanaattedirler. Bir erkek karısı zannederek bir kadınla cinsel ilişkide bulunsa, zâniler arasında Hurmet-i Musâhare sabit olur³⁸³.

Dört mezhep imamı ile Sevrî ve Evzâî'nin görüşü de budur. Ancak fâsit birleşmelerde, birleşen kişiler birbirlerinin mahremi olmazlar. Yine bu kişiler arasında mubah bir cinsel ilişki sonucu caiz görülen halvette kalma ve sefere çıkma fiilleri caiz görülmemiştir. Sadece evlenme engeli oluşturduğu kabul edilmiştir³⁸⁴.

Mâlikî ve Hanefîlere göre, karanlık bir gecede karısı zannederek kızının ellerini veya vücudunun her hangi bir yerini şehvetle tutma, çimdikleme veya oynama fiilleri meşhur olan görüşe göre hurmet meydana getirirler. Bu durumda olan kişilerin karısı kendisine ebedi olarak haram olur, ondan ayrılması gerekir³⁸⁵.

Bu sebeple bir kimse karısı zannederek karısının kızı ile zina etse karısı kendisine haram olur. Yine nikâhı sahîh olmadığı halde, nikâhı sahîh zannederek kâfir bir kadınla evlense, bununla nesep sahîh olur ve Hurmet-i Musâhare oluşur, her iki tarafın usûl ve fûrûu da birbirine haram olur³⁸⁶.

d. Ölü Bir Kadınla Zina

Ölmüş olan bir kadınla cinsel ilişkide bulunmanın aklen çirkin olması yanında, hısımlık ve hurmet oluşturup oluşturmaması da farklı görüş ve değerlendirmelerin yapılmasına sebep olmuştur. Bu konuda da iki görüş nakledilmiştir.

1- Ölü biriyle cinsel ilişki, ebedî hurmet ve hısımlık meydana getirir. Cinsel ilişkide bulunanlar arasında sürekli hısımlık oluşur ve bu hısımlık her ikisinin ölümünden sonra da usûl ve fûruları arasında devam eder³⁸⁷.

2- İkinci görüş de, ölü biriyle cinsel ilişkiye girmek veya fercine bakmak hurmet oluşturmaz şeklindedir. Çünkü haram kılmanın sebebi, menfaatten yararlanmayı

³⁸³ Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 95,97.

³⁸⁴ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 453 ; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, II, 177-178 ; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, VI, 269 ; Nevevî, *el-Mecmû'*, XVII, 320.

³⁸⁵ *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye*, XXXVII, 215 ; Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye kamusu*, II, 94.

³⁸⁶ İbni Teymiyye, *Fetâvâ*, XXXII, 67 ; Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II 94.

³⁸⁷ Behûtî, *Keşşâfu'l-kına*, V, 72.

yasaklamaktır. Ölüm ise zaten kadından böyle bir yararlanmayı ortadan kaldırır. Dolayısıyla hısımlık oluşturması da düşünülemez. Hanbelîler de bu görüştedir³⁸⁸.

Zinayı emzirme ile kıyaslamak da yanlış olur. Çünkü süt, etin ve kemiklerin gelişmesine sebep olmaktadır. Bu durum ölü sütü için de geçerlidir. Ölü ile cinsel ilişki konusunda Şafîî ve Hanefîlerin görüşü de hurmet oluşturmayaacağı şeklindedir³⁸⁹.

2. Cinsel İlişki Olmadan Meninin Üreme Organına Akıtılması

Zina konusunda fikir beyan edilen hususlardan biri de, ilişki kurmadan meninin üreme organına akıtılmasıdır. Kadın, erkeğin menisini cinsel birleşmede bulunmadan kendi üreme organına akıtmış olabilir. Bu durumun hısımlık sebebi olup olmaması hakkındaki görüşleri de iki madde de özetleyebiliriz.

a- Bir gurup İslâm Hukukçusuna göre, nikâhlı kadın ve erkek için cinsel birleşme olmadan meninin üreme organına akıtılması, her halükârda cinsel ilişki konumunda görülerek Hurmet-i Musâhare sebebi sayılmıştır. Şafîî de bu kanaattedir. Ancak Şafîî ulemasından Remlî, bu fiilin meninin inzal anında işlenmiş olmasını şart koşturmuştur. Şafîî Mezhebinde tercih edilen görüş de budur. Nikâhtan önce bir kadının bu fiili işlemesi ise Hanefîlere göre Hurmet oluşturur, Şafîîlere göre oluşturmaz³⁹⁰.

b- Hanbelî alimlerinin çoğu, meninin üreme organına akıtılması fiilinin Hurmet-i Musâhare sebebi olamayacağı kanaatindedirler. Çünkü böyle bir fiilde anne ile cinsel birleşme vaki olmadığı için erkek, menisi üreme organına akıtılan kadının kızı ile evlenebilir. Kadın da adamın oğlu ile evlenebilir. Ancak bazı hanbelî alimleri, karısının veya yabancı bir kadının üreme organına meninin şehvetle akıtılmasını Hurmet-i Musâhare sebebi kabul etmişlerdir³⁹¹.

3. Zinadan Doğan Kız İle Evlenme Engeli

Bir erkeğin sahih nikâhla evlendiği kadının usûl ve fûrûu ile evlenmesinin haramlığı nass ile sabittir. Bu konuda ihtilaf yoktur. Fakat zina yoluyla doğmuş olan kızı

³⁸⁸ Merdâvî, *el-İnsâf*, VIII, 118 ; Behûtî, *Keşşâfu'l-kınâ*, V, 72.

³⁸⁹ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 486 ; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, II, 178 ; Merâ'î, *Gâyetü'l Muntehâ*, (Zeydan, *el-Mufasssal* dan naklen), III, 31 ; Bilmen, *Istılahatı Fıkhiyye kamusu*, II, 93.

³⁹⁰ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 177 ; Remlî, *Nihayetü'l-muhtâc*, VI, 269.

³⁹¹ Behûtî, *Keşşâfu'l-kınâ*, V, 73 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 223.

ile evlenip evlenemeyeceği konusunda ileri sürülen görüşleri iki maddede altında toplayabiliriz.

a- Bazı alimlere göre zinadan doğan kızın, menisinden meydana geldiği erkekle nikâhlanması haram değildir. Ancak kadının zinadan doğurduğu erkek evladı ile evlenmesi haram kabul edilmiştir. Şafî ve bazı Zeydîler bu görüşü savunmuşlardır³⁹².

Kızın doğmasına sebep olan zina fiilinin, kadının kendi rızasıyla veya zorlanarak yapılmış olması müsavidir. Yine kızın, evlendiği erkeğin menisinden meydana gelip gelmemesi de aynıdır. Çünkü ya bizzat kendi suyundan veya aynı dönemde zina ettiği farklı kişilerden birinin suyundan meydana gelmiştir. Bu sebeple kız zina eden erkeğe yabancısıdır. Miras vb. diğer nesep hükümleri oluşmadığı için zina ile hurmet de oluşmaz³⁹³.

Fakat kadın veya onun mahremeleri için zinadan doğan erkek çocuğu ile evlenmek icma ile haram kabul edilmiştir. Çünkü oğul kadından meydana gelmiş bir parça gibidir. Kız ise babasına nispetle erkek çocuk gibi değildir³⁹⁴.

Günümüzde tıp sahasında meydana gelen teknolojik gelişmeler bir çocuğun kimlerin suyundan meydana geldiğini kolayca tespit edebilmektedir. Bu sebeple eski kaynaklarımızda yer alan bu bilgilere ihtiyaç kalmamıştır. Ancak evlenilecek olan kızın zina mahsulü olması kendi irade ve insiyatifi ile olmuş değildir. Fakat zina edenlerin ancak zina eden biriyle evlenebileceği³⁹⁵ Kur'an nassı ile sabittir.

Yine bu görüş sahipleri zani ile zinadan doğan kızın evlenmelerini caiz görmekte beraber bunu mekruh bir fiil olarak değerlendirmişlerdir. Şafî ulemasından er-Remlî'ye göre, zina suyundan yaratılan kızın zani ile evlenmesi caizdir. Çünkü miras gibi nesep hükümlerinin sabit olmasında zinadan doğmuş olmaya itibar edilmez. Bu sebeple zani, zina ettiği kadından doğan kız ile evlenebilir. Ancak böyle bir durumdan sakınması daha evladır³⁹⁶.

³⁹² Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 175

³⁹³ Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, VI, 266-267.

³⁹⁴ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 175 ; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, VI, 266-267.

³⁹⁵ Nur 24 / 3

³⁹⁶ Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, VI, 266 ; Bilmen, *Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II 94.

b- Zina fiili, zaniler arasında husumluk meydana getirir. Bu yüzden zani ile zinadan doğan kızının evlenmeleri haramdır. Bu görüşü Hanefiler ve Hanbeliler savunmuştur³⁹⁷. Buna göre:

İnsanın gerçek kızı, kendi gerçek suyundan yaratılmış olan kızıdır. Zinadan olan kız da insanın gerçek kızıdır. Kızın zinadan meydana gelmiş olmasını dinen neseble doğmuş gibi kabul edemeyiz. Ancak bu durum gerçek nesebi de ortadan kaldırmaz. Miras ve nafaka konusunda hükmün farklı olması ise zina mahsulü kızın kendi kızı olmadığına delil olamaz. Bunu iddia edenin, iddiasına sağlam delil getirmesi gerekir. Hanefilerin görüşü budur³⁹⁸.

Hanbeliler de zinadan doğan kızın, kişinin kendi suyundan yaratılmış gerçek kızı olduğu kanaatindedirler. Buna delil olarak da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hilâl b. Umeyye'nin karısı hakkında söylediği şu sözüdür: “*Onun çocuğuna bakınız. Eğer şu sıfatları taşıyorsa Şureyk b. Semha'nın oğludur*”. Hadiste çocuğun taşıdığı sıfatla zinadan doğduğu ispatlanmıştır. O halde zinadan doğan kız, zaninin bir parçasıdır ve ona helal olmaz. Zinadan doğan kız hakkındaki bazı hükümlerin nikâhlı kadından doğan kızdaki farklı olması onun kendi kızı olmadığı anlamına gelmez. Hatta Ahmed b. Hanbel'in zinadan doğan kızı ile evlenen bir kişi hakkında: “Kendi kızı ile evleniyor. Ona mürted gibi ölüm gerekir” dediği hanbelilerden İbni Teymiyye tarafından nakledilmiştir³⁹⁹.

Yine Hanefi ve Hanbeliler'e göre daha önce zina ettiği bir kadının kızının kimden meydana geldiği bilinmezse kadınla zina eden erkeğin o kadının kızı ile evlenmesi caiz değildir. Buna göre kendi suyundan meydana geldiğini bildiği kızı ile evlenmesinin öncelikle haram olması gerekir⁴⁰⁰.

Bu görüşlerine kıyas yoluyla şu delili de ilave etmişlerdir. Emzirme nesep gibi hurmet sebebidir. Emzirmeden doğan kız veya kız kardeşle evlenmek haram kılınmıştır. Bununla beraber evlenmeleri haram olan bu kişiler hakkında nesep sebebiyle ortaya çıkan miras, âkile ve nafaka gibi hükümler oluşmaz. Ancak bunlar hakkında nikâh

³⁹⁷ İbni Kudame, *el-Muğni*, VII, 485 ; Aynî, *el-İnâye*, IV, 526-529 ; İbni Munzir, *el-Eşraf*, IV, 101 ; İbni Teymiyye, *el-Fetva'l-kübrâ*, V, 455.

³⁹⁸ Kâsânî, *el-Bedâi'*, III, 409 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 203.

³⁹⁹ İbni Kudâme, *el-Muğni*, VII, 485 ; İbni Teymiyye, *Fetâvâ*, XXXII, 210 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 203-204

⁴⁰⁰ İbni Teymiyye, *Fetâvâ*, XXXII, 138.

mahremiyeti sabit olur. Kadının emzirdiği kız, kocasına haram olursa, kendi nutfesinden yaratılan kız nasıl haram olmaz? Bu haram olmaya daha layıktır. Tahrim ayetinde zikredilen isimler, feraizle ilgili ayette zikredilenlerin hilafına aşağıdakileri ve yukarıdakileri de kapsar. Allah emzirmeden doğan kızı haram kılınca, zinadan doğan kızı da haram kılar. Bu şer'an haram kılınmaya daha layıktır. Ebu Hanîfe, Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve alimlerin çoğunun görüşü budur⁴⁰¹.

B. CİNSEL TAHRİK OLUŞTURAN BAKMA VE DOKUNMA

Kadın erkek ilişkilerinde cinsel duyguların tatmin edilmesi fikhî açıdan sürekli problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu sebeple ortaya konan görüş ve kaideler daima toplum düzenini korumaya ve meşrû olmayan ilişkileri ortadan kaldırmaya yönelik olmuştur. Bu amaçla sadece kötülük değil, kötülüğe sebep olacak yolların önü de kapanmaya çalışılmıştır. Meşrû olmayan cinsel ilişki bizzat kötü bir fiildir. Bu fiilin öncülleri olan bakma, dokunma gibi davranışlar zinaya sebep olan fiillerdir. O halde bu fiillerin de hısımlık ve evlenme engeli oluşturma bakımından burada ele alınması gerekir. Bu fiilleri, “tanım” ve “hurmet oluşturma” başlıkları altında ele alacağız.

1. Tanımı

Cinsel tahrik oluşturan bakma, dokunma ve öpme gibi fiiller, evlenme engeli oluşturma bakımından farklı içtihatların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu nedenle bu kavramlardan kastedilen mananın açıklanması yararlı olacaktır.

Bakma fiili, tarafların şehvetle bizzat cinsel organlarını görmesi, dokunma ise, arada vücut sıcaklığını hissetmeyi engelliyecek kadar kalın bir engel bulunmaksızın şehvetle oynama, tutma, kucaklama ve öpme gibi fiilleri ifade etmektedir. Cinsel tahrikten maksadımız ise cinsel organın sertleşmesi ve şehvetin hasıl olmasıdır⁴⁰².

Hadımlaşmış, iğdiş edilmiş (mecbûb) ve cinsel iktidarı olmayan (innîn) kimselerin şehveti ise, kalbin istekle harekete geçmesi olarak tanımlanmaktadır. Şehvetin dokunma ve bakma anında her iki tarafta veya taraflardan birinde vuku bulması kâfidir. İki tarafta da hasıl olması gerekmez⁴⁰³.

⁴⁰¹ İbni Teymiyye, *Fetâvâ*, XXXII, 140.

⁴⁰² Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 89 ; *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye*, XXXVII, 214.

⁴⁰³ Bilmen, *İstilahatı Fıkhiyye kamusu*, II, 93.

Daha toparlayıcı bir tarifile kadın ve erkeğin birbirlerinin cinsel organlarına bakması, arada vücut sıcaklığını hissetmeyi engelleyecek kadar kalınlıkta bir mani bulunmadan birbirlerini şehvetle tutması, dokunması, kucaklaması, öpmesi veya kalben şehvetle ona meyletmesi hurmet sebebi olan bakma ve dokunma fiillerini oluşturmaktadır. Şehvetin her ki tarafta da meydana gelmesi şart değildir. Tek taraflı şehvetin oluşması yeterli görülmüştür.

2. Dokunma Ve Bakmanın Hısımlık Oluşturması

Şehveti tahrik eden bakma ve dokunma fiillerinin hurmet oluşturması, izafi bir konu olması nedeniyle İslâm hukukçuları arasında farklı içtihadların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bakma ve dokunma fiilinin, cinsel ilişki veya akit anlamındaki nikâh gibi hurmet oluşturup oluşturmayacağı konusunda İslâm alimlerinin değişik görüşleri ve delilleri vardır. Bu konuda ileri sürülen görüşleri “Dokunma ve bakma hurmet oluşturur görüşü” ve “Dokunma ve bakma hurmet oluşturmaz görüşü” başlıkları altında toplayabiliriz.

a. Dokunma Ve Bakma Hurmet Oluşturur Görüşü Ve Delilleri

Dokunma ve bakma ile hurmetin oluşacağını savunanlara göre tahrim ayetinde cinsel ilişki ile kastedilen mutlak telezzüzdür. Bu nedenle cima olmadan arada bir engel bulunmaksızın veya kadının bedeninin sıcaklığını eline ulaştıracak derecede ince bir engel üzerinden şehvetle bir kadına dokunmak, kadının fercine bakmak veya kadını öpmek suretiyle lezzetlenmek Hurmet-i Musâhare sebebidir. Bu şekilde bakan veya dokunan kimseye, dokunduğu kadının usûl ve fûrûu haram olur. Burada dokunulan veya bakılan kadının o anda veya geçmişte müştihat olması yeterlidir. Yaşlı bir kadın veya müştihat olan küçük kızlara şehvetle dokunmakla da hurmet oluşur. Aralarında fark yoktur. Bu görüşü Hanefîler, Malikîler ve Zeydiyye savunmuştur⁴⁰⁴.

Hanefîler, dokunma ve bakma ile hurmetin oluşacağına dair görüşlerini te'yid mahiyetinde şu delilleri nakletmişlerdir:

⁴⁰⁴ Serahsî, el-Mebsut, IV, 207 ; Derdir, *Şerhu's-sağîr*, I, 399-400 ; Kâsânî, *el-Bedâi'*, III, 426 ; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 88 ; İbni Humâm, *Fethu'l-kadîr*, II, 367 ; İbni Miftâh, *Şerhu'l-ezhâr*, (Zeydan, *el-Mufasssal* dan naklen), II, 206.

İbni Abbas (r.a.), “*kadına dokunma, tutma ve elleme fiillerinin cinsel ilişki hükmünde*”⁴⁰⁵ olduğunu söylemiştir. Duhul, bizzat cinsel ilişki demektir. Mesis ve limas kelimeleri de cima anlamına geldiğine göre tutma ve dokunma fiilleri ile de hısımlık ve hurmet oluşur.

Hiz. Peygamber (s.a.v.): “*Kim bir kadının fercine bakarsa, o kadının annesi ve kızı bakan kimseye helal olmaz*”⁴⁰⁶ buyurmuştur. Beyhakî’nin, senedi hakkında meçhul dediği bu rivayete göre, kadına bakmanın hurmet sebebi olduğu yerde dokunma ve öpme gibi fiillerin hurmet sebebi olması daha evladır denilmiştir⁴⁰⁷.

Yine Hiz. Ömer (r.a.) oğluna bir cariye hediye etti ve : “*Ona dokunma. Çünkü ben onun avret mahallini gördüm. Sana helal olmaz*”⁴⁰⁸ demiştir. Dolayısıyla Hiz. Ömer bu sözü ile bakma fiilinin hısımlık ve hurmet oluşturduğunu ifade etmiştir.

Kadının, erkeğin cinsel organına veya erkeğin, kadının fercine şehvetle bakmasının *Hurmet-i Musâhare* oluşturması hakkındaki görüşlerini Hanefiler şu şekilde izah etmişlerdir:

“Dokunma ve bakma, cinsel ilişkiyi çağıran öncüllerdir. Bu nedenle ihtiyatı olarak cinsel ilişki yerine geçerler. Çünkü biz fercin hurmetinde Hiz. Peygamberin ziyadesiyle itina gösterdiğini görüyoruz. Emzirme konusunda, başka bir nassa ihtiyaç duyulmadan neseben haram olan akrabalar gibi, emzirmeden akraba olanlar da cüziyyet şüphesiyle haram kabul edilmiştir. Bakma ve dokunma fiillerinin de zina fiilinin öncülleri olması bakımından, zinaya sebep olacağı düşüncesi ile hurmet oluşturması gerekir”⁴⁰⁹.

Hanefiler, bu delillerin kesin hüküm ifade etmediğini belirtenlere : “Toplumun yüce menfaatleri ve maslahatları, zinanın yasaklanmasını gerekli kıldığı gibi zinayı çağıran öncüllerinin de yasaklanmasını gerektirir. O halde dokunma ve bakma fiillerini

⁴⁰⁵ Buhârî, *Nikâh*, 25.; [İbni Hacer’in Abdurrezzak’tan naklettiğine göre İbni Abbas, sarılmak, kucaklaşmak, boşalmak, temasta bulunmak, dokunmak gibi anlamlara gelen “*Duhul, teğâşşi, ifda, mübaşeret, rafes ve lems*” kelimelerinin cinsel birleşme hükmünde olduğunu, dolayısıyla bunlarla hurmetin oluşacağını söylemiştir. (İbni Hacer, *Fethu’l-bârî*, IX, 62.)]

⁴⁰⁶ İbni Hacer, *Fethu’l-bârî*, IX, 61 ; (Beyhakî bu hadisin senedi hakkında meçhul derken, Ebu Ya’lâ bu hadisin İbni Ebi Şeybe’nin Musannefinde rivayet edildiğini belirtmiştir.; Ebu Ya’lâ, *Mesailü’l-fıkhiyye*, II, 100.)

⁴⁰⁷ Kâsânî, *el-Bedâi*, III, 426 ; *el-Mevsû’atü’l-fıkhiyye*, XXXVII, 214.

⁴⁰⁸ Muvatta, *Nikâh*, 35 ; Beyhakî, *Ma’rifetü’s-sünen*, X, 102. (Kendisine avret yerine bakmış olan babası tarafından hibe edilen cariye dokunma yasağı ile ilgili olarak farklı rivayetler de mevcuttur. Bkz. Muvatta, *Nikâh*, 36-37)

⁴⁰⁹ Serahsî, *el-Mebsut*, IV, 207 ; Kâsânî, *el-Bedâi*, III, 426 ; Bâbertî, *Şerhu’l-Înâye*, II, 366-368.

de zinayı önleyici bir tedbir olarak ihtiyaten hurmet oluşturan fiiller sınıfına dahil etmek gerekir” şeklinde cevap vermişlerdir⁴¹⁰.

Şafîîlerden gelen bir rivayette kadınla zevklenmeyi cem ettiği için cinsel ilişki gibi olduğu söylenmiş, hatta hacda ihramlı olan kişinin kadından yararlanması fidyeyi gerektirdiğine göre hurmet de oluşturması gerekir denilmiştir⁴¹¹.

Malikîler kadının yüzüne bakmayı ittifakla hurmet oluşturmayan bir hata olarak kabul etmiştir. Ancak yüzün dışındaki yerlerine bakmak, meşhur olan görüşe göre, lezzetlenme olduğu için hurmet oluşturmaması gerekir demişlerdir⁴¹².

Dokunma fiilinin kasden, hataen, unutarak veya zorla meydana gelmesi arasında hurmet oluşturmaması bakımından fark yoktur. Bu konuda ayık, sarhoş, akıllı ve mecnunun dokunma ve bakmasının hükmü de aynıdır⁴¹³.

Kadının saçına dokunmakla da hurmet oluşur. Çünkü saç bedenin bir parçasıdır. Hanefiler, şehvetin vukuunu biri inkar, diğeri de isbat etse erkeğin sözüne itibar edilir. Erkek şehvetin vuku bulduğunu söylerse hurmetin oluştuğuna hükmedilir. Aksi halde hurmet vuku bulmuş olmaz demişlerdir⁴¹⁴.

Hanefilere göre şehvetin tek taraflı olarak vuku bulmasının yeterli görülmesi izafi olarak gözükebilir. Zaten bu görüş, hakkında nass bulunmayan bir konuda mezheb alimlerinin içtihadı yaklaşımı sonucu ihtiyati olan tercihleridir.

Zeydîler dokunma ve bakma konusuna kadın ve erkek açısından farklı yaklaşmışlardır. Cinsel ilişki ve dokunmanın her iki taraf için hurmet oluşturacağını kabul eden Zeydiler, erkeğin şehvetle kadına bakmasının hurmet oluşturacağını kabul ederken, kadının şehvetle erkeğe bakmasının hurmet oluşturmadığını ileri sürmüşlerdir⁴¹⁵.

⁴¹⁰ Kâsânî, *el-Bedâi*, III, 426

⁴¹¹ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 178 ; Nevevî, *el-Mecmû*, XVII, 324.

⁴¹² Derdir, *Şerhu's-sağîr*, I, 399-400.

⁴¹³ Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 228 ; Bilmen, *Istilahatı Fıkhiyye kamusu*, II, 93.

⁴¹⁴ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 89 ; 'Abâdî, *Şerhu bidayeti'-müctehid*, III, 1307 ; Bilmen, *Istilahatı Fıkhiyye kamusu*, II, 93.

⁴¹⁵ İbni Miftâh, *Şerhu'l-ezhâr*, (Zeydan, *el-Mufasssal* dan naklen), II, 206.

Zina eden kişilerin zina ettiklerini ispat etmek için şahitlik kastı ile kadının fercine bakma durumunda yine hurmet meydana gelir. Her ne kadar bu bakışta lezzetlenme kastı olmasa da böyle bir fiili ortaya koymak bir zaruret değildir⁴¹⁶.

b. Dokunma Ve Bakma Hurmet Oluşturmaz Görüşü Ve Delilleri

Dokunma ve bakma ile hurmet oluşmaz görüşünü savunanlara göre şehvetle olsa bile kadının fercine bakma, dokunma, öpme vb. fiillerle Hurmet-i Musâhare oluşmaz. Çünkü Allah ayette üvey kızların haramlığını kendileriyle cinsel ilişkide bulunan kadınlara bağlamıştır. Kadının erkeğe izafe edilmesi ancak nikâhla mümkündür. Hurmetin isbatında da nikâhla cinsel ilişki şarttır. Nikâhsız yapılan zina ile hurmet olmadığı gibi cinsel birleşme anlamına gelse bile dokunma ve bakma ile hurmet oluşmaz. Çünkü bakma ve dokunma orucu bozmaz ve bununla hacda ihramlı olan kişiye bir şey gerekmez. Ohalde hurmet de oluşturmaması gerekir. Şafîiler, Hanbelîler ve Zahirîler bu görüştedir⁴¹⁷.

Hanbelîler, karısının fercine şehvetle dokunmayı bu genel hükümden ayırmış, hurmet oluşturacağını söylemişlerdir. Ancak bu dokunma üvey kızı kendisine haram kılmaz. Çünkü Allah: -“*Eğer onlarla cinsel birleşmede bulunmadıysanız üzerinize bir günah yoktur*” buyurmuştur”. Dokunma ve bakma cima değildir. Dolayısıyla sarîh olan nassı terk etmek uygun değildir⁴¹⁸.

Yine Hanbelî alimlerden, ölüye şehvetle bakma ve dokunmaların da hurmet oluşturmayaacağı rivayet edilmiştir⁴¹⁹.

Cariye veya yabancı bir kadına şehvetle dokunma, öpme ile mübaşeret açık olan görüşe göre cinsel ilişki gibi değildir. Çünkü bu tür mübaşeretler iddeti gerektirmezler. O halde hurmet de gerekmez. Büyük bir yerleşim yerinde kadına dokunan kimse onun kızı veya annesi ile evlenebilir⁴²⁰.

Ceferîler karı ve cariyenin dışındaki kadınların fercine bakma, bedenine dokunma gibi fiillerde tereddüt olduğunu ifade etmişler. Ancak bu fiilleri Hurmet

⁴¹⁶ Serahsî, *el-Mebhut*, X, 155.

⁴¹⁷ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, IV, 146 ; Behûtî, *Keşşâfu'l-kınâ*, V, 72-73 ; Merdâvî, *el-İnsâf*, VIII, 118 ; Nevevî, *el-Mecmû*, XVII, 324 ;

⁴¹⁸ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 486.

⁴¹⁹ Merâ'î, *Gâyetü'l-muntehâ*, (Zeydan, *el-Mufasssal* dan naklen), III, 31.

⁴²⁰ Şîrbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, III, 178.

oluşturmayan mekruh filler olarak gördüklerini ve bunlarla haram kılmanın şartları oluşmayan bir tahrîm olacağını belirtmişlerdir⁴²¹.

Zahiriler kadına şehvetle dokunmakla, fercine bakmakla, öpmekle veya şehvetle güzelliklerini keşfetmekle hurmet oluşacağına dair sağlam bir delil yoktur. Böyle bir görüş, Kur'an ve Sünnetin te'yid etmediği mücerred bir görüştür. Bu konuda çıkarılmış bir rivayet ve kıyas da yoktur demişlerdir⁴²².

3. Bir Vasıta İle Kadının Fercine Bakma

Bakma konusunda çıplak gözle görmenin dışında suda, camın arkasından aynada, televizyon veya sinema ekranı gibi teknik araçlarla da kadının fercini veya diğer uzuvlarını görmek mümkündür.

Hanefiler, cam arkasından kadının fercine bakma veya suyun içindeki kadının fercini görme ile, suyun dışındaki kadının fercini suda veya aynada görmenin hükmünü ayrı tutmuşlardır. Camın arkasından kadının fercine bakmanın hurmet oluşturacağı kabul edilmiştir. Kadın suda olursa ve adam sudaki kadının fercine bakarsa yine hurmet oluşur. Fakat aynada kadının fercine bakar veya kadın suyun kenarında olur da adam suya bakar ve kadının fercini suda görürse bu bakışla hurmet oluşmaz. Çünkü bu durumda görünen kadının bizzat ferci değil, yansımasıdır denilmiştir⁴²³.

Hanefilerin camın arkasından veya suda kadının fercine bakma ile aynada veya suda kadının fercini görme arasını hüküm bakımından ayırmalarının hikmeti şudur: Aynada veya suda görülen fercin kendisi değil, yansıması veya benzeridir. Halbuki camın arkasından veya sudaki kadının fercine bakmada ise bizzat fercin kendisi görülmüştür. Bu sebeple fercin bizzat kendisinin görüldüğü yerde hurmetin sabit olması, yansımasının görülmesi ile de hurmet oluşmaması gerekir⁴²⁴.

Zeydîler de, şeffaf bir şeyin arkasından, suda veya camın arkasından kadına bakmanın şehvet karinesi olduğu zaman tahrîmi gerektirdiğini, aynada bakmanın ise şehvet olsa da hurmet oluşturmayacağını kabul etmişlerdir⁴²⁵.

⁴²¹ Hillî, *Şerâi'u'l-İslâm*, (Zeydan, *el-Mufasssal* dan naklen), II, 289.

⁴²² İbni Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 140 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 231.

⁴²³ İbni Humâm, *Fethu'l-kadîr*, II, 368 .

⁴²⁴ İbni Humâm, *Fethu'l-kadîr*, II, 368 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 229.

⁴²⁵ İbni Miftâh, *Şerhu'l-ezhâr*, (Zeydan, *el-Mufasssal* dan naklen), II, 206-207.

Su ve aynanın dışında resim, sinema veya televizyon ekranlarında görme gibi bir takım çağdaş problemler de ortaya çıkmıştır. Bunlar vasıtası ile kadının fercini görme, Hanefilerin suda veya aynada görme konusunda ileri sürdükleri cinsel organın kendisi değil de benzeri veya yansıması kapsamında değerlendirilmiştir. Dolayısıyla ahlaken çirkin görülmekle beraber bu fiillerin, hurmet oluşturmayan fiiller kapsamında değerlendirilmesi uygun gözükmektedir.

4. Tedavi Amacıyla Bakma Ve Dokunma

Tedavi amacıyla vuku bulan bakma ve dokunmalarla ilgili olarak şu görüşler ileri sürülmüştür:

“Hastalık veya doğum gibi bakma ve dokunmanın zaruret halini alması durumlarında şehvet olmaması halinde hurmet oluşmaz, şehvet olursa hurmet oluşur. Şehvetin erkek veya kadın tarafından olması arasında fark yoktur. Bu konuda Hanefiler, genel prensip olarak, “*zaruretler mahzurları mubah kılar*” kaidesine göre hareket etmiştir⁴²⁶.

Ahmed b. Hanbel’den gelen bir rivayette: “tedavi amaçlı mübaşeretlerde, yani kadının tenasül uzvuna bakma, dokunma veya şehvetle halvette bulunma durumlarında veya yalnız kadının gayrı meşrû mukarenetine bakma ile Hurmet-i Musâhare oluşmaz” denilmiştir⁴²⁷.

5. Görüş Ve Delillerin Değerlendirmesi

Dokunma, öpme, oynama ve bakma gibi durumlarda hısımlık ve evlilik engeli oluşması konusunda mezheplerin görüş ve delillerini ayrı ayrı ele aldık. Ancak ekserisinde aynı delillerle farklı sonuçlara ulaşıldığını görüyoruz. O halde bu görüş ve delilleri kısaca değerlendirip tercih edilen görüşü ve tercih sebebini de burada birkaç madde ile belirtmemiz yerinde olur.

1- Kaynaklarımızda yer alan “*Kim bir kadının fercine bakarsa, o kadının kızı ve annesi kendisine helal olmaz*”⁴²⁸. Ve “*Allah, karısının ve kızının fercine bakan bir adama bakmaz*”⁴²⁹ gibi sözler, Dârekutnî’ye göre zayıf rivayetlerdir. Bu sözlerin İbni Mes’ud’dan mevkuf olduğu da söylenmiştir. Kinaye yoluyla dokunma ve bakmayı

⁴²⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, X, 155-156 ; Bilmen, *Istılahatı Fıkhiyye kamusu*, II, 95-96

⁴²⁷ Bilmen, *Istılahatı Fıkhiyye kamusu*, II, 95-96.

⁴²⁸ İbni Hacer, *Fethu’l-bârî*, IX, 61.

⁴²⁹ İbni Hacer, *Fethu’l-bârî*, IX, 61.

cimaya hamlederek Hurmet-i Musâhare'nin oluşacağına delil getirmek de uygun değildir⁴³⁰.

2- “*Bakma ve dokunma ihtiyatla tahrimi gerektirir*” şeklindeki açıklamaya cevap olarak şöyle denilmiştir:

“Bu ihtiyat, şer’î bir mesnedi olmadığı için tercihe şayan değildir. Çünkü tahrima yönelik yanlış bir karar, evine sadık, güvenilir zevcelere zarar verir. Kadının annesine şehvetle dokunmak veya bakmak, hiçbir suçu ve etkisi olmadan kadının kocasıyla evlilik bağlarını koparacak, ailenin dağılmasına sebep olacaktır. Sahih olan bir nikâh akdi, olağan dışı bir şekilde feshedilmektedir. Özellikle Hanefilerde unutarak, zorlanarak, veya hataen vuku bulan dokunmalardaki haram kılma, geçerli olan sahih bir nikâh akdini ibtal etmektedir ki bu uygun değildir. Helal olan bir fercin, hakkında daha kuvvetli bir nass bulunmadıkça, ihtiyatla haram kılınmaması gerekir. Yakînen bilinen sahih nikâhtır. Yakîn olmayan bilgi ile yakîn bilgi iptal edilemez⁴³¹.”

3- Hurmet-i Musâhare iki şeyle sabit olur. Bunlar da, Nikâh akdi ve Cinsel ilişkidir.

Cinsel ilişki ayette “*duhul*” ile ifade edilmiştir. Duhul kelimesi ise, bizzat cinsel ilişkide bulunma veya bunun mukaddimleri olan dokunma, öpme, bakma ve benzeri fiiller olarak tefsir edilmiştir. Mufessirlerin çoğu ise, duhûlün cinsel ilişkiden kinaye olduğunu söylemişlerdir. Buna rağmen duhûlü asıl manasından alıp hurmet oluşturma konusunda ihtimalli olan diğer manalara çekmek, caiz olmasa gerekir. Bu açıklamaya göre bakma ve dokunma duhûl kelimesinin anlamı dışında kalmaktadır. O halde şehvetle de olsa bakma ve dokunma fiilleri Hurmet-i Musâhare oluşturmazlar⁴³².

4- Cinsel birleşme olmadan meydana gelen dokunma, bakma, öpme ve oynama gibi fiillerin cinsel ilişki ile aynı sonucu oluşturmaması aklen de mümkün değildir. Çünkü cinsel ilişki sonunda ortaya çıkan mehir, miras, nesep ve nafaka gibi bazı hukuki durumlar bu fiillerle gerçekleşmiş olmaz. Halbuki cinsel birleşmede bile evlilik engeli oluşturma konusunda farklı görüşler mevcuttur. O halde bu fiillerin hısımlık ve hurmet oluşturmadağı görüşü dinin genel maksatlarına daha uygundur.

⁴³⁰ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 483 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 233.

⁴³¹ İbni Humâm, *Fethu'l-kadîr*, II, 367 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 234.

⁴³² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 496 ; İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'azîm*, I, 471 ; Nesefî, *Tefsîr*, I, 218 ; Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 234.

Hanefilerin ihtiyatî bir tedbir olarak kabul ettiği dokunma ve bakmanın Hurmet-i Musâhare oluşturacağı görüşü, ekseri alimler tarafından kabul görmemiş, dokunma, öpme, bakma, oynama vb. fiillerin Hurmet-i Musâhare oluşturmayacağı şeklinde ifade edilen Şafiî mezhebinin görüşü ağırlık kazanmıştır. Dokunma ve bakmanın Hurmet-i Musâhare oluşturmayacağı yönündeki bu görüş, Hanbelîler, Zahiriler ve muteahhirin fakihlerinin çoğunluğu tarafından benimsenmiştir. Asrımız İslâm hukukçularından Abdülkerim Zeydan da dokunma ve bakma gibi fiillerle hısımlık ve evlenme engeli oluşmayacağı görüşünü tercih etmektedir⁴³³.

C. LİVÂTA (Homoseksüellik)

1. Tanımı ve Hükümü.

Sözlükte gizlemek, yapışmak, havuzun içine dalmak anlamlarına gelen Livâta, terim olarak “erkeğin erkekle arkadan (dübürden) cinsel birleşmede bulunması” şeklinde tanımlanmaktadır. Erkeğin kadınla bu nevi bir ilişkide bulunmasına da Livâta denir⁴³⁴. Günümüzde “Homoseksüellik” veya “Eşcinsellik” diye ifade edilen livâta, kadının kadınla cinsel yakınlıkta bulunması şeklinde meydana gelirse “lezbiyenlik” adını almaktadır⁴³⁵.

Lût’un (a.s.) kavmi bu fiile düşkündü. İnsanlık tarihinde ilk defa Lût kavimi tarafından ve yaygın olarak işlenmiştir. Lût kavminin ameli olarak isimlendirilmesinin sebebi de budur. Kişinin erkekle veya yabancı kadınla dübürden ilişkiye girmesi livâta olduğu gibi kendi karısıyla da dübürden ilişkide bulunması çirkin ve büyük bir günahtır⁴³⁶.

Livâta’nın haramlığı Kur’an ve Sünnetle sabittir. Kur’an-ı Kerîm’de : “*Lût’u da gönderdik. Milletine : “Dünyalarda hiç kimsenin sizden önce yapmadığı bir hayasızlığı mı yapıyorsunuz? Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Doğrusu çok aşırı giden bir milletsiniz” dedi*”⁴³⁷.

⁴³³ Zeydan, *el-Mufasssal*, VI, 233-234.

⁴³⁴ İbni Manzur, *Lisânu’l-arab*, VII, 396 ; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 90 ; Zehra, *İslâm Hukukunda suç ve ceza*, (Trc., İbrahim Tüfekçi.), II, 186.

⁴³⁵ Erdoğan, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 157, 260, 261.

⁴³⁶ Hatipoğlu, *Süneni İbni Mâce Trc. Ve Şerhi*, VII, 167.

⁴³⁷ A’raf 7 / 80-81 (Lût kavmi ve Lût kavminin ameli hakkında geniş bilgi için şu ayetlere ve tefsirlerine bkz. Hûd 11 / 77-83 ; Şuara 26 / 160-174 ; Ankebut 29 / 28-35.)

Hiz. Peygamber'den, (s.a.v.) bu amelin yasaklanması ve cezası hakkında bize ulaşan bir çok rivayet mevcuttur. Cabir b. Abdillâh'dan (r.a.) nakledilen bir hadiste : “Ümmetim için en çok korktuğum şey, Lût kavminin amelidir”⁴³⁸ buyurmuştur.

Abdullah İbni Abbas'dan (r.a.) gelen rivayette de Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kimin Lût kavminin amelini işlediğini bilerseniz, bu çirkin fiili işleyeni de, kendisiyle bu fiil işlenileni de öldürünüz”⁴³⁹. Aynı hadis Ebu Hureyre'den (r.a.) de rivayet edilmiştir.

Ebu Hureyre'den (r.a.) gelen diğer bir rivayette ise, Lût kavminin amelini işleyen kimseler hakkında Resûlullah (s.a.v.) : “Üsttekini ve alttakini recmediniz, Her ikisini de recmediniz”⁴⁴⁰ buyurmuştur.

Bununla birlikte İslâm alimleri Livâta fiilini işleyenlere verilecek ceza konusunda ihtilaf ettiler. Bir kısmı bu fiili işleyenlere hadd cezası uygulanmasının gerektiğini ileri sürerken, diğerleri de ta'zir cezasını uygun gördüler⁴⁴¹. Araştırmamızın sınırlarını aşacağı için bu konunun teferruatına girmiyoruz.

2. Livâta'nın Evlenme Engeli Oluşturması

Haramlığı kitap ve sünnetle sabit olmakla birlikte, hısımlık ve hurmet oluşturmada konusunda fukahadan farklı iki görüş vardır:

1- Bir guruba göre Lût kavminin ameli hurmet oluşturmaz. Mâlik, Şafiî, Ebu Hanîfe ve arkadaşları bu amel dolayısıyla hurmetin oluşmayacağı kanaatindedirler⁴⁴².

Bir çocuğa livâta fiilinde bulunan kimseye çocuğun annesi veya kızı haram olmaz⁴⁴³.

2- Diğer guruba göre de livâta zina gibidir. Bu sebeple hurmet oluşturur. Sevrî, Evzâî ve Ahmed b. Hanbel'e göre küçük çocukla oynayan kişiye annesi haram olur. Buna göre, hanımının oğlu, babası yahut kardeşi ile Lût kavminin işini yapacak olursa, kendi hanımı ona haram olur. Evzâî de: “çocukla Lût kavminin amelini işleyen kimse, o

⁴³⁸ Tirmizî, *Hudûd*, 24 ; İbni Mâce, *Hudûd*, 12.

⁴³⁹ Tirmizî, *Hudûd*, 24 ; İbni Mâce, *Hudûd*, 12.

⁴⁴⁰ İbni Mâce, *Hudûd*, 12.

⁴⁴¹ Tirmizî, *Hudûd*, 24 ; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 90.

⁴⁴² Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmî'l-Kur'ân*, V, 95.

⁴⁴³ Şirbini, *Muğni'l-muhtac*, III, 178.

çocuğun kızı ile evlenemez. Çünkü o kız, kendisiyle cinsel ilişkide bulunduğu kişinin kızıdır” şeklinde görüş beyan etmiştir⁴⁴⁴.

D. BÂTIL VE FÂSİT EVLİLİK

1. Tanımı

Üzerinde mehir, mesken, nafaka gibi evlilik hükümlerinden birisi terettüp etmeyen nikâha, bâtil nikâh adı verilmektedir. Bir kadınla başkasının nikâhlısı olduğunu bilerek yapılan nikâh veya putperest bir kadınla kıyılan nikâh bâtil nikâhtır. Çünkü bir kadının aynı anda iki farklı erkekle nikâhlanması mümkün değildir⁴⁴⁵.

Fasit nikâh ise, sıhhat şartlarını tamamen cami’ olmayan nikâhtır. Şartlarına uygun şahitler veya velinin izni bulunmadan yapılan nikâh, fasit nikâhtır. Hanefilerden bazıları sahih nikâhla fâsid nikâhı birbirinden ayırmamışlardır⁴⁴⁶.

Her iki nikâh da evlilik hukuku bakımından devamına imkân verilmeyen akitlerdir. Bilmeden tarafların böyle bir akit yaptıkları ortaya çıkarsa, derhal ayrılmaları talep edilir. Kendileri ayrılmazsa hakim tarafından cebren araları tefrik edilir⁴⁴⁷.

2. Evlenme Engeli Oluşturma Durumları

Batıl nikâh yoluyla yapılan bir evlilik, eşler arasında cinsel birleşme olsun olmasın, evliliğe ait hiçbir netice doğurmaz. Bâtıl nikâhla cinsel birleşme olması halinde hısımlığın oluşması veya oluşmamasına zina fiilinin hurmet oluşturma durumuna göre hükmedilmiştir. Zina ile hurmetin oluştuğunu kabul edenler, batıl evlilikle vuku bulan cima ile de hurmetin oluştuğunu kabul etmişlerdir. Ancak aralarında cinsel birleşme olduğu tesbit edilmesi halinde zina haddi mi, yoksa ta’zir cezası mı tatbik edileceği hususu ceza hukukunda tartışılmıştır⁴⁴⁸.

Fâsit bir nikâhla cinsel birleşme vaki olsa da olmasa da hurmet sabit olur. İbni Munzir’den nakledildiğine göre Mısır alimleri, fâsit bir nikâhla evlenen eşlerin bir

⁴⁴⁴ Cessâs, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, III, 52 ; İbni Kudâme, *Muğnî*, VII, 484 ; Kurtubi, *el-Câmiu li ahkâmi’l-Kur’ân*, V, 95.

⁴⁴⁵ İbni Humâm, *Fethu’l-kadîr*, II, 382 ; Kâsânî, *el-Bedâi’*, III, 35 ; Bilmen, *Istilahatı Fıkhiyye kamusu*, II, 6 ; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 334.

⁴⁴⁶ Kâsânî, *Bedâi’*, III, 35 ; İbni Humâm, *Fethu’l-kadîr*, II, 382 ; Bilmen, *Istilahatı Fıkhiyye kamusu*, II, 6 ; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 334.

⁴⁴⁷ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 334-335.

⁴⁴⁸ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 335.

birlerinin usûl ve fûrûu ile ebediyyen evlenemeyeceğine icma etmişlerdir. Hanefîlerin görüşü de budur⁴⁴⁹.

Osmanlı Aile Hukuku Kararnamesinde de bu görüş benimsenerek “mücerred akit ile memnûiyyet-i musâhare sabit olacağı gibi takarrub vuku bulsun bulmasın ale'l-ıtlak nikâh-ı fâsid ile de memnûiyyet-i musâhare sabit olur” denilmiştir⁴⁵⁰.

Fâsid bir nikâhla bir nikâhta birleştirilmeleri caiz olmayan iki kadının cem edilmesi halinde, biri ile cinsel ilişkide bulunulmuşsa, ayrılan kadını onu onurlandırmak, yani mehirin bir kısmını ödemek gerekir. Ve boşanan kadının talak iddeti bitmeden, üzerin yeni bir akit de yapılamaz. Bu görüşü Mâlik, Evzaî, Sevrî, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve rey ashabı savunmuşlardır⁴⁵¹.

Bununla beraber cinsel birleşme olmadan fâsid bir nikâhla hurmetin sabit olmayacağı da savunulmuştur. Mutlak evlenme engellerinde nikâh şüphesi olamayacağı için böyle bir nikâhla cima edenlere hadd cezası uygulanır. Geçici evlenme engellerinde ise nikah şüphesinden dolayı hadd cezaları düşer. Fakat eşlerin derhal ayrılımları gerekir. Ayrılmıyorlarsa hakim tarafından ayrılır, ta'zir cezası ile cezalandırılırlar. Çünkü fâsid bir nikâh cinsel birleşmeyi meşrû kılmaz. Kadın için mehir, nafaka ve iddet gerekmez. Hısımlık ve neseb de sabit olmaz. Miras hükümleri uygulanmadığı gibi bu nikâh evlenenleri birbirine mahrem de yapmaz⁴⁵².

E. EVLAT EDİNME

1. Tanımı

Bugün Türkçe’de kullandığımız “*evlatlık*” kelimesi, Arapça’da babasız çocuk, piç, övünen ve haksız iddia sahibi gibi anlamlara gelen “*değiyun*” kelimesinin karşılığıdır. Çoğulu “*edğiyâun*”dur. Arapça’da oğul edinme anlamında “*tebenni*” kelimesi de kullanılmaktadır. Önceleri çoğunlukla erkek çocuklar evlat edinildiği için

⁴⁴⁹ İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 483 ; Nevevî, *el-Mecmû*, XVII, 318.

⁴⁵⁰ *HAK*, 23. Mad. ; Çeker, *Aile Hukuku Kararnamesi*, s. 21.

⁴⁵¹ Nevevî, *el-Mecmû*, XVII, 318 ; İbni Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 483 ; İbni Teymiyye, *Fetâvâ*, XXXII, 76 ; Remlî, *Nihayetü'l-muhtâc*, VI, 271 ; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 179 ; Kâlîsî, *Ahkâmu'l-usre*, s. 204.

⁴⁵² Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 178 ; Sâbık, *Fıkhu's-sünne*, II, 361 ; Zehra, *Ahvâlü's-şahsiyye*, s. 87 ; Apaydın, “*Fâsit Nikâh*”, Şamül İslâm Ans., II, 152 .

“*tebennî*” ile ifade edilmiştir. Kız çocukların evlatlık olarak alınması daha sonraları yaygınlaşmıştır⁴⁵³.

Terim olarak evlatlık; bir kimsenin, nesebi başkasından sabit olan bir çocuğu kendisine çocuk edinmesi, kendi nesebine ilhak etmesi demektir. Kişinin, kız veya erkek nesebi malûm olan veya olmayan bir çocuğun kendi çocuğu olduğunu beyan ve ikrar etmesi veya sahte akrabâlık kurması şeklinde tarif edilmiştir⁴⁵⁴.

Hz. Peygamberin bir müddet evlatlık edinmiş olması ve yasaklanmış olmasına rağmen İslâm tarihinde bu eski adetin zaman zaman fiili olarak kendini göstermesi ve evlenme engeli oluşturması bakımından problemlerin ortaya çıkması konuyu ele almamıza sebep olmuştur.

2. İslâm'dan Önce Evlatlığın Konumu

İslâm'dan önceki din ve toplumlarda da çocuk edinme vardı. Ancak Yahudilikte evlat edinme ile ilgili hükümler oldukça muğlaktır. Aile kurumuna önem verdikleri için çocuğu olmayan kişilerin ikinci defa evlenmelerine müsaade etmişlerdi. Yine ağabey çocuk bırakmadan ölürse karısını küçük kardeş alırdı. Bu da nesep yoluyla çoğalmayı evlat edinme kurumuna tercih ettiklerinin göstergesidir⁴⁵⁵.

Hristiyanlıkta bugünkü anlamda evlatlık kurumuna rastlamıyoruz. Ancak oğulluk kavramı vardır ki, bu da Hz. İsa'nın (a.s.) Allah'ın (c.c.) oğlu olarak telakki edilmesi anlamında kullanılmıştır⁴⁵⁶.

Roma Hukukunda evlatlık, eski atalar kültüne gösterilen özentinin tabii bir sonucu olarak önemli bir yer tutmaktadır. Atalar kültünü sadece erkekler devam ettirdiği için, önceleri sadece erkeklerin evlat edilmeleri mümkündü. Daha sonraları sosyal ve psikolojik amillerin de etkisiyle belirli şartlarda kız çocuklar da evlatlık alınmaya başlanmıştır. Kadınlar aile reisi olamadıkları ve hiç kimse üzerine velayet kuramadıkları için evlat edinme hakkından mahrum bırakılmışlardı⁴⁵⁷.

⁴⁵³ İbni Manzûr, *Lisânu'l-arab*, XIV, 261 ; Aydın, “*Evlat Edinme*”, DİA., XI, 527 .

⁴⁵⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l İslâmî*, VII, 673 ; Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 583 ; Erdoğan, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 443.

⁴⁵⁵ Tekvin, 48 / 5,6, 53 ; Ester, 2 / 7, 15, 486 ; Aydın, “*Evlat Edinme*”, DİA., XI, 527.

⁴⁵⁶ Romalılara Mektup, 8 / 15, 160.

⁴⁵⁷ Aydın, “*Evlat Edinme*”, DİA., XI, 527.

Evlatlık uygulaması çeşitli Türk boylarında da görülmektedir. Çocuğu kötü ruhlardan korumak maksadıyla doğar doğmaz evlatlık verme adeti yaygındı. Sonradan ailesine dönmesi de belirli şartlara bağlanmıştı. Altaylarda çocuğu anlaşıma yoluyla evlat edinme mümkün olduğu gibi, çalma şeklinde evlatlık edinme de mümkündü. Uygurlarda da evlatlık kurumunun bir takım sorumluluklara bağlandığı görülmektedir. Çocuğu geri alabilmek için çocuğun ailesi, çocuk için yapılan bütün masrafları ödemek zorunda bırakılırdı. Borcu olanlar da borcuna mukabil çalıştırılırdı⁴⁵⁸.

Evlat edinme İslâm öncesi Arabistan'da yaygın bir adetti. Evlatlık hukukuna göre bir kimse bir erkeği evlat edinirse, evlatla evlat edinen birbirine mirasçı olur, evlatlık evlat edinen kişi adına çağrılır ve onu nesebine katmış olurdu. Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet edildiğine göre: Huzeyfe, Hz. Peygamberle beraber Bedire katılan kimselerdendi. Resulüllah'ın Zeyd'i çocuk edindiği gibi, o da Salim'i çocuk edindi ve ona kardeşi Velid b. Utbe'nin kızı Hind'i nikâhladı⁴⁵⁹.

Hiz. Peygamber (s.a.v.) de nübüvvetten önce Hz. Hatice (r.a.) validemizle evlenmiş ve Hz. Hatice kendisine Zeyd b. Harise adlı bir köleyi hediye etmişti. Ailesi Zeydi satın almak isteyince Resulüllah (s.a.v.) onu âzâd etmiş, fakat Zeyd Resulüllah'ın yanında kalmayı tercih etmişti. Bunun üzerine de Resulüllah Zeydi evlat edinmiş ve şöyle demişti : *"Ey Kureyş topluluğu! Şahid olun ki, Zeyd benim oğlumdur. Bana mirasçı olacaktır. Ben de ona mirasçı olacağım"*⁴⁶⁰. İslâmın ilk yıllarında da devam eden bu gelenek, Medine döneminde yasaklandı

3. Evlatlıkların Evlenme Engeli Oluşturması

İslâm'dan önce Araplar arasında yaygın olan evlatlık kurumu, aynı zamanda aralarında evlenme engeli de oluştururdu. Evlatlıklar nesebe ilhak edildiği için evlatlıkların kızları ve hanımlarıyla evlenmezlerdi. İslâm'ın ilk yıllarında da bu adet devam etti. Hatta Hz. Peygamber, evlatlığı Zeyd b. Harise'nin karısı Zeynep validemizle evlendiğinde müşrikler, "oğlunun karısı ile evlendi" diyerek Peygamberi kötölemişlerdi⁴⁶¹.

⁴⁵⁸ Aydın, "*Evlat Edinme*", DİA, XI, 528.

⁴⁵⁹ Buhârî, *Nikâh*, 15.

⁴⁶⁰ Buhârî, *Cenaiz*, 4,41 ; Tirmizî, *Tefsir*, 34 ; Hicâzî, *Furkan Tefsiri*, V, 63 ; Aydın, "*Evlat Edinme*", DİA, XI, 528.

⁴⁶¹ Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, V, 95.

Medine döneminde nazil olan : “*Evlatlıkları babalarına nisbet edin. Bu Allah katında en doğru olanıdır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu taktirde onları din kardeşiniz ve dostlarınız olarak kabul edin. İçinizden kastederek yaptıklarınız bir yana, yanılmalarınızda size bir sorumluluk yoktur. Allah bağışlar ve merhamet eder*”⁴⁶² ayetiyle evlatlıkların gerçek babalarına nispet edilmeleri emredilmiştir. Buna bağlı olarak ortaya çıkan hısımlıklar da ortadan kaldırılmıştır. Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.v.) Zeyd’in karısı Zeynep’le evlenerek, evlatlık kurumunun fiilî olarak bütünüyle ortadan kaldırıldığını göstermiştir.

Buna göre himaye ve evlatlık edinme yoluyla kişiler arasında nesep ve hısımlık meydana gelmez. Mahremiyet oluşmadığı gibi mirasçılık ilişkisi de doğmaz. Çünkü evlatlık hukuku ortadan kaldırılmış, evlat edinenle evlatlık din kardeşi olmuşlardır.

İslâm’ın evlatlık kurumunu ilgasından sonra özellikle Türk hukuk tarihinde zaman zaman koruyucu aile tarzında, bazen de hukukî sonuçlarından mahrum fiilî bir evlatlık şeklinde sınırlı olarak varlığını sürdürmüştür⁴⁶³.

Türk Pozitif hukuku, İslâm hukukunun aksine evlat edinmeyi evlilik engeli olarak kabul etmiştir. Ancak buna rağmen yapılan bir evlilikte, evlilik bağı değil de evlatlık bağının ortadan kaldırılmasına hükmetmiştir. Bu da, evlatlık bağının Türk Pozitif hukukunda benimsense bile sünî olarak gördüğünü ve evlilik bağından daha zayıf kabul edildiğini ifade etmektedir⁴⁶⁴.

Günümüzde çocuğu olmayan aileler tarafından yaygın olarak uygulanan başkalarından doğan bir çocuğu üzerlerine yazdırmak veya himayelerine almak suretiyle evlat edinmeleri, medeni hukuk açısından evlenme engeli, miras, nafaka gibi bir takım hukukî sonuçlar doğurmaktadır. Ancak İslâm hukukçuları, nass’ın yasaklayıcı hükmü, Hz. Peygamberin uygulaması ve dini hükümlerin tatbikatında, toplumda çıkaracağı bazı problemleri de göz önünde bulundurarak evlat edinmeyi uygun görmemektedirler.

⁴⁶² Ahzab 33 / 5 ; (Geniş bilgi için bkz., Ahzab 33 / 37)

⁴⁶³ Aydın, “*Evlat Edinme*”, DİA, XI, 528-529.

⁴⁶⁴ MK., Mad. 258 / II ; Altınok, *Aile Hukuku*, s.70-71 ; Aydın, “*Evlat Edinme*”, DİA, XI, 528

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, halk dilinde daha çok hısımlık diye ifade ettiğimiz meşrû bir nikâh sonucu oluşan evlilik engelleri ve gayrı meşrû ilişkiler sonucu kişiler arasında evlenme engeli oluşup oluşmaması konularını ele alan bir çalışmadır. Çalışmayı toplu olarak değerlendirdiğimizde şu sonuçları çıkarmak mümkündür:

I. İnsanlar nesep, süt emme veya hısımlık (evlilik) yoluyla akraba olurlar. Meşru yolla kurulan akrabalığın dînî, hukukî, ahlâkî ve sosyal bir çok yararları mevcuttur. Bütün hukuk sistemlerinin amaçladığı sağlıklı ve huzurlu bir toplum yapısının oluşturulmasında meşru evlilik ilişkilerinin yeri, özellikle sağlıklı bir neslin devamı, sosyal dayanışma ve yardımlaşma ilişkilerinin sürdürülmesi, şefkat ve merhamet duygularının geliştirilmesi bakımından inkâr edilemeyecek kadar önemli gözükmektedir.

II. Meşrû bir hısımlık eşler arasında yapılan nikâh akdi veya cinsel birleşme sonucu oluşur. Nikâh, hukuki bir akit anlamına geldiği gibi, cinsel birleşme anlamına da gelir. Bu sebeple nikâh akdinden sonra vuku bulan cinsel ilişki fiili her halükârda tarafları birbirine hısım yapar. Cinsel ilişki meydana gelmeyen bir nikâhla kaynana-damat, üvey anne-evlat ve gelin-kayınpeder arasında hısımlık oluşurken üvey kız-baba hısımlığı kızın annesi ile nikâhtan sonra cinsel birleşmenin yapılması şartına bağlanmıştır.

Nikâhsız meşrû ilişki ise cariyeler için sözkonusudur. Cariye ile cinsel birleşme meydana geldiği takdirde failler arasında evlilik hukuku bakımından hısımlık oluşur.

III. Zinanın hısımlık ve hurmet oluşturmaması konusunda “*babalarınızın nikâhladığı kadınlar*”(Nisa 4/22) ayetinde geçen “*nikâh*” kelimesinin hem akit hem de cinsel birleşme anlamına gelmesi sebebiyle iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Nikâhın “*akit*” anlamına geldiğini kabul edenler gayrı meşrû birleşmelerle hurmet oluşmayacağı görüşünü savunmuşlardır. Nikâhın, “*cinsel ilişki*” anlamına geldiğini kabul edenler ise “*babalarınızın nikâhladığı kadınlar*” ifadesinin hem akit yoluyla evlendikleri kadınları, hem de akit yapmadan gayrı meşrû zina ettikleri kadınları kapsadığı görüşünü ileri sürerek gayrı meşrû ilişkilerin de hurmet oluşturacağını savunmuşlardır.

IV. Hurmetin oluşması yanında sona ermesi de sözkonusudur. Bu konuda ifade edilen genel prensip şudur: Hurmet, kesinlikle bir sebebe dayanması gerekir. Bu sebep geçici veya sürekli olabilir. Sebebi sürekli olan hurmet hiçbir zaman ortadan kalkmaz. Ancak sebebin geçici olması halinde geçici sebebin ortadan kalkmasıyla oluşan evlilik

engeli de sona erer. Buna göre kayın valide, üvey anne, üvey kız ve gelinlerin haramlığı sürekliedir. Ölüm veya ayrılık vuku bulsa da oluşan evlilik engelleri ortadan kalkmaz. Ancak evli kadının kız kardeşleri, halaları ve teyzeleri ile kocası arasındao luş an evlilik engelleri geçici engellerdir. Eşlerden birinin ölümü veya kesin boşanma ile ayrılması halinde baldız, teyze ve halalarla oluşan hısımlık da sona erer. Bu hısımlığın sona erdiği durumlarda erkek baldızı ve karısının halası ve teyzeleriyle evlilik yapabilir.

V. Üvey anne, kayın valide, üvey kız ve gelinin evlilik engeli oluşturm asının ayetle sabit olduğu konusunda alimlerin icmaı mevcuttur. Ancak burada ihtilafa yol açan sebep, ilgili ayette geçen “*gerdeğ e girdiğ iniz kadınlarınızın üvey kızları*” ifadesindeki gerdeğ e girme şartının sadece annelere mi, yoksa hem üvey kıza hem de annesine şamil olduğu konusudur. Bazı İslâm hukukçuları ayette geçen “*gerdeğ e girme*” şartının sadece annelere ait olduğunu söylerken, diğ erleri şartın hem üvey kıza, hem de annesine şamil olduğunu ifade etmişlerdir. Ayetin siyak, sibak ve anlam bütünlüğü dikkate alındığı zaman şartın sadece üvey kıza ait olduğu görüşü daha makul gözük mektedir. Çünkü ayette ifade edilen hükümler “*ve*” harfi ile “*haram kılındı*” hükmüne bağlanmıştır. “*Kadınlarınızın anneleri*” ifadesi ile “*gerdeğ e girdiğ iniz kadınlarınızdan yanınızda olan üvey kızlarınız*” ifadeleri de “*ve*” harfi ile birbirinden ayrılmış ayrı ayrı hükümlerdir. O halde şart sadece üvey kızın haramlığı için geçerlidir. Annelerin hurmetinde kızı ile gerdeğ e girmese bile sadece nikâhın kıyılmış olması yeterlidir.

VI. Baldızı kız kardeşiyle beraber aynı nikâhta birleştirmenin haramlığı ayetle belirlenirken, kadının hala ve teyzelerinin kendisiyle aynı nikâhta birleştirilmeleri de sünnetle yasaklanmıştır. Boşanmış olan kadının iddet süresi bitinceye kadar bu yasak devam eder. Ancak hala ve teyze kızlarını bir nikâhta birleştirme, yasaklayıcı bir nass bulunmadığı gerekçesi ile caiz görülmüştür.

VII. İslâm hukukçularını hısımlık oluşturma konusunda en çok meşgul eden, gayri meşrû fiiller konusu olmuştur. Biz bu fiilleri etki ve sonuçlarını dikkate alarak “*cinsel ilişki*”, “*dokunma ve bakma*”, “*livâta*”, “*bâtıl ve fâsit evlilik*” ve “*evlat edinme*” başlıkları altında ele aldık. Zina kavramı ile ifade ettiğ imiz gayri meşrû cinsel ilişkilerin hurmet oluşturucağı Hanefiler, Mâlikîlerden nakledilen bir rivayet ve Hanbelîlerin dahil olduğu büyük bir gurup tarafından savunulmuştur. Buna mukabil Şafîiler ve Mâlikîlerden tercih edilen görüş e göre de zinanın hurmet oluşturm ayacağı görüşü savunulmuştur. Zinanın hurmet ve hısımlık oluşturd uğ una dair kesin ve sahih bir

nass olmamakla beraber bu fiilin hurmet oluşturduğunu savunan görüş sahipleri; kişinin kendi sulbünden olan kızı ile evlenmesini mümkün kılması gibi bir takım sıkıntılara yol açacak, toplumda kaçınılması zor durumların ortaya çıkması (umûmî belv ) ve kadın ve aileyi korumaya yönelik yüksek ahlakî düşüncelerle tercih edilmesi daha makul olarak gözükmektedir.

VIII. Cinsel birleşme olmadan kasıtlı veya kasıtsız cinsel organına bakma, öpme veya dokunma gibi fiillerin hurmet oluşturması İslâm hukukçuları arasında tartışma konusu olmuştur. Çoğunluğunu Hanefilerin oluşturduğu bir guruba göre bu fiiller de cinsel ilişki gibi ihtiyatla hısmılık ve hurmet oluştururlar. Hanefilerin dışındaki fıkıh ılardan değişik görüşler rivayet edilmekle beraber görüşlerin ağırlık noktası bu fiillerin hurmet oluşturmayacağı yönündedir. Zira bu konuda kesin yasaklayıcı veya emredici bir nass yoktur. Nassın olmadığı bir yerde, gayrı ihtiyari bile olması mümkün olabilen bir dokunma veya bakma sonucu oluşacak olan şehvetle ihtiyata binaen sahih nikâhla kurulan bir aile yuvasını yıkmak, toplumda tamiri mümkün olmayan yaraların açılmasına sebep olabilir. Asrımız hukukçularından Abdülkerim Zeydan da bu görüşü tercih etmektedir.

IX. B til nikâh, nikâh akdine dair hiçbir sonuç oluşurmaz. Bu sebeple hurmet oluşturması da düşünülemez. Ancak bu nikâhla yapılmış olan bir cinsel ilişkinin hükmü zina fiiline göre verilmiştir. Zinanın hurmet oluşturduğunu kabul edenler bu fiille de hurmetin sabit olacağını belirtmişlerdir. Diğerleri de hurmetin oluşmayacağını savunmuşlardır. Fâsit nikâhta ise ekseriyete göre hısmılık meydana gelir görüşü benimsenmiştir.

X. Bu çalışmada ele aldığımız konuları Medenî Hukuk açısından da kısaca değerlendirdik. Buna göre kişinin sahih nikâhla evlendiği kadının annesi, üvey kızı, üvey annesi ve gelini ile aralarında oluşan evlenme engeli İslam hukuku ile örtüşmektedir. Evlilikten sonra ölüm veya ayrılık meydana gelse bile bu evlilikle oluşan hısmılık ve evlenme engelleri devam eder. Ancak süt emme İslam Hukukunda hurmet sebebi sayılırken medenî hukukta hurmet sebebi sayılmamıştır. Medeni Hukuk tek eşlilik esasına dayandığı için kadının akrabaları ile aynı nikâhta birleştirilmesinden söz etmemiştir. Yine zina fiili Medeni Hukukta hısmılık sebebi sayılmamıştır.

XI. İslâm'ın ilk yıllarında uygulanmakla beraber daha sonra vahyin gelmesiyle yasaklanan evlat edinme(Ahzab 33/5,37), Medenî Hukuk nazarında nesebe ilhak edilmiş ve evlilik engeli oluşturan hısmılık sınıfında değerlendirilmiştir(MK, 92. Mad.).

Ancak bu hısımlık, nesep ve evliliğe göre zayıf bir hısımlık olarak kabul edilmiştir. Böyle bir hısımlık bağına rağmen evlilik yapılmışsa, evlilik bağının değil de evlatlık bağının sona erdirilmesine hükmedilmiştir(MK, 257. Mad.).

BİBLİYOGRAFYA*

- el-ÂBÂDÎ, Abdullah, *Serhu Bidâyeti'l-müctehid ve nihâyeti'l-muktesid*, (I-IV), Daru's Selam, 1. Baskı, Kahire 1995.
- ACLÛNÎ, Ebu'l Fida İsmail b. Muhammed b. Abdu'l Hâdî (v. 1162/1749.), *Kesfu'l-hafâ ve muzîlu'l-elbâs*, (I-II), Müessesetü'r Risale, 4. Baskı, Beyrut 1985.
- el-'ADEVÎ, Mustafa, *Câmiu ahkâmi'n-nisâ*, (I-III), Daru's Sünnê, 1. Baskı, Suudi Arabistan 1995.
- AKINTÜRK, Turgut, *Aile Hukuku*, Ankara. Ün. Huk. Fak. Yay., Ankara 1975.
- , *Medenî Hukuk*, 7. Baskı, İstanbul 1999.
- el-'AKK, Halid Abdurrahman, *Mevsû'atü'l-fıkhi'l-mâlikî*, (I-VI), 1. Baskı, Dimeşk-Suriye 1993.
- , *Mevsû'atü fıkhi'l-mer'eti'l-müslimeti Mine'l-kitabi ve's-sünne*, 1. Baskı, Şam 1992.
- AKYÜZ, Vecdi, "*Akrabâ*", DİA., II, 285-286.
- ALÎ el-KÂRÎ, Nureddin Ali b. Muhammed el-Herevî el-Mekkî (ö. 1014/1605), *el-Mesnû' fî ma'rifeti'l-hadîsi'l-mecmû'* (Mevzû'atu's-suğra), (thk., Abdulkadir Ebu Gudde), Mektebetu'l Matbuati'l İslâmiyye, 5. Baskı, Beyrut 1994.
- APAYDIN, Yunus, *Fasit Nikâh*, Şamil İslâm Ansiklopedisi, II, s. 151-152
- AŞUR, M. Tahir b., *İslâm Hukuk Felsefesi*, (trc. Vecdi Akyüz, Mehmet Erdoğan), İklim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1988.
- ATEŞ, Ali Osman, *İslâm'a Göre Cahiliye Ve Ehl-i Kitap Örf Ve adetleri*, Beyan yayınları, İstanbul 1996.
- ATEŞ, Süleyman, *Kur'an Ansiklopedisi*, (I-IV, Devamı henüz yayınlanmadı), Kur'an Bilimleri Araştırma Vakfı, İstanbul 1997.
- , *Kur'ân'a Göre Evlenme Ve Boşanma*, Yeni Ufuklar Neşriyat, 1. Baskı, İstanbul 1988.
- AYDIN, Mehmet Akif, "*Evlât Edinme*", DİA., XI, 527-529.
- el-'AYNÎ, Muhammed b. Ahmed (ö. 855/1451), *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye*, (I-XII), Daru'l Fikr, 2. Baskı, Beyrut 1990.
- el-BÂBERTÎ**, İmam Ekmeleddin Muhammed b. Mahmud (v. 786/1384), *Serhu'l-inâye ala'l-Hidaye*, (I-IX), Dâru ihyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut-Lübnan ts..
- BEDERÂN, Ebul Ayneyn Bederan, *el-fıkhu'l-mukarenu li ahvali's-şahsiyye*, Daru'n Nehdeti'l Arabiyye, Lübnan-Beyrut ts..

* Bibliyografyada bold ve italik yazılan kısımlar yararlandığımız eserlerin tam ve özgün isimleridir. Tez içersindeki dipnotlarda ise yazarın büyük harflerle yazılan soyadı veya meşhur ismi ile, eserinin sadece altı çizili kısımları kullanılmıştır.

** Dipnotlarda kullandığımız bu eser, bibliyografyada yer alan İbni Humam'ın Fethu'l-kadir adlı eseri ile aynı kitapta yer almaktadır.

- el-BEYHÂKÎ, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali (v. 458/1066), *es-Sünenü's-sğîr*, (I-IV), İstanbul 1981.
- , *Kitabu's-süneni'l-kübra*, (I-XI), Daru'l Ma'rife, Beyrut-Lübnan 1992.
- , *Ma'rifetü's-sünen ve'l-âsâr*, (I-XV), 1. Baskı, Kahire 1991.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukuku İslâmiyye Ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, (I-VIII), Bilmen Yayınevi, İstanbul 1968.
- el-BUHÂRÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail (v. 256/870), *el-Camî'u's-sahîh*, (I-VIII), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
- el-BEHÛTÎ, Mansur b. Yunus b. İdris (v. 1051/1641), *Kesşafu'l-kına' 'an metni'l-ikna'*, (I-VI), Dâru'l Fikr, Beyrut-Lübnan 1982.
- CEBECİ, Lütfullah, *Yakın Akraha Evliliği Ve Genetik*, İstişare Yayınları, 1. Baskı, Konya 1990.
- el-CESSÂS, Ebu Bekir Ahmed b. Ali er-Râzî (v. 370/981), *Ahkâmu'l-Kur'ân*, (I-V), Beyrut 1992.
- CEVAD, Ali, *el-Mufasssal fi tarîhi'l-arabi kable'l-İslam*, (I-X), 2. Baskı, Bağdat 1993.
- CİN, Halil, -AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Türk-İslâm Hukuk Tarihi*, (I-II), Timaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1990.
- ÇEKER, Orhan, *Âile Hukuku Kararnamesi*, Ebru Yayınları, İstanbul 1985.
- , *Halvet*, DİA., XV, s. 384-386.
- ed-DÂRİMÎ, Ebu Muhammed Abdullah Abdurrahman (v. 255/868), *Sünenü'd-Dârimî*, (I-II), Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- DEMİRCİ, Kürşat, *Haram*, DİA., s. 97-100.
- ed-DERDÎR, Ebu'l Berekât Ahmed b. Muhammed (v. 1201/1786), *Serhu's-Sagîr 'ala akrebi'l mesâliki ila mezhebi'l-imâmî Mâlik*, Daru'l Me'arif, y.y., ts..
- DERVEZE, M. İzzet, *Tefsiru'l-hadîs*, (trc. Mustafa Altinkaya), (I-VII), Ekin Yayınları, İstanbul 1997.
- ed-DEYREBÎ, Ebu Abbas Ahmed b. Ömer (v. 1151/1737), *Ahkâmu'z-zevâc 'ala Mezahibi'l-erba'a*, Daru'l Kütübi'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan 1986.
- ed-DİHLEVÎ, Şah Velîyyullah (v. 1176/1762), *Hüccetullahi'l-baliğa*, (trc. Dr. Mehmet Erdoğan), (I-II), İz Yayıncılık, İstanbul 1994.
- DÖNDÜREN, Hamdi, *Delilleriyle İslâm Hukuku*, İstanbul 1993.
- , *Halvet*, Şamil İslâm ansiklopedisi, II, s. 316-317.
- , *Hurmet-i Musâhare*, Şamil İslâm Ansiklopedisi, III, 34-35.
- , *Nikâh*, Şamil İslâm ansiklopedisi, V, s. 92-104.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-ezdî (v. 276/888), *es-Sünen*, (I-V), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

- , *es-Sünen*, (Trc. Ve Şerh : Necati Yeniel ; Hüseyin Kayapınar), *Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme Ve Şerhi*, (I-X), Şamil Yayınları, İstanbul 1989.
- EBU YA'LÂ, el-Kâdî (v. 307/919), *el-Mesâilü'l-fıkhiyye Min kitabi'r-rivayeteyn*, (I-III), Mektebetü'l Me'arif, 1. Baskı, 1985.
- EBU ZEHRÂ, Muhammed, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, Daru'l Fikri'l Arabî, 3. baskı, Kahire 1957.
- EMİN, Ahmed, *Duha'l-İslâm*, (I-III), Mektebetü'n Nehdeti'l Mısıryye, 7. Baskı, Kahire 1964.
- ERDOĞAN, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1998.
- el-Fetva'l hindiyye fi mezhebi İmam-i A'zam*, (Hazırlanış Tarihi 812/1409), (I-VI), Daru'l Ma'rife, Beyrut-Lübnan 1973.
- FEYZİOĞLU, Feyzi Necmettin, *Aile Hukuku*, 2. baskı, İst. Ün. Yay., İstanbul 1979.
- FÎRÛZÂBÂDÎ, Mecdüddin Muhammed b. Yakup b. Muhammed b. İbrahim eş-Şîrâzî (v. 817/1414), *el-Kâmûsu'l-muhîf*, (I-IV), Dâru ihyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan 1991.
- el-GAZZÂLÎ, Muhammed b. Muhammed, (v. 505/1111), *İhyau Ulûmi'd-Dîn*, (trc. Ahmet Serdaroğlu), (I-IV), Bedir Yay., İstanbul 1986.
- el-HÂKİM, Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nisâburî (v. 405/1014), *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, (thk. Mustafa Abdulkadir 'Ata), (I-IV), Dâru'l Kütübi'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1990.
- el-HALLAF, Abdulvehhab, *Ahkâmu ahvali's-şahsiyye fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye*, 2. Baskı, Kuveyt 1990.
- HAMİDULLAH, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (trc. Salih Tuğ), (I-II), 4. Baskı, İstanbul 1980.
- , Muhammed, *Abd*, DİA., I, 57
- HANBEL, İmam Ahmed Muhammed b. (v. 241/855), *Müsned-i Ahmed b. Hanbel*, (I-VI), Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- HATİPOĞLU, Haydar, *Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi*, (I-X), Kahraman Yay. İstanbul 1992.
- el-HILLÎ***, Ebu'l Kasım Necmettin Cafer b. Hasan b. Yahya (v. 771/1372), *Şerâi'u'l-İslâm fi mesâilî'l helali ve'l haram*, (I-VIII), Müessesetü Âli'l Beyt, Beyrut 1990.
- el-HINN, Mustafa Said, *İslâm Hukukunda Yöntem Tartışmaları*, (trc. Halit Ünal), Rey Yayınları, 1. Baskı, Kayseri 1993.
- el-HİCÂZÎ, Muhammed Mahmud, *Furkan Tefsiri*, (trc. Mehmet Keskin), (I-VI), İlim Yay., İstanbul ts..

*** Çalışmalarımız esnasında zaman zaman karşılaştığımız bu eserin kendisine ulaşamadık. Dip notlarda bu esere ait bilgiler A. Kerim Zeydan'ın el-Mufasssal adlı eserinden naklen verilmiştir.

- İBNİ ABİDİN**, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz b. Ahmed b. Abdurrahim el-Huseyni (v. 1252 / 1836), *Haşiyetu-reddi'l-muhtar 'ala Dürri'l-muhtar*, (I-VIII), Kahraman Yayınları, İstanbul 1984.
- İBNİ HACER**, Ahmed b. Ali el-Askalânî(v. 852/1448), *Fethu'l-bârî bi şerhi sahîhi'l-Buhârî*, (I-XV), 1. Baskı, Kahire 1986.
- İBNİ HAZM**, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Sa'd (v. 456/1063), *el-Muhallâ bi'l-âsâr*, (I-XII), Beyrut-Lübnan, ts..
- İBNİ HUMAM**, Kemaleddin Muhammed b. Abdü'l Vahid b. Abdülhamid (v. 861/1457), *Şerhu fethu'l kadîr*, (I-IX), Beyrut-Lübnan ts..
- İBNİ KAYYİM**, Muhammed b. Ebî Bekr el-Cevziyye(v. 751/1350), *Zâdu'l Meâd*, (trc. Şükrü Özen), (I-VI), İklim Yay., İstanbul 1988.
- İBNİ KESİR**, Ebu'l Fida İsmail b. Kesir el-Karaşî(v. 770/1371), *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-'azîm*, (I-IV), Daru İhyai't-Turasi'l-Arabiyye, y.y., ts..
- İBNİ KUDÂME**, Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed (v. 620/1223), *el-Muğnî şerhu'l-kebîr 'ala Metnî'l-mukniğ*, (I-XII), Yeni Baskı, Mekketü'l Mükerreme, ts..
- İBNİ MÂCE**, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid (v. 273/887), *Sünen*, (thk. M. Fuat Abdulbaki), (I-II), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
- İBNİ MANZÛR**, Cemâluddin Muhammed b. Mukrem el-Misrî (v. 711/1311), *Lisanu'l-arab*, (I-XV), Daru's Sadr, 1. Baskı, Beyrut 1990.
- İBNİ MİFTAĦ*****, Abdullah b. Ebî Kasım (877/1473), *Şerhu'l-ezhârî'l-munteziğ mine'l gaysi'l midrâr*, y.y, ts..
- İBNİ MUNZİR**, Ebu Bekir Muhammed b. İbrahim en-Nîsâbûrî (v. 318/930), *el-Eşrafu 'alâ mezâhibi ehli'l ilm*, (thk. Ebu hammad Sağîr Ahmed Muhammed hanif), (I-III), 1. Baskı, Riyad ts.
- İBNİ NUCEYM**, Zeynuddin b. İbrahim b. Muhammed b. Nuceym (v. 970/1562), *el-Bahru'r-râik şerhu Kezi'd-dakaik*, I-VIII, Daru'l Kütübi'l İslami, 2. Baskı, Kahire ts..
- İBNİ RÛŞD**, Ebu'l velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed (el-Hafîd) (v. 595 / 1199), I-II, *Bidayetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktesid*, Kahraman Yayınları, İstanbul 1985.
- İBNİ TEYMIYYE**, Ebu'l Abbas Takıyyuddîn Ahmed b. Abdulhalîm b. Asdusselâm b. Abdullah b. Muhammed.(v. 728/1328), *Mecmû'u fetâvâ*, (Cem ve Tertib: Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım), (I-XXXVII) y. y., ts..
- , *el-Fetvâ'l-kübrâ*, (I-VI), Daru'l Kütübi'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan 1988.
- İBNU'I-ARABÎ**, Ebî Bekir Muhammed b. Abdullah (v. 543/1148), *Ahkâmu'l-Kur'ân*, (I-IV), Dâru'l Ma'rife, Beyrut-Lübnan ts.

*** Çalışmalarımız esnasında zaman zaman karşılaştığımız bu eserin kendisine ulaşamadık. Dip notlarda bu esere ait bilgiler A. Kerim Zeydan'ın el-Mufasssal adlı eserinden naklen verilmiştir.

- el-İSFAHÂNÎ, Ragıp Huseyin b. Muhammed (v. 502/1108), *el-Müfredat fi garibi'l-Kur'an*, Kahraman Yay., 1. Baskı, İstanbul 1986,
- el-KÂLİSÎ, Ali Ahmed, *Ahkâmu'l-usre fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye*, (I-II), 2. Baskı, San'a 1993.
- el-KANDEHLEVÎ, Muhammed Zekeriya, *Evcezü'l-mesâliki ila Muvatta-i Malik*, I-XV, Daru'l Fikr, Lübnan-Beyrut 1989.
- el-KARAFÎ, Şihabuddin Ahmed b. İdris el- Mâlikî (v. 684/1285), *ez-Zehîre*, (I-XIV), 1. Baskı , Beyrut 1994.
- KARAMAN, Hayrettin, *İslam Hukuk Tarihi*, İstanbul 1974.
- , *İslam Hukukunun Oluşumu*, Asr-ı Saadette İslâm, (I-V), (ed., Vecdi Akyüz), III, 25-32.
- , *Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar*, 8. Baskı, Nesil Yay., İstanbul 1997.
- , *Mukayeseli İslâm Hukuku*, (I-III), Nesil Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 1996.
- el-KÂSÂNÎ, Alauddîn Ebû Bekir b. Mes'ûd b. Muahammed (v. 587/1191) , *Bedâi'u's- sanâi' fi tertîbi's- şerâi'*, (thk. Ali Muhammed Muavvez, Adil Ahmed Abdu'l Mevcud), (I-X), 1. Baskı, Beyrut-Lübnan 1997.
- KAYNAR, Reşat, *Medeni Hukuk Dersleri*, İstanbul 1980.
- KEHHALE, Ömer Rıza, *A'lâmu'n-nisa fi 'âlemeyi'l-Arab ve'l-İslâm*, (I-V), 10. Baskı, Beyrut 1991.
- KÖTEN, Akif, "*Akrabâ*", Şamil İslâm Ansiklopedisi, I, s.91-92.
- el-KURTUBÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebu Bekr el-Ensârî (v. 671/1273), *el-Cami'u li ahkâmi'l-Kur'an*, (I-XX), 2. Baskı, Kahire 1952.
- el-MERA'Î***, Mer'î b. Yusuf Ebu Bekir el-Kermi el-Hanbelî (ö. 1033/1636), *Gâyetü'l-munteha fi'l cem'i beyne'l iknâ' ve'l muntehâ*, (I-VI), y.y., 1994.
- MÂLİK, b. Enes (v. 179 / 795), *el-Muvattâ*, (I-II), Çağrı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1981.
- el-MAVERDÎ, Ebu'l Hasan Ali b. Muhammed b. Habib (v. 450/1058), *el-Hâvî'l-kebîr fi fikhî mezhebi'l- İmâmi's-Şafî*, (I-XVIII), Daru'l Kütübî'l İslamiyye, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan 1994.
- , *Kitab'u edebi'd-dünya ve'd-dîn*, (trc.Selahattin Kip, Abidin Sönmez), İstanbul 1983.
- el-MERDÂVÎ, Alaeddin Ebu'l Hasan Ali b. Süleyman (v. 885/1480), *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâfi 'ala mezahibi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, (I-XII), 1. Baskı, Beyrut 1957.

*** Çalışmalarımız esnasında zaman zaman karşılaştığımız bu eserin kendisine ulaşamadık. Dip notlarda bu esere ait bilgiler A. Kerim Zeydan'ın el-Mufasssal adlı eserinden naklen verilmiştir.

- el-MERGÎNÂNÎ, Ebu'l Hasan Ali b. Ebi Bekir b. Abdu'l Celil (v. 593/1197), el-Hidâye şerhu bidâyeti'l-mubtedî, (I-IV), Kahraman Yay., İstanbul 1986.
- el-MEVSİLÎ, Abdullah b. Mahmud b. Mevdud b. Mahmud (v. 683/1284), el-İhtivâru li ta'lîli'l-muhtâr, (I-V), Çağrı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1980
- eL-MEVVÂK, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yusuf Ebu Kasım el-Hattâb el-Abderî, (v. 897/1493), et-Tâcu ve'l-iklîl li muhtasari'l-halîl, (I-VI), Dâru'l Beyz, y.y. 1992.
- el-Mevsû'atu'l-fikhiyye, (I-XXXVIII), Vezâretu'l Evkaf ve's Şuûnu'l İslâmiyye, 1. Baskı, Kuveyt 1996.
- el-MÜSLİM, Ebû Huseyin Müslim b. Haccac el Kuşeyrî (v. 261/875), el- Câmiu's-sahîh, (thk. M. Fuat Abdulbaki), (I-III), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
- en-NESÂÎ, Ahmed Şuayb (v. 279 / 892), es-Sünen, (I-VIII), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
- en-NESEFÎ, Ebu'l Berekât Abdullah b. Muhammed b.(v. 710/1310), Tefsîru'n-Nesefî, (I-IV), Kahraman Yay., İstanbul 1984.
- en-NEVEVÎ, Muhyiddîn Ebû Zekerîya Yahya b. Şeref (v. 676/1277), Ravdatu't-tâlibîn, (I-VIII), Daru'l Kütübî'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan 1992.
- , Kitabu'l-mecmu' şerhu'l-Mühezzeb li's-Şirazi, (I-XXIII), Suudi Arabistan-Cidde, ts..
- , Sahih-i Müslim bi Şerhi'n-Nevevî, (I- XVIII), 1. Baskı, Beyrut-Lübnan 1929.
- ÖZTAN, Bilge, Aile Hukuku, Ankara Ün. Hukuk Fak. Yay., Ankara 1979.
- er-RÂZÎ, Muhammed b. Ömer b. Huseyin b. Hasan b. Ali et-Temîmî el-Bekrî (v. 606/1209), Mefâtihu'l-gayb, (et-Tefsîru'l-kebîr), (I- XXXII), Daru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1. Baskı, Beyrut - Lübnan 1990.
- er-REMLÎ, İbni Şihabu'd Din (v. 1004/1595), Nihâyetü'l-muhtaç ila şerhi'l Minhâc, (I-VIII), Lübnan 1989.
- er-RUDÂNÎ, İmam Muhammed b. Muhammed b. Süleyman , Cem'ul-fevâid, (trc: Naim Erdoğan, Thrc. Dr. Ahmet Yücel), (I-V), İz Yayıncılık, İstanbul 1996.
- SÂBIK, Seyyid, Fıkhu's-sünne, (trc. Tayyar Tekin), (I-IV), Pınar Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1992.
- es-SAN'ÂNÎ***, el-Huseyin b. Ahmed el-Hînî, el-Muznu'l-mâtur ala'r-Ravdi'n-nâdir Fî âdâbi'l-munâzir, Dâru'l Mesîre, Beyrut 1984.
- es-SERAHSÎ, Şemsu'l Eimme Muhammed b. Ebi Sehl Ahmed (v. 483 / 1090), Kitâbu'l-mebsût, (I-XXXIX), Beyrut-Lübnan 1989.
- es-SERÎTÎ, Abdulvedud, Ahkâmu'z-zevâc ve't-talâk fî's-şerî'ati'l-İslâmiyye, Daru'l Cami'a, Beyrut 1992.

*** Çalışmalarımız esnasında zaman zaman karşılaştığımız bu eserin kendisine ulaşamadık. Dip notlarda bu esere ait bilgiler A. Kerim Zeydan'ın el-Mufasssal adlı eserinden naklen verilmiştir.

- WENSINCK, A. J., *Concordance et indices de la tiradition muslimane, (el-Mu'cemu'l-mufehres li elfâzi'l-Hadîs)*, (I-VII), Çağrı Yay. İstanbul 1986.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi, *Alfabetik İslâm Hukuku Ve Fıkıh İstılahları Kâmusu*, (Yayına Haz. Sıtkı Güllü), (I-V), Eser Neşriyat, İstanbul 1997.
- YILDIRIM, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, (I-XIV), Anadolu Yayınları, 1. Baskı, İzmir 1986.
- ez-ZEBÎDÎ, Muhammed Murtaza el-Hüseyn (v. 1205/1790), *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kamûs*, (Thk. İbrahim et-Terzî), (I-XXV), et-Turâsu'l Arabî, 1973.
- ez-ZEBÎDÎ, Zeynuddin Ahmed b. Ahmed b. Abdüllatif, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecridî Sarih Tercümesi ve Şerhi*, (trc. ve şerh; Ahmed Naim, Kamil Miras), (I-XIII), DİB. Yay., Ankara 1984.
- ez-ZEMAHŞERÎ, Ebu'l-Kasım Carullah Muhammed b. Ömer (v. 538/1143), *el-Kessafu 'an hakâiki't-tenzîl ve 'uyûnu'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl*, (I-IV), Dâru'l Fikr, y.y., ts..
- ez-ZERKEŞÎ, Şemsuddin Muhammed b. Abdillâh (v. 794/1391), *Serhu'z-Zerkeşî 'ala Muhtasari'l-Hirakî*, (I-VII), 1. Baskı, Riyad 1993.
- ZEVKLİLER, Aydın, *Medenî Hukuk, Kişiler Hukuku Ve Aile Hukuku*, Savaş Yay., 3. Baskı, Ankara 1992.
- ZEYDAN, Abdülkerim, *el-Medhal li diraseti's-şeriatî'l-İslâmiyye*, 1. Baskı, Bağdat 1969.
- , *el-Mufasssal fî ahkâmi'l-mer'e*, (I-XI), Müessesetü'r Risale 1. Baskı, Beyrut 1993.
- ez-ZUHAYLÎ, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve edilletuhu*, (I-X), Daru'l fikr, 3. Baskı, Şam-Suriye 1989.

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa Kalender, 1964 yılında, Rize'nin Güneysu ilçesine bağlı Gürgen Köyü'nde doğdu. İlk öğrenimini köy İlkokulunda tamamladıktan sonra Rize İmam-Hatip Lisesi'ne kaydoldu. 1983/1984 öğretim yılında bu okuldaki eğitimini tamamladı. Aynı yıl Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne kaydoldu. 1987/1988 öğretim yılı sonunda bu fakülteden mezun oldu. Kısa bir müddet fahri imamlık görevinde bulundu. Aralık 1989'da katıldığı öğretmenlik sınavından sonra Ankara - Polatlı İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmeni olarak memuriyet görevine başladı. Aralık 1990 - Eylül 1993 yılları arasında aynı okulun Müdür Yardımcılığı görevinde bulundu. 1993/1994 öğretim yılında Din Öğretimi Genel Müdürlüğü kontenjanından Ankara Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezi'nde dokuz ay Arapça eğitimi aldı. 1994/1995 öğretim yılı Rize'ye tayin edildi. Askerlik görevini tamamladıktan sonra Rize Lisesi Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi öğretmenliğine atandı. 1996/1997 öğretim yılında da Rize İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenliğine atandı. Aynı yıl KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından açılan lisansüstü eğitim sınavlarına katılarak Yüksek Lisans çalışmasına başladı. Halen Rize İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmeni olarak görevine devam eden Kalender, evli ve dört çocuk babasıdır.